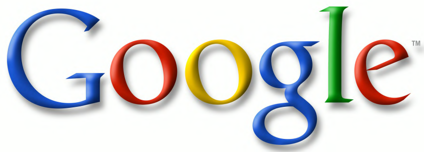
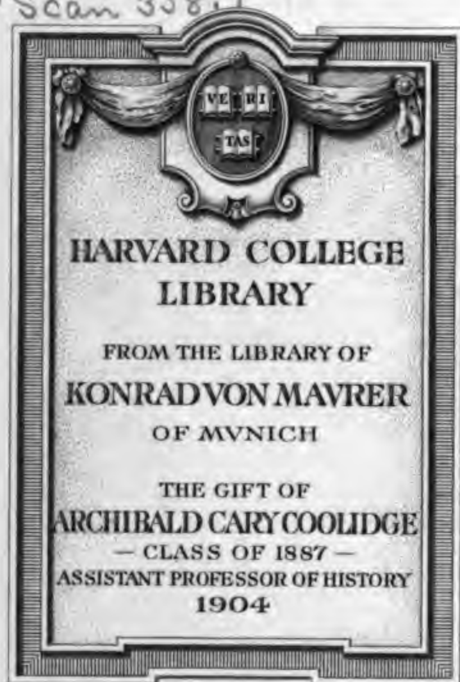

P Scan 338.1
VE RI TAS
HARVARD COLLEGE
LIBRARY
FROM THE LIBRARY OF
KONRAD VON MAVRER
OF MVNICH
THE GIFT OF
ARCHIBALD CARY COOLIDGE
— CLASS OF 1887 —
ASSISTANT PROFESSOR OF HISTORY
1904

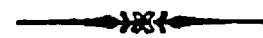
SKRIFTER UTGIFNA AF SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPET. 1: 16.

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT

SEXTONDE ÅRGÅNGEN 1895.

Innehåll:

UPSALA 1895
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

Af Svenska Literatursällskapet utgifna skrifter:

1880—81.

1: 1^{1}. Samlaren, Tidskrift: I, 1. Pris i bokh. 3 kr.
1: 1^{2}. „ „ I, 2. „ „ „ 2 „
2^{1}. Dagboks-Anteckningar af J. G. Oxenstjerna: I. Pris i bokh. 2 kr.
3^{1}. Ur en Antecknares samlingar: sidd. 1—64.

1881—82.

1: 2^{1}. Samlaren, Tidskrift: II, 1. Pris i bokh. 2 kr.
1: 2^{2}. „ „ II, 2. „ „ „ 1 „ 50 öre.
2^{2}. Dagboks-Anteckningar af J. G. Oxenstjerna: II. Pris i bokh. 3 kr.
4. En Svensk Ordeskötsel af Samuel Columbus. „ „ „ 2 „
3^{2}. Ur en Antecknares samlingar: sidd. 65—192.

1882—83.

1: 3. Samlaren, Tidskrift: III. Pris i bokh. 2 kr.
3^{3}. Ur en Antecknares samlingar (slutet). 6 kr.
5. Skrifter af C. G. Tessin: I och II. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1883—84.

1: 4^{1}. Samlaren, Tidskrift: IV, 1. Pris i bokh. 2 kr.
1: 4^{2}. „ „ IV, 2. „ „ „ 2 „ 50 öre.
6^{1}. G. Benzelstjernas Censorsjournal: I. Pris i bokh. 2 kr.
7: 1^{1}. 1500- och 1600-talens Visböcker: I. Harald Oluffsons Visbok. 1 h. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.

1884—85.

1: 5. Samlaren, Tidskrift: V. Ej i bokhandeln.
6^{2}. G. Benzelstjernas Censorsjournal: II. Pris i bokh. 2 kr.
6^{3}. „ „ „ III. „ „ „ 1 „
1500- och 1600-talens Visböcker:
7: 1^{2}. I. Harald Oluffsons Visbok: 2 h. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.
7: 2^{1}. II. Bröms Gyllenmärs Visbok: 1 h. „ „ „ 2 „

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN

AF

SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT.

SEXTONDE ÅRGÅNGEN

1895.

UPSALA 1895
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

Innehåll:

Härjemte medföljer såsom särskildt bihang för år 1895:

Lars Wivallius, hans lif och dikter. II. Dikter. Utg. af HENRIK SCHÜCK.

Redogörelse för Svenska Literatursällskapets årsmöte.

Den 19 April 1895 sammanträdde Svenska Literatursällskapet till sitt femtonde allmänna årsmöte, hvarvid af sekreteraren upplästes följande

Årsberättelse för arbetsåret 1894.

Under det förflutna året har Literatursällskapets värksamhet bestått i utgifvande af *"Samlaren XV"* med bidrag af Professor *K. Warburg*, Docenterne *O. Levertin*, *H. Lundström*, *O. Sylwan* och *E. Wrangel*, Amanuenserne *R. Almqvist* och *E. H. Lind*, samt ***Bref rörande teatern under Gustaf III,*** 3 h. utg. af Amanuensen *E. Lewenhaupt* och ***Bref från Esaias Tegnér till C. F. af Wingård,*** utg. af Bibliotekarien *E. Tegnér*.

Under arbetsåret har arbetsutskottet haft två sammanträden.

Upsala den 19 April 1895.

Eugène Lewenhaupt.

Härefter föredrogs följande

Revisionsberättelse

öfver Svenska Literatursällskapets räkenskaper för år 1894.

*Sällskapets **inkomster** hafva varit:*

Saldo från föregående år		3,870: 78
Årsafgifter af 350 medlemmar		1,750: —
Svenska Akademien för 20 exemplar		100: —
Årsafgifter för år 1893		110: —
Lagerförsäljning		155: 77
1 Årsafgift för år 1895		5: —
Debiterade frakter		81: 30
Räntevinster		144: 48
	Summa kronor	6,217: 33

*Sällskapets **utgifter** hafva varit:*

Författarehonorar		763: 87
Boktryckareräkning		1,699: 32
Bokbindareräkning		80: 75
Distribution, frakter och diverse		267: 25
Saldo behållning:		
Utlånt mot revers	2,000: —	
I Uppsala sparbank	1,342: 07	
Kontant	64: 07	3,406: 14
	Summa kronor	6,217: 33

Grefve Eugène Lewenhaupt har skänkt sällskapet sitt utgifvarehonorar för teaterbrefven (59: 37).

Räkenskaperna befunnos samvetsgrannt förda, och revisorerna få härmed föreslå, att sällskapet tacksamt beviljar skattmästaren D:r Aksel Andersson full ansvarsfrihet för år 1894.

Uppsala den 11 April 1895.

K. Reinh. Geijer. *Rolf Arpi.*

Sedan full ansvarsfrihet blifvit skattmästaren tacksamt beviljad, företogs den i stadgarne föreskrifna utlottningen af en bland arbetsutskottets medlemmar. Professor *A. Noreen* som utlottades, invaldes ånyo. Till suppleant i arbetsutskottet omvaldes Docenten *E. Meyer*.

Till *revisorer* valdes Amanuensen *R. Arpi* och Lektor *P. Bagge* med Lektor *J. F. Nyström* och Professor *K. R. Geijer* som suppleanter.

Några studier rörande Disa-sagan var ämnet för det föredrag af v. Bibliotekarien *L. Bygdén*, hvarmed aftonens förhandlingar afslutades.

Vid arbetsutskottets samma dag hållna sammanträde omvaldes till Ordförande Professor *A. Noreen*, till Skattmästare Biblioteksamanuensen *A. Andersson* och till Sekreterare Biblioteks-amanuensen Grefve *E. Lewenhaupt*. Utskottets öfriga medlemmar äro Bibliotekarien *C. Annerstedt*, v. Bibliotekarien *L. Bygdén* och Professor *P. A. Geijer*.

E. L.

Bellmans-minnets innebörd.

Intet namn i vår svenska poesies historia har en sådan klang som Bellmans inom alla lager af vårt folk, de högsta lika väl som de lägsta, visserligen ibland af missljud, men dock mest och oftast af verkligt fröjdande, kostligt välljud. Hvad under, att vi fira hans minne hvarje år, då högsommaren står i sin rikaste fägring, och att vi särskildt i år midt i vinterns kyla ihågkommit, att hundra år förflutit, sedan den stackars skalden lemnade det jordiska.

Han står för vår inre syn, som en tragisk målsman för den lott, som icke sällan här på jorden tillfaller dem, vi kalla fantasiens martyrer; — men i stark motsats mot denna hans personliga tragik står hans odödliga skapelse, den olymp af svenska gestalter, hvilka med all sin bristfullhet och inskränkning dock fått af sin poetiske skapare såsom arfvedel några af vårt folks allra mest karakteristiska drag och älskvärda egenskaper. Ingen af våra skalder har nämligen såsom Bellman trängt till den innersta mergen af folkkarakteren och återgifvit sina intryck i bilder, om hvilkas djupaste innebörd han själf var okunnig, emedan han som det äkta snillet återgaf en del af sin samtid i sin poetiskt musikaliska inbillnings trollspegel utan att tänka på något annat syfte än att skapa bilderna för deras egen skull. Det är vi, efterlefvande, som efter hundra års studier af hans beundransvärda konst drifvits att tränga från skalet in till kärnan och dervid lyckats se allt djupare in i hans snilles verkstad och dess skapelsers förhållande till den verklighet, som stod modell för skalden till hans sånger. Det är

derför helt naturligt, att vi fråga: hvad innebär Bellmansminnet? Huru blef skalden för sin samtid den, han var, och huru har han för oss, som tro på hans poetiska storhet, blifvit hvad han nu är och vi anse honom alltid skola förblifva — *Sveriges förnämste folkskald?*

För att besvara den frågan, måste vi först tänka något på den *tid*, då han danades, ty hvar och en är barn af sin tid och med den sammanvuxen. Bellman är en son af frihetstiden, han har sina första intryck från den, och han ger sina första och många af sina bästa bilder också från den tiden. Säga hvad man vill om frihetstiden i politiskt hänseende, så var den, i allt hvad till kultur hör, ett nydaningens och koncentreringens skede. Krafter, som förspridts genom vidtsväfvande storpolitiska fantasier, samlades då för utveckling af vårt lands naturliga anlag och förmåga, och det är en stolt rad af namn på den andliga odlingens område, som Sverige från tiden före 1772 under det nya statsskicket har att uppvisa. Det är om den tiden det gäller, hvad Tegnér sjunger i en bekant sång:

»Den svenska äran bröt sig nya banor
I tankens obesökta land: *Linné*
Stod segersäll bland sina blomsterfanor.
Oskyldig, älskvärd, konstlös liksom de.
Melanderhjelm beräknar himlafärden
För månens skifva, för planetens ring,
När *Schéele* skedar skapelsen i härden,
Och *Bergman* drar grundritningen till verlden,
Och häfdernas myster ransakar *Lagerbring*.

Vi kunde lägga ett och annat namn härtill, vi kunde nämna *Anders Celsius*, astronomen, *Johan Ihre*, språkforskaren, *Svedenborg*, naturforskaren och siaren, samt äfven några af vår begynnande konsts stormän, såsom arkitekten *Adelcrantz*, den nyare skulpturens förgångsman i Europa, *Sergel*, och den förste verkligt svenske målaren af betydelse, *Gustaf Lundberg*, samt bland skalderne *Dalin* och fru *Nordenflycht*, utom *Creutz* och *Gyllenborg*, som Tegnér upptager.

Det var det uppåt och framåt sträfvande Sverige, som alla dessa stormän representerade. Men detta Sverige var också det glada Sverige, hvilket icke får glömmas. Hela folket hade gripits af en ungdomlig föryngringslusta och verksamhetssträfvan, som ingalunda uteslöt lusten att efter råd och lägenhet taga dagen och dess möda lätt, ja, äfven att öfver råd och lägenhet njuta af lifvet i den välsignade frihetens skygd, medan de högt stående, på samhällets tinnar och i riksdagen, kifvades om makten och sålde sitt politiska medhåll åt den mest bjudande.

Det var denna frihetstidens glada folkstämning, som i Bellman fick sin genialiska tolk, det är frihetstidens anda, som genomträngt honom och lefde qvar i hans diktning äfven under den Gustavianska glansens årtionden. Likasom den vid århundradets midt fostrade lifsglädjen hos själfva folket blef den samma under Gustaf III:s första regeringstid, dock med tillägg af utpreglad konungskhet, så var äfven denna glädjes sångare densamma, under senare delen af sitt lif, huru mycket han än fylldes af beundran för tjusarekonungen. Bellman håller fast vid den frihetstidens rococosmak, som inkom i Sverige genom förbindelsen med Frankrike och stadfästes med Lovisa Ulrikas ankomst till Sverige såsom dess kronprinsessa. Härmed följde åtskilligt af vigt i kulturhistoriskt hänseende, och detta var rococo-tidens karaktersmärken eller det, som vi med ett vanligt uttryck kalla »puder och peruk», — en lust för sirlighet och höfvisk konventionalism, för snirklad form och dämpade färger, för antika dekorationsfigurer från olympen och bilder från senrenaissancens halfideala herdeverld. Allt detta tog Bellman i arf och använde det på det mest kostliga sätt i sina barocka bilder af obundet folklif. Det märkvärdiga härvid är just sammansmältningen af samtidens konventionella pregel med den ohejdade naturalismen i figurerna och den älskvärda uppfattningen af naturen såsom omgifning för dem. Ett och annat har han väl härvid också lärt af de samtida skalderna, af Creutz' fina herdeskildring och af Gyllenborgs friska naturteckning i »Årstiderna». Särskildt se vi detta i »Vintervisan», som till och med kan anses

vara utgångspunkt för Bellmans förtjusande epistel om kortspelet på »Klubben», med dess skildring af vinterlifvet på Mälarens is. Genom denna rococo-tillsats få Bellmans sånger en art af högre stil, och jag menar härmed ej blott af gängse tidsstil såsom ett märke af deras uppkomst under frihetstiden, utan de få likasom ett förnämare tycke af poetiska bilder från en färgrikare tid, hvilket, som bekant, all kostym förlänar konsten.

För att bestyrka, att Bellman äfven i andligt hänseende är en son af Frihetstiden, behöfves blott påminnas om ett kändt faktum. År 1871 förärades af n. v. statsrådet Wikblad till K. Biblioteket en handskrift, innehållande 134 sånger, hvilka ansågos utskrifna af skalden personligen och derför tillerkändes honom. Manuskriptet ådagalade själft, att det härstammade från 1772, och var ämnadt att utgifvas, något som dock ej blef af förr än 1872 genom aflidne K. Bibliotekarien Klemmings försorg. Huru det nu än må förhålla sig med de 28 der influtna visor, som ej finnas införda i någon upplaga af Bellmans samlade skrifter, så återfinner man i boken mer än 70 allmänt kända sånger af skalden och bland dem omkring 50 epistlar. Af dessa sånger må nämnas »Gubben Noach», »Gråt, Fader Berg, och spela», »Hör, I Orfei drängar», Ack, du min moder», »Blåsen nu alla», »Magistraten uti Telge», »Fader Berg i hornet stöter», »Drick ur ditt glas, se döden på dig väntar», »Se Movitz, hvi står du och gråter», »Solen glimmar blank och trind», samt icke mindre än 6 af de 10 sånger, som vid festaftonen den 11 Februari utfördes af herr Sven Scholander. Antalet af sådana favoritsånger skulle kunna mångdubblas. Allt detta bevisar, att skalden 1772 — han var då 32 år gammal — stod på höjden af sitt konstnärskap.

Men utom tidskarakteren hafva Bellmans sånger också en särskild pregel af den *plats* i vårt land, som utgör scenen för de besjungna figurerna och bilderna — Sveriges sköna hufvudstad, detta Stockholm, utan hvilket Bellman icke kan tänkas. Allt det, som utgör dess förtrollning likasom dess skuggsidor, dess fagra vexling af vatten och öar, af land och stad, af kungliga palats och mörka,

hemska gränder, af storhet och fattigdom — allt detta afspeglas i Fredmans fantasi så, som det endast kan göra det hos en, hvilken uppväxt som en tjufpojke på dess gator. Derför vore man ock nästan frestad att påstå, att endast en Stockholmsbo, eller åtminstone en uppsvensk kunde fullt fatta hans sång och återgifva den. Detta i afseende på karakteren i dess helhet. Nu kommer dertill den omgifvande naturen, främst Mälarens, hvilken ingen tecknat så som Bellman — jo, Edvard Bergh har gjort det i sina björktaflor. Men man måste vara född i denna natur för att fullt kunna uppfatta den i dess — icke stora, men intima skönhet, med all dess omvexling, då den ses på nära håll, och som man derför helst vill njuta med näsan bland blommorna i gräset eller med blicken upp mot det blå mellan blandade ljusa och mörka grenar af björk och gran.

Slutligen kommer dertill också den af Bellman tecknade menniskoverlden. För honom, den stilla från någon vrå betraktande skalden, som studerade denna del af det egentliga folket, med dess dåliga och goda eller åtminstone ursäktande egenskaper, måtte den hafva tett sig som ett non plus ultra af upp- och nedvänd verlds- och samhällsordning, och dock sammanhållen, äfven den, af sina lagar och lyftad af sina förädlande element, — en blandning af godt och ondt, der dock det onda var af den art, att det mest kunde öfverskylas genom skaldens uppfattning, hvilken i det, som estetiskt behagar oss, ingalunda synes gilla eller försköna det fula, men väl sofrar det i komikens eld eller egnar ett melankoliskt leende åt dess befängda form. Och denna verld har sina själsmärken, hvilka göra den icke blott till Stockholmsk under senare hälften af 1700-talet, utan rent af — med frånräknande af tidens förändringar — göra den till allmänt svensk på ett sådant sätt, att vi känna igen den, le åt den och nödgas erkänna, att detta är kött af vårt kött och blod af vårt blod. Dessa själsmärken äro bland annat å ena sidan uppbrusning, men å den andra äfven godlynthet, karakterssvaghet, men äfven djup känslighet i själ och hjärta, sinlig råhet å ena sidan, men äfven naturlig adel

och förmåga af lyftning å den andra, njutningslystnad, men äfven glad förnöjsamhet med det lilla, andlig hårdhet, men ock det mjukaste sinne för natur och musik, samt framför allt genom den egendomliga blandningen af dessa motsatser en lycklig fallenhet för den särskilda, nordens folk tillhörande sinnesriktning, som man kallar humor. Här beröra vi ett af hufvudelementen i Bellmans konst, men vi gå förbi det en stund för att uppsamla ännu några vigtiga insatser, innan vi sammansluta det hela. Jag anmärker till sist blott i afseende på denna punkt, att det är just den märkliga blandningen af motsatta egenskaper hos de Bellmanska figurerna, som gör, att icke blott alla sanna svenskar hålla af dem, utan att de äfven kunnat bli allmänt menskliga och t. ex. med verklig förtjusning uppfattas af våra grannar danskarne, samt att äfven tyskarne åtminstone försökt, om ock tillsvidare med tvifvelaktig framgång, att tillegna sig dem. Att finnarna älska Bellman, är ej underligt, ty han är lika mycket deras som vår.

Men nu gäller den frågan: hvad är det för en trollmakt, som gjort detta underverk och sammansmält dessa motsatser till något, som höjt sig öfver den vanliga nivån och omskapat dessa »fula gubbar» och lättsinniga qvinnor till ett slags ideal? Ja, det är helt enkelt Bellmans snille, hans genialiska personlighet, som varit den härd, i hvars eld de ej blott sammansmält och blifvit ett, utan genom sammangjutningen förädlats. Det svåraste af deras naturliga råhet har sofrats ut som slagg, och nätt och jämt så mycket deraf i skaldens bästa sånger bibehållits, som behöfts för att göra dem inom deras rymd till lefvande individer och — låtom oss utsäga det! — till ideala individer, till lefvande väsen af jordisk och ganska låg art, men genom skaldens konst höjda, utan att göras orimliga, till ett slags humoristiska förebilder af det jordiska, menskliga lifvet, till typer, som på lägre och högre stadier komma igen, efter olika förhållanden ändrade, men dock igenkänliga, alltid sanna, så att vi vore färdiga att utropa: i deras kläder hade vi gjort på samma sätt! Det är denna, så att säga, andliga proportionalitet, denna perspektiviska öfverensstämmelse med den

menskligbet, *vi* känna, som gör, att vi finna oss menskligt och svenskt med dem beslägtade, älska och beundra deras skapare, skalden, och äro stolta att kunna räkna honom bland våra stormän. Det är hos honom samma divinatoriska förmåga i formningen af sina bilder som i Shakspeare's folkfigurer och, hvad proportionaliteten beträffar, i Gullivers fantasibilder. Det är denna i sitt slag harmoniska formning, som ger oss illusion. Vårt hjärta tvingas att klappa i takt med de af skalden skildrade tarfliga figurernas. Deri består hans trollmakt.

Och nu medlen för denna magiska verkan: hans *tonsinne* och hans *poetiska virtuositet!* Egentligen äro dessa icke skilda, utan verka fullkomligt eniga; men vi måste för tanken skilja dem åt, och vi fästa oss då först vid det musikaliska elementet, hvilket nog också var det primitiva och bestämmande så för stämning som för form. Icke så likväl, att något musikaliskt skapande, någon verklig komposition, annat än i undantagsfall, kommit i fråga hos Bellman, ty vanligtvis har han lånat sina melodier. Vi svenskar ega dock, märkligt nog, en följd af tonsättare, som själfve skrifvit ord till sina visor, — främst Erik Gustaf Geijer, mästaren i denna dubbelskapelse af lyrik och musik, men efter honom Adolf Fredrik Lindblad, Jakob Axel Josephson och Gunnar Wennerberg, för att blott nämna de förnämligaste. Bellman går vanligast en motsatt väg: han tager melodien, hvar han finner den, och lämpar orden efter en redan färdig rytm. Men med hvilket mästerskap utföres ej denna sammansvetsning! Först och främst är valet af melodi i de flesta fall oöfverträffligt. Ingen vådevill-författare har bättre än han lyckats finna den sökta stämningen i den uppsnappade melodien, hvar han än tog den från — från folkvisor, från franska operetter, kammarmusikstycken, danser eller marscher, andliga kantater eller psalmer. I detta grepp ligger ofta just det genialiska, antingen han utan vidare användt motivet eller omformat det efter sitt tycke. Ett erkännande af hans mästerskap i detta hänseende ligger i det flitiga bruk, som Danmarks förnämste vådevill-författare Heiberg gjort af Bellmans melodier.

Men sedan — hvilket öfverdådigt mästerskap i versformen! Så har ingen svensk före eller efter honom handterat meter, rim och rytm och låtit språket göra de allra lustigaste krumsprång, utan att likväl våldföra det, ty hans språk är visserligen själfsvåldigt, men det är hans tids talspråk. Det förefaller mycket sällan krystadt, och är icke behäftadt med den »licentia poetica» af godtyckliga ordförkortningar, mot hvilken Dalin så ihärdigt förde krig.

Bellman är i den poetiska tekniken en virtuos som ingen. Han har haft *en* föregångare, nämligen Runius, men de kunna dock icke med hvarandra jämföras, och någon jämbördig efterföljare deri har han icke haft. Den som vill se ett glänsande exempel derpå, han undersöke »Käraste bröder, systrar och vänner», deri skalden lagt på sig ett rent af oerhördt tvång. Men det är med Bellman såsom med allt äkta konstnärligt snille, att en pålagd eller frivilligt åtagen boja ofta verkar eggande på skapelsekraften och frambringar effekter, som utan tvånget aldrig skulle uppstått.

Som bekant har det varit en trossats, att Bellman improviserat sina sånger. Att han egde förmågan af inpromptu-diktning, kan icke förnekas, ty detta är historiskt intygadt. Men den, som tror, att hans bästa verk, epistlarne och sångerna, vore improviserade, han har ingen insigt i, hvad Bellmans i dem ådagalagda konst fordrade. Det vore, i sanning, en öfvermensklig sak att i ett nu hafva plan, melodi och ord klara, i synnerhet som orden vittna om det noggrannaste öfvervägande af rimföljden i de nyckfulla, men med strängaste lydnad följda rytmerna. De kunna dock mycket väl vara skapade i hufvudet, utan penna och papper, samt senare upptecknade. Den, som något försökt sig på att med vanliga menskliga krafter sätta nya ord till en Bellmansmelodi, han vet, hvad ett sådant författareskap vill säga. Men det märkvärdigaste i allt detta är, huru ord och toner sammanväxt till ett oskiljaktigt helt. Det är också icke utan skäl, som dansken Heiberg redan sagt, att Bellman icke duger att läsas upp, — han måste sjungas. Enskilda ord och versrader, utrop och små infall, som kunna synas onödiga eller utan sammanhang, få betydelse genom

melodien och utförandet. Men *ett* är obestridligt: denna textens egendomlighet, att, med all sin konst, se ut som improvisation, gör den orimligt svår att lära utantill, om man icke börjat i god tid.

Men nu stiga vi litet längre in för att få reda på den innersta drifvande kraften i konstnärens själsverkstad. Nu fråga vi icke efter framställningsmedlen, utan efter hans *uppfattning*, det intryck af sin själ, han lagt in i sången, det som vittnar om hans egen innersta personlighet, — ty ytterst fråga vi dock i all konstverksamhet efter personligheten.

Att Bellman hade ett vaket öga för och en liflig uppfattning af det komiska i sin omgifning, det ha vi klart för oss. Men härvid få vi icke stanna, likasom vi ej heller få tro, att hans konstnärliga verksamhet endast gick ut på att parodiera och travestera, såsom man ibland finner antaget. Han har användt både parodi och travesti, men endast som medel i enskilda fall, minst i sina bästa verk, epistlarne. Hans komik är af mera fri och skapande art. Af hans åskådningar och erfarenhet från verkligheten har hans fantasi format lifslefvande gestalter, som vi klart skilja från hvarandra och som vi likasom skalden skratta åt på grund af deras lustiga lynne midt i elände och förvändhet. Men vi upptäcka snart, att det finnes vissa sannt menskliga sidor i dessa personers karaktärer, vissa godmodiga drag, som skalden med förkärlek framhåller. Vi se, att Bellman hyst ömhet för sina figurer, haft medlidande med dem, visat fram dem icke blott i förnedringens skumma lampsken, utan äfven i idealets klara solljus, och dermed tvingar han äfven oss att för dem hysa en mensklig medkänsla. På grund af medfödd känslighet och hjärtegodhet har skalden i sin uppfattning höjt sig från den endast skrattlystna, rena komikens egoistiska ståndpunkt till den af komiskt och tragiskt blandade åskådning, vi kalla humor, som är en frukt af kristendomens grundsatser, som förutsätter menniskokärlek, medkänsla äfven för det lilla, det förvända, emedan äfven der ett känsligt öga kan upptäcka en gnista af något högre. Att Bellman från barndomen var genomträngd af en kristlig anda, som äfven i skrift

tagit sig uttryck, är bekant. Att derför anse honom såsom varande i botten pietist, vare långt ifrån oss; men att det sammanhänger med hans humoristiska konståskådning, hans goda hjärta och vänsälla väsen, det torde vara obestridligt. Deraf den verkliga ömhet och innerlighet, hvarmed han behandlar sina figurer, deraf den ruelse, som ej sällan hos dem frambryter, deraf hans ofta gripande skildring af sjukdomen och döden samt erkännandet af undergångens grund och orsak i ett utsväfvande, regellöst lif. Men deraf också hans framhållande af de bättre egenskaperna hos dem, deras erkända sinne för musikens förädlande konst, deras förmåga att uppfatta naturen, deras i det hela om konstnärslif påminnande tillvaro, den ej sällan framträdande förnämheten och stolta svenskheten hos männen, samt gratien jämte verkliga manér hos damerna.

Med humorn följer dock, isynnerhet då denna såsom här rör sig bland det egentliga folket, att den likasom t. ex. hos Shakspeare får en afgjord böjelse för cynism och ogeneradt använder sådana ord och uttryck, som icke återfinnas i lexikon, men som i stället möta oss i hela verldens literatur, en cynism, som, skärad i qvickhetens eld, är alldeles oskadlig. Det skall icke nekas, att hos Bellman förekomma saker, som icke kunna försvaras, dock sällan i hans epistlar och sånger. I de flesta fall är hans skämt der så öfverlägset komiskt, att det verkar rensande på den moraliska luften i dikten, och man kan tryggt säga, att Bellmans sjäfsvåld icke torde hafva förfört en sund natur, likasom ock att de mest omtyckta och mest sjungna af hans sånger äro presentabla öfverallt.

Af det sagda framgår, att Bellman i djupet är humorist, men han har därjämte skänkt oss rent komiska sånger, likasom ock enkla idyller med skönhet och gratie, endast flyktigt berörande det komiska. Men inom detta sitt stora område har han gifvit oss bilder i alla komikens och humorns skiftningar, från den mest uppsluppna burlesk till en tragik, som sammansnörer hjärtat. En så omfattande förmåga eger i min tanke ingen annan komisk författare inom verldspoesien. Och han är lika omfattande i ett annat hänseende, nämligen i den konstform han valt. Han har visserligen mest

skrifvit visor till musik, för hvilka de passats. Men, — det är förunderligt: är detta lyrik? Ja, visserligen, det musikaliska och strofiska är med största mästerskap användt; men dertill komma nu de lefvande figurerna, målade med episk säkerhet, och de uppträda oftast med rent dramatisk framställningsform, i dialog och utveckling af handling. Alla poesiens skiftningar har han således upptagit och sammansmält i sina visor. Ty — *visor* skola vi på grund af form och musik alltid kalla dem, och vilja vi särskilja dem från andra visor, så kalla vi dem *humoristiska visor*. Dermed ha vi nämnt den diktart, i hvilken, enligt historiens intyg, vår svenska poesi står högst, den poetiska genre, hvari vi äro originella och verkligt svenska. Bellman utgör dess högsta målsman. Men detta innebär, att arten har en historia, att Bellman har både föregångare och efterföljare. Att icke tala om vissa af våra folkvisor, skulle vi kunna påpeka det humoristiska draget hos Stjernhjelm, hos Lucidor och Runius, hos Holmström och Frese. Men Bellmans direkta föregångare var Dalin, hvars visor och prosahumoresker onekligen utgöra hans egendomligaste alster. Af Bellmans samtida och efterföljare vill jag blott påminna om Hallman och Kexell, Valerius och Dahlgren samt äfven från senare tider om Elias Sehlstedt och Gunnar Wennerberg.

Som bekant äro vi svenskar i afseende på utförandet af Bellmans sånger ganska kinkiga, emedan vi af en riktig Bellmanssångare fordra så mycket, — icke blott röst, utan framför allt föredrag med många olika egenskaper. Föredraget skall, på samma sätt som hans egen diktning, vara mångskiftande, det skall vara lyriskt, men derjämte också vara episkt-dramatiskt, och särskildt, der detta fordras, ådagalägga en starkt utvecklad mimisk förmåga, utan att dock uppgå i den krassa realism eller detaljskildring, hvartill ett allt för långt drifvet dramatiskt härmningsbegär kan locka. Det komiska skall alltid framhållas, men icke på skönhetens bekostnad; den i botten elegiska stämningen hos skalden, buren af musiken, måste alltid fram, för att breda liksom en idealiserande lasur öfver de drastiska scenerna. Sådant visar äfven Bellmans-

sångens historia, ty den har en sådan. Näst skalden sjelf kom Lars Hjortsberg, vårt största skådespelaresnille. Han hade ingen röst, men föredraget var mästerligt, förnämligast i de glada och idylliska sångerna, hvilka han, oaktadt all natursanning, gaf med ett idealiserande framställningssätt. Den andra var Axel Raab, som hade sin styrka i naturhärmningen, men dock mest älskade att sjunga de elegiska och åt de tragiska liggande visorna, sådana som »Ack du min moder» och andra. En tredje sångare, som synes ha stått mellan dessa begge, var den unge Per Ulrik Kernell, Upsala-student af Östgöta nation, om hvilken Atterbom talar med hänförelse: han hade vacker röst, såg bra ut, egde god deklamation och stora mimiska anlag. Men hufvudsaken hos honom var, att han med allt detta gaf dikterna ett uttryck af poesi, som för åhörarne var oförgätligt. Af Bellmans-sångare efter midten af århundradet, hvilka jag sjelf haft förmånen att höra, nämner jag i främsta rummet aflidne hofrättsrådet Munthe d. ä. samt målaren professor Troili. Bernhard von Beskow, som i sina »Lefnadsminnen» meddelat den nyss anförda karakteristiken öfver Hjortsberg och Raab, tillägger, att konsten att sjunga Bellman med dem kan sägas vara utdöd. Men vi, nu lefvande, kunna med skäl säga: Gud ske lof, att så icke är! Äfven i det hänseendet gäller sanningen af Tegnérs så ofta upprepade ord:

»Det fins ej tid, som dessa toner söfver.»

C. R. Nyblom.

Bellmansdikten i Danmark.

Föredrag i
Göteborgs Kongl. Vet. o. Vitterhetssamhälle.
(Vid Februarisammanträdet 1895).

Ett folks litteraturhistoria skrifves icke blott genom tecknandet af dess egna författares skrifter och dessas öden i det egna landet; det är icke utan betydelse att studera i hvad mån främmande värk ingått i den läsande allmänhetens bokskatt, icke häller utan vikt att iakttaga i hvad mån en inhemsk författare är känd i utlandet.

En utländsk skriftställare kan vid vissa tider hafva utöfvat ett ojämförligt större inflytande än det stora flertalet inhemske Hvilken betydelse har icke vid olika tider den katolska kyrkolitteraturen och legenderna, Luthers och andra reformatorers arbeten, folkböcker och folksagor, Holberg, Voltaire, Rousseau, Shakspere, de tyske klassikerne och nyromantikerne, de franske och engelske romanförfattarne från seklets midt och i våra dagar exempelvis Henrik Ibsen ägt för Sveriges bokläsande allmänhet! Hvad roll har i jämförelse härmed våra egna andra och tredje rangens författare spelat för vår odling?

Af särskildt intresse är dock naturligtvis att iakttaga litteraturutbytet mellan *närsläktade* folk. Från Danmark hafva vi vid flere tillfällen emottagit viktiga litterära impulser; under 1600-talet hafva Arreboe och Kingo påvärkat vår litteratur — psalmdiktningen och den bibliska epiken veta därom att tälja. Holberg är under 1700-talet, såsom jag närmare utvecklat i mitt arbete *Holberg i Sverige*[1]),

1) Göteb. K. Vetenskaps och Vitterhetssamhälles Handlingar, Ny följd, XX, Gbg 1884 (äfven i särtryck).

nära nog en inhemsk författare här i landet, han var i högsta grad *folkkär* äfven på denna sidan Öresund.

Skämtdiktarne från slutet af förra seklet, en Wessel, Baggesen, Eduard Storm, Nils Weyer, så väl som flere af sällskapsvisans författare, hafva lemnat talrika spår efter sig i vår svenska diktning under 1790-talet, framför allt i Kellgrens och fru Lenngrens skaldskap[1]). Vid inbrytandet af den nya litteraturepoken omkring 1809 kan man påvisa lifliga impulser från danskt håll, särskildt inom den götiska skolan, hvad forskning och diktning vidkommer[2]). Den »nordiska renässansen» är till god del framkallad af en svallvåg från vårt sydvästra grannland.

Men hafva vi då icke gifvit något i utbyte?

Icke är det många äldre svenska litteraturnamn, som äro kända hinsidan Öresund.

»*Knappt är hans minne kändt på vår nabostrand*» sjunger Nyblom i sin förträffliga dikt om Stjernhjelm. Och som det gått honom har det gått våra fleste stormän från äldre tider.

Tegnér är nog känd och omdebatterad i Danmark och har där varit föremål så väl för nedgörande kritik — J. L. Heibergs — som för den mest moderna litteraturpsykologiska teckningen (G. Brandes). Men i dansk litteratur har han satt föga språk och egentligen folkkär är han knappast där, mindre t. o. m. än i Tyskland.

Men *en* svensk skald har »slagit igenom» i Danmark och där blifvit väl så populär som Holberg hos oss; en skald som t. o. m. lämnat en väsendtlig insats i ett danskt litteraturslag: vådevillen och sångspelet i detta århundrade.

Det är *Bellman*. Han skattas där lika högt som här hemma. Och det har synts mig vara ett icke alldeles oviktigt bidrag till Bellmansdiktens historia att undersöka dess öden i Danmark.

---

1) Jmfr förf:s arbete »Anna Maria Lenngren», Stockh. 1887, samt hans uppsats i tidskriften »Norden»: »A. M. Lenngren och den dansknorska skämtdikten.»

2) Jmfr bl. a. förf:s uppsatser »Rasmus Nyerups svenska brefväxling», Samlaren 1894 samt »Rasmus Rask och Sverige» i publikationen, »Runa» 1888.

Fullständig gör icke denna redogörelse anspråk på att vara, men det är mitt hopp att icke hafva förbisett något väsendtligt[1]).

När blef Bellmans diktning känd i Danmark?

Svaret lyder: Ganska tidigt, men till en början mycket ofullständigt, blott genom enstaka sånger.

De första spåren af Bellmans poesi, som funnit väg öfver sundet, påträffas i gatuvislitteraturen och kunna dagtecknas redan så tidigt som omkring 1780. De äro: Käraste bröder (Fred. Ep. 9), Gubben Noak (Fred. Sång 93), Ack du min moder (Fred. Ep. 23) samt Mitt sinne friskt opp (Fred. Testamente 200).

På Köpenhamns kongelige Bibliotek finnes bland de hos P. Horrebow, Adelgade 301, tryckta gatuvisorna från år 1782 ett nummer så lydande:

"**Tvende lystige arier.**

Den förste: Käraste Brödrar, Söstrar &

Den anden: Jeg river til mig hvad jeg kan.»

Den förra är nu icke någon annan än vår kända Fred. Ep. N:o 9, visserligen jämmerligen korrumperad.

Som exempel må anföras:

Käraste Brödrar, Systrar ock Vennar
See Fader Berg han skruwar ock spännar
Strängarne paa Violan ock Strocken han tar i Hand.
Ögat är borta, Hiernan är kluwen
See, hur han staar ock spottar paa Skruwan
Öll-Stobe staar paa Stolan, nu stötar han lite Gran.
Bom Bom piinar Violan,
Bom Bom grinar mot Solan
Ladida, Ladida, Ladida, Ladida, Ladida, da.
Han sig forwillar Grillar iblan,
Käraste Brödrar dansar paa Tan,
Hattan i Haand ock Handskarne paa,

1) Det tillmötesgående jag vid mina forskningar rönt från danske bibliotekstjänstemäns sida är det en kär plikt att erkänna. I främsta rummet gäller min tack biblioteksassistenten, cand. mag. *Verner Dahlerup,* själf en utmärkt kännare på Bellmansdiktens område.

See paa Jomfrue Lona
Røda Baand i Skona
Nya Strömpar Himmelblaa.

I fortsättningen sjunges om »Jörrjen Pöijkan» (i st. f. Puckel) o. s. v.

Visan synes ha gått bra åt, ty en annan upplaga, med *utsatt* årtal 1782 förekommer äfven och här är språket något korrektare: »Straaken»; »Jörgen Puckel» o. s. v. (Möjligen är denna upplaga den äldsta). Omkring år 1784 trycktes hos Svarres Efterleverske en ny upplaga med samma fel som den först omnämnda.

Bland danskt skillingstryck utan årtal (men ungefär från samma tid) finnes *Gubben Noak* i ett slags skandinaviskt blandspråk:

"Gubban Noa.

Synges med sin egen velklingende melodi:

Gubban Noa, Gubban Noa
Var en Hedersmand
Sed'n han gik af Arken
Planted han paa Marken
Mycket Viin, mycket Viin
Det hans Gierning var

Han vel vedste, Han vel vedste
Menneskene var
Törstig af naturen
Som de andre Diuren
Derfor Han Derfor Han
Druer plantet har.

Noa röde, Noa röde
Ut sin gamle Ark
Kiöpte sig Boutellier
Saadan som man seljer
For at drikke for at drikka
Paa vor nye Ark

Gubban Noa, gubban Noa
Brugte egne Kar

Han fik Hakan trinder
Rosenröde Kinder
Drik i Baatten, Drik i Baatten
Herrer och Guttar.

Gubban Noa, Gubban Noa
Ofta tog en Taae
Af de söta Druer,
Der al Sorg nedkuar
Hvaraf Sinnet, Hvaraf Sinnet
Tröst og Lisa faaer.
o. s. v.

Man skulle snarast tro, att denna visa vore aftryckt efter muntligt föredrag af någon som lärt sig den i Sverige, ty om det skett efter svensk text skulle knappast afvikelserna vara förklarliga. En af dessa är beroende på ett rätt kostligt missförstånd. Det svenska ordet *gutår* har uppfattats som »*guttar*» (gossar), och så har *Hurra* för sammanhangets skull omdanats till Herrer.

Den tredje Bellmaniaden, som vid denna tid trycktes i Danmark, är som nämndt Fred. Ep. 23 — *Ack du min moder.* Bland gammalt skillingtryck i Svend Grundtvigs Samling på Kgl. Bibl. i Köpenhamn finnes:

"Tvende ganske Nye Viser."

»Den förste begynder saaledes: *Säg du min moder* synges med sin egen smukke Melodi.»

»Säg du min Moder, säg hvo dig sente
Just till min Faders Seng,
Du förste Gnisten til mit Liv antänte
Ach, jag arme Dreng
Blot för din Låga bär jag min plåga
Vandrar trötta stig. — — — —
— — — — — — — —

Et troget Hjärta jag plat foragtar
Tvi båda Far och Mor
Her ligger jag i Rensteen och betragtar
Mina gamla Skor.
— — — — — — — — —

Min Krogdörr öppnas, Lackorna skrufvas
Ingen på Gatan gaer
Stjernerne utaf Morgenrödnan kufvas
Ned i Mulnens Bad
Solstrålar strimla, Kiyrktårnen glimra
Luften blir så ljum.

Denna visa bär visserligen intet årtal, men då den, som vi nedan skola finna, åberopas i en skildring från denna tid (1782) kan man dagteckna äfven detta gamla tryck senast från 1780-talet.

Bland vistryck från slutet af förra seklet (Svarres Efterleverske) märkes ytterligare en »Drikkevise», som visar sig vara den under Fredm. Testamente N:o 200 upptagna och som börjar:

Mit Sind är frisk uppa paa krogan
Thi Bacchus han venter os der:
At være Apollo mer trogan
Det är ikkun bara Besvär
Hans Lyst kan mit Atraae ey metta
Jag byder altsammen Farvel
Blot jag mig ved Tunnan kan setta
Ock leska min törstiga Siäl!

Om visornas popularitet tala flere vittnesbörd.

Jens Kragh Höst, en författare som under 1790-talet och första årtiondet af detta sekel med stor ifver värkade för svensk litteraturkännedom i Danmark, skrifver 1795 i en nekrolog öfver Bellman (i Nordia), till hvilken jag senare skall återkomma:

»Ogsaa i Danmark ere adskillige af de Bellmanske Stykker bekjendte, vel for 14—15 Aar siden (alltså c:a 1780), hörtes selv i hæderlige og blandede Selskaber ideligen saavel *Gubben Noak* som *Käraste Bröder Systrer og Vänner*, *si fader Berg* o. s. v.»

Ett annat bevis för dessa sångers förekomst och popularitet omkring 1780 är, att danska visor skrifvas till melodi af dem.

Detta är fallet med en bekant dikt af Werner Abrahamson — en af tidens bäste författare af visor t. ex. af den roliga »Min Søn,

hvis Du vil i Verden frem, saa buk», (f. 1744 † 1812) — hvilken till melodi af Gubben Noak skref

:,: En tungsindet :,:
Melankolisk Mand
Som sig aldrig fryder
For hans Blod ei flyder
:,: Han den Stakkel :,:
Han maa drikke Vand.

Denna dikt angifves i en »Samling af adskillige Arier til Tidsfordriv for muntre Selskaber», Köbenhavn *1783* sjungas på melodi »Guba Noah»; och likaså i en Samling af Klubsange 1787.

I den förra samlingen finnas äfven *två* sånger till melodien ur Fredm. Ep. 9:

»Nu har vi pløiet Søen den lange,
Været i China, været i Gange»

samt

Rareste Time jeg nu skal nyde
Kun et par Ord som Hiertet kan fryde.

Äfven Baggesen begagnade, som vi strax skola finna, denna sistnämda melodi så tidigt som 1783.

Huru kända dessa Bellmansdikter voro, framgår ock af en skildring från denna tid, som ger oss en egendomlig inblick i ett lif, hvilket egde rätt mycken frändskap med det njutningslystna lefvernet i Fredmanskretsen, nämligen *lifvet på Dyrehavsbakken*. Vi finna denna skildring i Kjöbenhavns Aftenpost för år 1782, utgifven af *Emanuel Balling*, (f. 1733 † 1795) — egendomligt nog tjänsteman i det Köpenhamnska *nummerlotteriet* — hvilken var mycket värksam som folkupplysningsskribent och som i bunden och obunden stil gaf rika tillskott till litteraturen för dagen, ömsom i känslosamma stycken à la Young, ömsom i burleska skildringar med moraliserande tillsnitt.

Af senare slaget är den här afsedda.

Stycket heter »Rusk um Snusk eller Dyrehave-Fornöyelserne et Duo Dram med Mellemspil.»

Författaren har efter höga franska mönster velat låta sin samtids lyten bedömas af främlingar vidt fjärran ifrån och så låter han det vilda dryckes- och kärlekslifvet vid Kirsten Piils Kilde och å Dyrehavesbakken föras in i en ram af moraliserande betraktelser, de där läggas i munnen på en »indianer» Selmo och »hans Kiereste», Aline, hvilka kommit upp till Norden och finna att »de nye Sæder og den frie Levemaade, som næsten har oversvømmet hele Europa ogsaa har naaet hertil» och att »sandselige Vellyster faaet Indpas.»

Så börja de vilda scenerna. Bondvagnar, chaiser, kareter, fulla af folk fara under sång, högt prat och skratt, förbi. Det första sällskapet sjunger:

Kiereste Brödre, Systre og Venner
Hör Fater Berg han spytter og spenner
Strengene paa Fiolen! — — — —

Från de andra grupperna höras skri och andra sånger. (»Længe leve Bedstemor, naar hun ey er hjemme» och »Snart min Pige, Snart mit Glas, Snart mit Glas min Pige!» den senare afsjungen af ett sällskap som ramlat i diket). Efter ett nytt samtal af Aline och Selmo komma de fram till Dyrehaugen, hvars skådespel nu visar sig för dem. Från ett tält ljuder musik och sång:

Her ligger jag i Rendestenen og foragter (!) mine gamle Skoe,
men härpå svaras:

»Syng Dansk din Gavtyv. Jeg kan en Vise paa samme Melodi, den gaar frisk maa du troe. Naar Harpen slaaer! Kling op!»

Därefter sjunges en dansk sång, som möjligen med mycket god vilja kan lämpas till denna Bellmansmelodi, hvilket jämte ämnesvalet också är den enda likheten med Fredmansdikten:

Flink Broer Rasmus, dands med min Kone
    Falla Fallalara
Stop, mens jeg drikker hör nu en Tone
    Dulli, dulli, dullila
Frisk opp i Dandsen
Sving Nille Hansen

Rask hun vrikker Melovetten
Syng din Kadreyer
Her er Frue Meyer
For en Skilling faaer vi Tretten
Falla, fallallara, Dulli, Dullila
Hurra! Hurra! Hurra!

Så följa lifliga uttalanden på prosa i Bacchi och Veneris anda, som något erinra om prosainledningen till Fredmans Epistel N:o 33, utan att dock här behöfver vara imitation — omväxlande med visor på danska och tyska, delvis af tvetydig art.

De båda Rousseauanska indianerne uttrycka sitt förakt:

»Skulde man troe dette var sædelige Mennesker Selmo?» — »Ney kjæreste Aline! Men der gives blandt alle Folk visse Stænder som ikke kan föle uden sandselige Fornöielser. De kiende ikke de ædlere, dem med hvilke Dyd og Velanstændighed kan bestaae; der er endnu en Vildhed hos dem som kommer dem til at jage efter disse halvt dyriske Glæder.»

Därefter ett nytt mellanspel, som visar frässeriet, och så ett nytt moralsamtal som utmynnar i följande ord från Alines läppar:

»Er dette at forlyste sig i det grønne? O hvor fremmed er Indiens Lande for sadanne skidne Fornøielser.»

Det är omisskänneligt, att inflytande från Bellman — likväl kemiskt ränsadt från dennes genialitet — spelat med in i detta styckes burleska scener. Den moraliska tillsatsen är däremot honom främmande.

Särskildt betecknande är, att de glada lagen sjunga två af de Bellmanssånger, som ännu finnas i gammalt danskt skillingstryck från dessa år.

Vid samma tid tar ock ingen ringare än *Jens Baggesen* intryck af *Fredm. Ep. N:o 9.*

Då Baggesen 1783 vistades såsom nittonårig student i sin hembygd, Korsör, gjorde han bekantskap med en norsk sjöman, Olaf Helgesen, med hvilken han sällskapade. En afton, efter ett gladt samkväm vid en punschbål, företog man en längre vandring, med

en del komiska tilldragelser och morgonen derpå skref Baggesen ett »Heltedigt» i form af en dryckesvisa — tydligen efter förebilden af »Käraste bröder.» Dikten, hela sju strofer lång börjar:

»Kom Sancte Punsch og stem mine Strenge.
Nu har jeg ikke spillet saalænge,
Harpen hænger taus paa Væg, Qvinten sprang paa min Fiol
Da jeg en Solo spilled' for hende
Som jeg — pro forma — kalder min Dorinde,
Skjøndt hun har et andet Navn paa ismalitisk Maal[1])
Punsch! Punsch! Punsch! Syng mig to Helte,
Som kjæmped mandig, der hvor det gjældte
Trimpe, trampe, trimpe trampe, trimpe trump!
Spanked rask igennem Moser og Sump.
Syng om Kong Felly, syng om prins Jap
Hvor de spilled, punsched, sang og drakk omkap
För de Seil opheised'
Og til Taarnlund reised'
Ud fra Williams Kabyt.

Sedan skildras ganska liffullt en vandring i dåligt före under dimma och mörker t. ex.

Taaget var Luften, Vinden var hvas,
Japs Paraply blev brugt som Kompas
Mens de saadan raved'
Lygtemanden traved
Hen for dem og de löb vild.

August Baggesen meddelar denna dikt i sin stora »Jens Baggesens Biographie», Förste Bind, 43; och berättar der, att »melodien til Digtet efter Visen »Nu har vi pløiet Söen saa længe» yndede Baggesen meget og afbenyttede den oftere saa vel til tydske som danske Sange, ligesom han gjerne sang den i Vennekredse.» Denna melodi är dock, såsom ofvan nämndt, ingen annan än Fredmans Epistel N:o 9. Vi finna den åter i hans senare diktning, dels i några tyska skärsliparvisor dels i en »Biskopsvise» »*Konsten i Negligé*» som börjar:

---

1) Åsyftar Baggesens första flamma Mariane Eggers.

»Biskoppen dufter! Glassene blinke
Fruerne mig og Fröknerne vinke»
o. s. v.

Utgifvaren af Baggesens »Danske Værker (III; 1845), August Baggesen har haft ögat öppet för frändskapen med Bellman och skrifver: »Da disse Visers Melodie, Form og Indhold have megen Liighed med flere af den svenske Digter Bellmans Sange forleder dette til at antage at de muligen ere Efterligninger, men det er ikke saa. Begge Digtere have vel afbenyttet de samme gamle Folkemelodier (!) men Baggesens foranförte Sang er ældre end Udgaverne af Bellmans Sange.»

Som läsaren finner håller detta skäl icke streck. Att Bellmans arbeten ej voro utgifna i bokform, hindrade ju icke Fred. Ep. N:o 9 att komma öfver sundet och det är just *den*, som Baggesen imiterar, likvisst här i »Biskopsvisan» med ett visst tvång och utan förebildens grofkorniga munterhet.

En annan utmärkt författare från slutet af förra seklet, *P. A. Heiberg* (f. 1758, landsflyktig 1800, † 1841) hade möjligen lärt känna Bellmansdikten i större utsträckning under sin äfventyrliga vistelse i Sverige omkring 1780, då han dels var värfvad soldat, dels student i Upsala och han har imiterat Fredmans Sång N:o *56* i en dikt »Notabenerne», där likväl blott uppslaget är lika:

När jag har en plåt att dricka,
Nota bene godt renskt vin,
Och därtill en vacker flicka,
Nota bene, som är min,
Är jag nöjd af hjärtans grund,
Nota bene blott en stund.

Har jeg kuns en lumpen Daler,
Nota bene som är min,
Nogle Flasker og Pokaler,
Notabene fyldt med Viin,
Er jeg hjerteglad og blid,
Notabene for en Tid.

Det är att märka, att Heibergs dikt icke sjöngs till den Bellmanska melodien, utan till en dansk melodi.

Vi finna äfven ett par öfversättningar från denna tid. Den ena är *Rasmus Frankenaus* tolkning af Fredmans Sång N:o 61 »Se god dag min vän, min frände, se buteljen menar jag» (som dock ej fans upptagen i F:s diktsamling), den andra är en af *Jens*

Kragh Höst företagen, värkligt vällyckad tolkning af den härrliga Fredmansepistel N:o 35 (Bröderna fara väl vilse), intagen i Nordia 1795 (Aprilhäftet).

Med undantag för de enstaka exemplen P. A. Heiberg och Frankenau — finna vi icke bland den egentliga sällskapsvisans män vid denna tid Bellman beaktad. Betecknande är att då Rahbek i sina Erindringer (1824; I: 386) omtalar tillkomsten af sina första »anakreontiska» sällskapsvisor, nämner han, att de få mästerstycken i dryckesvisslaget som Wibe, Troielerne, Fasting och Storm författat *»vare netop nok til at give Blod paa Tand og Afsmag for »Kjæreste Brödre Söstre og Venner»* og »Die Juden wollen lustig seyn *og andre sadaanne Kippe- og Vagtviser»*[1]), hvormed man hidindtil havde taget til Takke, men vare ikke nok i Tallet til at tilfredstille Atraaen efter noget bedre.»

Detta visar just ingen större aktning för Bellman inom dåtidens dryckesvisförfattares lag.

Och det bekräftas äfven af annat.

År efter år utgåfvos samlingar af »Selskabssange» och i dessa började från och med 1800 intagas ett urval äfven af svenska dikter. Så är fallet i Selskabssange af forskjellige Digtere, samlede af L. A. Hass (1800), i Sange til Brug for Kongens klub (1802) och i alla följande större samlingar t. ex. i Christensens och Seidelins visböcker 1820—1821. Jag har genomgått dessa samlingar för att uppsöka Bellmaniader i dem. Men förgäfves. Det är sällskapsvisor af Franzén, Fru Lenngren, Kellgren, Lindegren, sedan äfven Valerius, Silfverstolpe o. fl. som här påträffas samt en *falsk* Bellmaniad (Roths: »När jag bärs ur mitt hus»), men däremot ingen af de riktiga Bellmansdikterna.

Alltså resultatet är negativt. Smaken för *Bellmansdikter* i Danmark är dels *äldre* (1780-talet), dels *yngre* än den anakreontiska sällskapsvisdiktningen därstädes, och detta stämmer med att just i början af detta århundrade man i Sverige klagar öfver att Vale-

1) Kippe = dåligt hus, litet simpelt krogställe.

rius' visor började uttränga Bellmans eviga sånger (Atterbom i Phosphoros 1812).

Och om än enstaka Bellmans*dikter* varit spridda i Danmark redan under 1780-talet och efter allt att döma *folkliga* där, så var Bellman som *litterär personlighet* näppeligen känd; dessa dikter betraktades af finare kretsar såsom »slagdängor» och t. o. m. de ofvan anförda orden af Kragh-Höst att de hördes »*selv* i hæderlige og blandede (d. v. s. man- och kvinnliga) Selskaber» tyda på, att de dock *företrädesvis* tillhörde en lägre sfer eller ungkarlskretsar.

De första *litterära* uttalandena om Bellman i dansk skrift härröra, såvidt jag funnit, från den man, hvilken ifrigare än någon annan arbetade för att göra svensk litteratur känd bland sina landsmän, nämligen den nämnde *Jens Kragh Höst.* Han har emellertid uttalat sig rätt olika om Bellman vid olika tillfällen.

I tidskriften Minerva (1794) finna vi hans första »Forsög til en hurtig Oversigt af de Skönne Videnskabers Skæbne i Sverrig» som är nog »hurtig» äfven därutinnan, att den delvis är inkorrekt. Han uttalar här: »C. Mich. Bellman er riig paa Lune, Vid og Naivetet men *den gode Smag er ikke ganske hans Förer og alt for ofte maae Sædelighed og Velanstændighed vige for et lystigt Indfald.* — — — Lige saa liden Agtelse for Ærbarhed havde den ogsaa vittige O. Kexél. — — — En Munterhed derimod, som strengest Ærbarhed ei tör rödme ved, blev den afdöde O. Rudbeck til Deel.»

Året efter (1795) omtalar han i Nordia (Aprilkvartalet sid. 92) Bellmans död och kallar honom *en udmærked Digter af en egen Art.* Han uppräknar bland hans arbeten Bacchi Tempel, Fredmans epistlar och Fredmans sånger, af hvilka de båda senare kosta »hos Gyldendal» 5 Rdlr och 4 Rdlr, »prægtigt trykte og ledsagede med den for en Del af forf. selv satte Musik til ethvert Stykke.» Därefter frågar Höst hvem man hällre skulle vilja höra än Kellgren rörande hans skaldevärde och citerar härefter dennes ypperliga företal till Epistlarne »Saaledes en af Sverriges förste Kunstdomere og Digtere. Nu et Par Dommer indrykkede i tyske Tidskrifter, men af noget andet Indhold.»

Dessa tyska citat ur Neue Bibl. der schönen Wissenschaften (1793) och Goth. gel. zeitungen ausl. Litter 1791(?) omtala Bellman såsom ett geni af det slag, som för ett tjugotal år sedan dref sitt ofog i Tyskland. »Han är ej helt utan talang, men utan smak, blandar allvar och skämt, anser smutsiga infall för poetiska licenser.» — Hans epistlar »äga väl kvickhet och godt lynne, men också otaliga slippriga och smutsiga ställen samt förvandlar allvarliga saker äfven i det löjliga.»

Höst själf synes sålunda icke ha varit bärgfast i sin uppfattning af Fredmansskalden, då han liksom anför mot hvarandra olika auktoriteter.

För öfrigt intager Höst ett par månader senare, i Augustihäftet, en uppsats från svensk hand som beriktigar en del uttalanden i hans »Försög» i Minerva, däribland också det första reserverade omdömet om Bellman[1]).

I sin 1804 tryckta *»Udsigt over Svensk litteratur»*, som utgafs såsom bihang till Skandinavisk Museum uttalar *Kragh Höst* sig för tredje gången om Bellman, och nu afgjordt fördelaktigt:

1) Då denna gensaga har ett visst intresse såsom ett af de få värdefulla och värkligt betydande uttalandena om Bellman från en svensk kritiker vid denna tid, hvilken ju eljes klandrats för likgiltighet mot Bellman, må den här återgifvas. Enligt hvad jag funnit i anteckningar i Göteborgs stadsbiblioteks exemplar är den pänna, som skrifvit detta och som Höst betecknar såsom »en hædret Kjender», *Ax. Gabr. Silfverstolpe.* Han uttalar att det väl är sannt att sedlighet och anständighet hos Bellman ofta få vika för ett gladt infall. Men att kritisera hans smak i de bacchiska poesierna torde vara ett vanskligt företag. Om smaken består i öfverensstämmelse med sanningen, i riktigt val af det sanna, som gör mest värkan och i en högst naturlig framställning däraf, kan intet fel i smaken förebrås Bellman. Man kan klandra hans *ämnen, personer* och *scener*, men sedan *de* en gång voro honom gifna, och sedan det var uppenbart att dessa voro de *enda* som rätt besjälade hans sångmö, blefvo t. o. m. osedlighet och »inkorrektion» nödvändiga delar af god smak i hans skaldefack. I allmänhet är det onekligt, att Bellman var ett alldeles originellt geni, *så* originellt, *att aldrig ännu något land haft hans like* (N.B. i hans fack!), och aldrig har någon stor komponist haft större bekantskap med ton- och diktkonstens inbördes öfverensstämmelse och styrka genom hvarandra. Också hafva alla hans stycken sitt högsta värde, när de sjungas.

»Til en anden klasse af Digtere (än Lidner) hörte *C. Mich. Bellman*, en nordisk Improvisadore. Man har kaldt ham snart en Anakreon snart en Pindar. Begge Navne upassende ogsaa med Hensyn paa at han, om nogen, var uden Mönster, som uden Efterfölger. Hans Digte var næsten alle bacchanalske, og födte i dithyrambisk Begeistring. Man har bebreidet ham Uanstændighed, Grovhed, Usædelighed; men sligt fulgte af hans Hensigt. Han vilde ikke moralisere, ikke tugte Lasten; han vilde fremstille et *sandt* Skilderi af den laveste Tone og Sæder; og dette lykkedes for ham, ligesom for Franskmanden Vadé le genre poissard eller som for Malerne Caravaggio, Ostade, Teniers o. fl. den hæslige Naturs Afbildning. Men hvad der gjör ham ligesaa mærkværdig var hans forunderlige Bekjendtskab med Tonekunstens og Digtekunstens indbyrdes Overeensstemmelse og deres Styrke ved hinanden. En stor del af hans Poesier har han selv komponeret, og det saaledes at Verserne og Musiken, som Kellgren siger sammensmeltede til *een* Skjönhed.»

Hösts skildring äger sin förutsättning närmast i den mästerliga inledning till Fredmans Epistlar, som Kellgren skrifvit. Sedan har man ju icke att anteckna något i egentlig mening nytt bidrag till Bellmanskritiken i allmänhet, förrän tysken Ernst Moritz Arndt dels i sin »Reise in Schweden», Berlin 1806, dels i sina Einleitungen zu historischen Karakterschilderungen (1810) uttalar sig om Bellman, hvilken han betecknar som »einer der ausserordentlichsten Menschen, die je gelebt haben.» Det är blott några få sidor Arndt skrifver om B., men dessa innehålla konturerna till den senare svenska ästetikens uppfattning af honom både i dess uppfattning af kärnan i hans skaldskap och med hänsyn till öfverdrifter och misstag. Han protesterar mot »die Aermlinge», die armen Krittler» som förargade sig öfver att han rörde sig i lifvets bottenvåning »Es ist wahr er ist gemein, weil er gemeines schildert, aber er wäre gemein wie sie es meinen, wenn er es auf eine gemeine Art thäte.» Han är enligt hans mening större än nederländarne därför att han är *idealisk*. Arndt vill också — ödesdigert nog för senare Bellmanskritik — bakom hans uppsluppna skämt finna den nordiska himlens allvarstragedi, en orpheisk klagan. Äfven i de stycken, af hvilka hans motståndare tagit anstöt, finnas

hundratals ställen som uppenbara den manligaste själ, den ljufvaste känsla. Särskildt betonar Arndt hans fina *naturkänsla.*

Det var antagligen detta Arndts märkliga uttalande, som inspirerade Atterbom att två år senare uttala sig i samma riktning i Phosphoros, i uppsatsen om Bellman och Valerius, där han drog grunddragen af den skildring, som sedan närmare utfördes i Siare och Skalder.

Samma år som Atterboms uppsats såg dagen — 1812 — besöktes Stockholm af *tre* danska litteratörer.

Den ene — *Rasmus Nyerup*, som stod den Rahbekska kretsen närmast, berättar, att han på en middag hos danske gesandten, grefve Baudissin i adliga societetens rum hade — i sällskap med Brinckmann, Franzén, Helvig, Berzelius, Afzelius, bildhuggaren Göthe — hört Hjortsberg sjunga. »At höre og see ham synge Bellmansviser — yttrar Nyerup — er en Nydelse som overgaaer alle de jeg nogensinde har havt og en större Fryd oplevede jeg ikke i Stockholm.»

Likaså yttrar den andre färdenären från 1812, romantikern *Chr. Molbech* i sine Breve fra Sverrig (III delen, Kbhvn 1817) på tal om Bellmans dikter, att man endast känner dem ofullkomligt om han blott läst dem och icke hört dem sjungas till de förträffligt passande melodier med hvilka de utgöra ett helt. »Jeg har, tillägger han, nogle Gange haft Leilighed til at i Stockholm og Upsala höre endeel af disse i sit Slags enestaaende svenske Nationaldigte synges af Kiendere og jeg regner det til de fortrinligste Nydelser som min Reise i dette Land har skienket mig. Man maa see Holbergs Komedier opföres i Danmark og höre Bellmans Viser, hvoraf nogle kunne udföres af flere Personer, som smaa komiske Dramaer, synges i Sverrig.»

Men Molbech inskränkte sig icke till dessa meddelanden, han lämnar i sina »Breve» den första djupare karaktäristik af Bellman som finnes på danska. Närmast sluter han sig till den uppfattning af skalden, som Arndt och Atterbom lämnat, hänvisande till dessa, hvilka skildrat honom i »lefvande färger och en tämligen

träffande likhet.» Molbech gör gällande, att Bellman icke blott är den främste af alla svenska skalder *(när måttstocken blir öfvervägande förtjänst i en särskild diktart)*, utan också den ende fullkomligt originelle och nationelle, kanske också den, som hittills med högst genialitet brutit poesien en egen bana i svenskt tungomål, om ej vid hans sida skulle kunna sättas en ung skald (Atterbom).

Molbech uttalar vidare i anslutning till Arndt, att denne sällsynte och underbare sångare visat, hurusom den ideela skönheten kan hämtas från lifvets lägsta krets såväl som från de högsta regioner; med poesiens trollmakt förvandlar han de smutsigaste krogar till leende boningar för sångens och glädjens gudomligheter, oanständig är han blott för dem, som af brist på komiskt sinne eller olämpligt pryderi missförstå honom. Låg är den natur han skildrar, men han har framställt den i hela sin låghet, visserligen poetiskt idealiserad men icke utsmyckad med någon förförande färgglans, egnad att nära en fördärfvad inbillningskraft. — Om poesien bör stiga ned till en så låg sfär besvarar Molbech med den genfrågan om en Rembrandts, en Teniers, en Ostades, en Gerard Dows m. fl:s arbeten äga något konstvärde. Men tillägger han — Bellman har framför dem, att han ej ville vara blott efterbildare af en natur, kall, prosaisk, torr och utan idealitet; en varm fantasi gjuter ett i friska blandade färger blomstrande lif öfver hans målningar; och Molbech vill häldre sammanlikna honom — på grund af den bittra ironien öfver lifvets uselheter som ofta framträder — med Hogarth, hvars karrikatyrer under den komiska slöjan gömmer en högre betydelse än de nederländske målarne.

[Denna M:s jämförelse med Hogarth — som äfven framträder i Adlerbeths yttrande i svenska akademien 1791 och som ej ens varit Bellman själf i senare år främmande — träffar dock icke. Ty i grunden råder dem mellan en väsenskillnad. Hogarth är i sina skildringar ur det engelska hufvudstadslifvet, sina bildserier (en skökas lif, en liderlings lefverne eller ett äktenskap på modet) framför allt en bitter satirisk moralist. Han vill med sina taflor väcka, uppskaka, *förbättra* människorna, skildra lastens straff och

dygdens belöning. Han är ock en mera prosaisk och torr natur än Bellman, som vida mera harmonierar med stämningen hos en Teniers eller en Jan Steen, stundom med en tillsats från Rembrandts poetiska klärobskyr och från landskapsmålarnes framställningar af naturens fägring. Men därtill kommer ock stundom en icke oväsendtlig bismak af rococo som minner om Watteau och Boucher, om pastoral och rococoolymp].

Molbech betonar vidare, att Bellman, som väl var en äkta komisk natur, dock ägde för mycket gemyt till att helt förlora sig i den värld af groteska karrikatyrer, den han med så mycken styrka skildrat, och det synes därföre ofta, som om han midt i hänförelsens berusning icke kunde undertrycka den melankoliska känslan, att en sådan öfverspänd glädje icke har någon varaktighet och ej kan häfva jordelifvets sorger och brister. Med ett ord — Molbechs skildring af Bellman är i hufvuddragen densamma som den nyromantiska ästetikens målsmän i Sverige gjort gällande, dock med en viss själfständighet.

Den tredje danske resanden från 1812 var den man, som mer än någon annan skulle göra Bellmansdikten känd och beundrad i Danmark. Det var *Johan Ludvig Heiberg*, P. A. Heibergs son, den svenske landsflyktingen C. F. Ehrensvärds styfson. Men det är dock tvifvelaktigt, huruvida under de tre månader den 19-årige Heiberg vistades i sin styffaders fädernesland han lärde närmare känna Bellmansdikten. I hvarje fall lämnar den först långt senare spår i hans poesi, i vådevillerna.

Den förste skald inom den s. k. Heibergska kretsen, som visar sig i sin diktning berörd af Bellman och hos hvilken den svenska sångarens skaldskap rätt gått in i blodet var *Henrik Hertz*.

Visserligen påstår Johanne Luise Heiberg — den ryktbara skådespelerskan — i sin själfbiografi (I: 257), att Hertz först lärde känna Bellmans sånger under deras gemensamma, af honom besjungna vistelse på Hirschholm 1832, men detta är ett misstag, ty redan 14 år därförinnan, i sin förstlingsdikt — en hymn till Dionysos' och Eros' gudamakter — som han skref 1818 och lät trycka 1819

i en studentvisbok använder Hertz en Bellmansmelodi Fred. Ep. 42 (Ren kalad jag spår); väl är denna dikt[1]) präglad af en mera antik stämning än den, som kännetecknar den Bellmanska rococogudavärlden, men det är i allt fall anmärkningsvärdt att vi finna Hertz så tidigt förtrogen med Bellman.

Hertz skref äfven senare andra lyriska dikter till Bellmansmelodie och kommer då vida närmare den Bellmanska stilen. Så i »Reisen till Appeninerne», där tonen i Fredmansepisteln 47 ypperligt passar för skildringen af reselifvet i den italienska bärgstrakten:

Veien bliver munter. See den er fuld
Af Kærrer og Aesker belassede med Uld.
Der kommer en Reisevogn, bygt elegant.
En engelsk Karosse, min sandt!
»Den var aldrig engelsk» — Jo jeg er vis —
Fra Vinduet kikked' en gabende Miss,
Paa Bukken en Morian satt som en Steen;
En Bulbider mellem hans Been
— Gaetano! saa stands dog! Hvad I har en Hast!
See, min Kuffert er skrabet. Bind Tougene fast!
Og min Hat, ak, min Hat — er da Mennesket gal?
Er gledet af sit Foderal.»

Andra dikter till melodier ur Fred. Ep. är »Fjerboldsspillet» (Ep. 55) samt två af poemen i de »Erindringer fra Hirschholm», där Hertz bringar det J. L. Heibergska hemmet och dess värdinna, »Professorns Frue», den berömda skådespelerskan sin hyllning (Fred. Ep. 77 och 69).

Men det är icke blott i dessa enstaka dikter till Bellmansmelodier, som Hertz visar sig vara påvärkad af vår svenska skald. Mig vill det åtminstone förefalla, som om Bellmans ande, sådan vi möta den i hans idylliska naturskildringar med deras liffulla scenerier, lemnat spår efter sig äfven annorstädes, bl. a. i en af Hertz mest berömda dikter *Spadseretouren*, i hvars strofer det råder en målande dialogiskt upplifvad stämning, som lifligt erinrar om den

1) Intagen i »Digte fra forskellige Perioder», IV: 93. Att det är hans äldsta tryckta dikt uppgifver Erslevs förf.lexikon.

svenske idyllsångaren[1]). Men af större betydelse än i lyriken vardt Bellmansdiktens inslag i den *nya dramatik*, som J. L. Heiberg inaugurerade och som Hertz och andra fortsatte: *dansk vådevill.*

Heibergs vådevilldiktning dagtecknas från år 1825. Den utgjorde i viss mån en aflägg af den franska vådevillen. Men i den franska vådevillen är det musikaliska elementet icke så noga förenadt med dialog och situation som i den danska. Och, yttrar en dansk vådevillist (Bögh) med skäl, »allt det egendomliga som åtskiljer denna från sin franska förebild och hvarje annat slags sångspel, framtonandet af det musikaliska elementet, är *Bellmans uppfinning*. I de franska vådevillsångerna har musiken så föga att göra, att den så till sägandes ej får komma upp på scenen utan får stanna i orkestern, under det skådespelaren reciterar sina epigrammatiska vers. — — — I den danska vådevillen äro sångerna icke en lös prydnad utan en del af kroppen och musiken den själ, som upplifvar denna — den kan hvarken borttagas eller ombytas utan att man tager lifvet af stycket. Denna innerliga, icke mekaniska utan kemiska förening mellan ord och toner lärde Heiberg af Fredmanssångerna och egendomligt nog slöto sig hans efterföljare ännu närmare till Bellman och gjorde Fredmans Epistlar till deras bibel.»

Den danska vådevillen och sångspelet utgör alltså en afkomling af fransk vådevill och svensk Bellmansdikt.

I Heibergs tre första vådeviller »Kong Salomon och Jörgen Hattenmager», »Den 28 Januar» och »Aprilnarrene» förekommer visserligen ingen Bellmansmelodi direkt använd; det är först i Oktober 1826 i »Recensenten og Dyret», som Bellmanssången första gången ljuder från dansk scen. Men att Bellmansdikten spelat en stor roll för Heiberg vid bildandet af vådevillarten framgår bäst af hans egna ord, då han emot anmärkare söker försvara vådevillens ästetiska betydelse såsom dramatisk diktart. Han anför då

1) En dansk filolog — cand. mag. Verner Dahlerup — har för mig påvisat att Hertz' språk stundom i suecicismer bär spår af Bellmansstudiet. T. ex. »*Mærk* hvor den logrer med Panden i Kruser.

nättopp *Bellmansdikten såsom mönster*. Han yttrar: »jeg har i denne Vaudeville (Rec. og Dyret) begyndt at efterligne det *bellmanske* Mönster, thi Bellmans saakaldte *Epistler* ere at betragte som Vaudeviller udenfor Theatret. Det som caractiserer dem er en forunderlig Blandning af det Burleske og det Melancholske, hvilket sidste frembringes ved en besynderlig, Længsel vækkende Maade, hvorpaa Digteren beskriver Localiteter og Naturscener. Jeg har efterlignet denne Tone i Kejsers og Roses Vise i 1:ste scene, ligeledes i Keisers Vise i 17:de scene, og i den Trio mellem Keiser, Viva og Rose som udgjör hele den 21:de scene. Men i ingen Vaudeville lader Sangtexten sig mindre end i denne bedömme efter den blotte Læsning; den er uadskillelig fra Melodien, ligesom i de *bellmanske* Digte.»

Det är att märka, att de af Heiberg anförda exemplen på sånger *icke* äro skrifna till Bellmansmelodier; men de äro — särskildt den 21:sta scenens — försök i den Bellmanska blandningen af idyllisk stämning och liffull sångdialog. Det är först i 27:de scenen vi möta en Bellmansmelodi och detta i den uppretade publikens rent burleska grälkör »Det er dog skammeligt os at lade staa saalænge» som är skrifven till melodien af den dråpliga parentationsepisteln vid korpral Bomans begrafning (N:o 38), men som icke tillnärmelsevis når dess målande lif. Valet af denna melodi för grälstämningen är dessutom icke rätt lyckad. I Heibergs senare vådeviller äro Bellmansmelodierna talrikare och tillika allt bättre tillegnade.

I »De Uadskillelige» användes »Se Mowitz hvi står du och gråter» för exekutionsbetjentens kostliga friarescen (under det han håller gäldenären fast vid sin arm), i Kjöge Huskors låter Heiberg naturstämningen från Episteln 77 »Klang mina flickor, se skyarna glimma, stjärnorna försilfra båd' vatten och land», spela in i Ferdinands »Timen er kommen See Skyerne drage Langsamt over Himlen med kjölige Vind», och slutsången är likaledes lämpad efter en Bellmansmelodi.

Bäst äro dock Bellmanssångerna efterbildade i »De danske i Paris» och »Nei.» I den förra inleder den romantiska stämningen från episteln 80 »Liksom en herdinna högtidsklädd» på ett särdeles lyckligt sätt stycket, och vi möta sedan två andra Bellmansstämningar, nämligen Ep. N:o 50 för majorens vredgade uppringande af sitt värdfolk och framför allt Ep. N:o 5 (Käre bröder så låtom oss supa i fred) i den hederlige Mikkels skildring af hur allt är märkligt i Paris:

Gud bevares hvad alting er stort i Paris!
Her er slet ingen Ting paa den vanlige Viis
Her er støiet
Og fløiet
Rummel
Tummel
Just som i Dyrehavstidens præcis» o. s. v.

Likaså i »Nei» Hammers och Links liffulla duett i hvilken tonen i »Fader Movitz bror» är träffande tillämpad.

I dessa senaste vådevillkupletter visar den *dramatiska* karaktären af Bellmansdikten sitt välgörande inflytande på efterbildningarna; det råder ett *dialogiskt* lif i dessa kupletter, som gör den aldra bästa värkan.

Äfven *Hertz* har, som man kunde vänta, i sina vådeviller lifligt brandskattat inom Fredmansrepertoaren. I »Kjærlighed og Politi» (1827) — alltså före samvaron med Heibergs på Hirschholm — finna vi redan använda Fred. Ep. 42 (Ren kalad jag spår) och Fred. Ep. 9 (Käraste bröder), af hvilka särskildt den förra är väl tillämpad. Efter vistelsen å Hirschholm är Bellman än flitigare anlitad af Hertz. I Debatten i Politivennen (1835) efterbildas Fred. Ep. 17 i en liffull final till första akten, i »Flugten til Sprogö», begagnas Fred. Ep. 82 (Hvila vid denna källa) för en kvartettsång till Sprogös pris med liffulla naturskildringar, vidare Fred. Ep. 57 (Allting är riktigt klareradt och gjordt) samt den vackra menuettmelodien till Ep. 3 (Fader Berg i hornet stöter); i Et Eventyr i Dyrehaven (1839) har »Hjärtat mig klämmer (Ep. 48) begag-

nats; i En aften i Foyern (1842) träffa vi fyra stycken (Fred. Ep. 19, 78, 62, 74) och i De fattiges Dyrehave (tryckt 1852) har Hertz för en grälkör funnit ett vida lämpligare motiv i Fred. Ep. 13 (Nå äro nu alla församlade här) än Heiberg för en motsvarande stämning i »Rec. och og Dyret». »Fan i Fåtöljerna» (Ep. 73) lämnar en briljant ton för den konfusa kören i näst sista scenen »Ingen vil höre men alle vil tale, Saa hör dog, jeg tror de er gale.» I Skibsværftet (1862) finna vi Ep. 34 använd, dock icke med originalets rika rimflätning, samt vidare Fred. Ep. 15.

Både Heiberg och Hertz undvika att använda samma Bellmansmelodi mer än en gång i sina vådeviller; båda göra ock sitt urval uteslutande ur Fredm. *Epistlar* och lämna, egendomligt nog, Fredmans *Sånger* obegagnade, oaktadt äfven dessa rymma en rik melodiskatt. Däraf får man dock icke draga den förhastade slutsatsen, att de icke voro kända i den Heiberg—Hertzska kretsen. Det är helt enkelt icke möjligt, så som man där afgudade Bellman.

I en af de nyssnämnda dikterna om Hirschholm — »Posthuset i Hirschholm» — besjunger Hertz »Professorns Frue» — fru Johanne Luise Heiberg:

Hör hvor hun synger: '*See Skyarne glimma,*
Stjernorna försilfra båd' vatten och land,
Månan i molnet sin guldgula dimma
Kastar öfver klappträn och sår vid strand'
Fredman! Din Sang, der er kjendt af saa Faa,
I hendes drömmende Tanke den hviler;
Ak! og i Øinenes natdunkle Blaa
Speiler sig Maanen og — smiler.»

Själf har fru Heiberg i sitt »Et Liv genoplevet i Erindringen» i varma ordalag omtalat Bellmanssvärmeriet i kretsen på Hirschholm 1832. Hon berättar:

»Heiberg havde i mange Aar været en stor Beundrer af den svenske Dikter Bellmans henrivende Sange. Mig havde han Vintern i forveien lært at læse og synge denne i Lune og Gratie enestaaende Digters frembringelser saa jeg kunde en og hver af hans Sange udenad. Disse Sange vare paa den Tid saa godt som ubekjendte i Danmark. Nu sang vi dem

for Hertz der ligeledes her hörte dem for första Gang[1]). Han blev saa henrevet af deres Skjönhed og saa begjærlig efter at kjende dem alle at han med ustandselig Iver opfordrede mig til atter og atter at synge dem for ham. Disse Sanges Text og Melodi er saa sammengroede, at man ikke faaer Begreb om Texten ved at læse den, og ikke faar Begreb om Melodien ved at synge den, men at begge Dele först forstaaes ved Foreningen. De dejlige Melodier og den forunderligt henrivende Text, hvor Alvor og Spög, Ironi og Kaadhed, Sanselighed og dyb Melankoli, Smerte og Glæde smelte sammen formaa at tilveiebringe en Stemning som ingen anden Digtning. Naar jeg nu paa Hertz' Opfordring havde gjentaget og atter gjentaget disse Sange for ham tog han tilsidst Bogen under Armen og sagde: »Nu skal De have Tak! Nu tror jeg nok, at jeg kan synge dem; jeg vil nu gaa ind til mig selv og prøve om jeg kan.» Da gik han men kom kort efter atter tilbage og sagde paa sin godmodige og halv poliske Maade: »Ak, jeg troede, at jeg kunde dem! Vil De ikke blot synge dem een Gang endnu? Blot een Gang, saa kan jeg dem.» Og jeg begyndte da forfra, saa vi med Rette i senere Aar kaldte denne Sommer — *Bellmans Sommeren.»* — — — — — — — — —

— — — Billardet var stadig vor Tröst paa Regndage; hele Timer kunde vi forlyste os med denne Færdighed, i det Bellmanske Sange vare Accompagnementet til Bollernes Rullen hen ad det grönne Klæde. — — — — — — — — — — — — — — — — —

En Aften overraskede Hertz os i det han udbad sig vor Opmærksomhed, da han önskede at læse noget høit for os, som han havde skrevet. Og vi hørte nu til vor store Glæde hans skjönne Hirschholmske Sange skrevne til de deilige Bellmanske Melodier; disse Digte kan bedre end alt hvad jeg kan skrive give Læseren et Begreb om vor Hirschholmske Stemning hin Sommer.»

Det var t. ex. i en af dessa dikter som Hertz skildrade billardspelet på Hirschholm med följande äkta Bellmansstrof:

»Lad os da begynde Kjære,
Her er tvende Boller.
Vælg bland disse! — Paa min Ære
Fruen er Regent!
De maa ta det som det falder
Jeg er deres Makker;

---

1) Misstaget framgår af det ofvan anförda. Dock var törhända förut Hertz' Bellmanskännedom inskränkt till enstaka visor (»Ren kalad», »Käraste bröder»).

»Vil De Doctor?» — »Jo, jeg takker!»
»Læg da ud!» — Aa vent!
Hvor er min Queue?
Jeg kan ei med en anden» —
»Fjas! cinq à deux
Stöd Bollen der ved Banden!
Hör hvor Regnen slaar paa Ruden!
Hör paa Vindens Tuden!
Og i Stalden brøler Studen» —
»Traf han?» — »Cinq à Six.»

Men ej blott i denna litterära krets finna vi Bellman beundrad. Hos en författare, som stod Heiberg och Köpenhamnarne så fjärran som trots någon, *Steen Steensen Blicher*, det jylländska natur- och folklifvets skald, läser man en hyllning åt Bellmans minne, nämligen i diktsamlingen *Svithiod*. Efteraarserindringer fra en Sommerreise Aar 1836, Randers 1837. Här träffas nämligen ett poem »Djurgården», hvari han sjunger:

Hvad? Hvis er denne Buste? Er det en Konges? — »Nej»
En Kriger? — »Ingenlunde.» — En Statsmands? — »Heller ej.»
»Det var et helt Folks Yndling, en Digter, danske Ven!»
En Folkeskjald for Svea, han var, han er det end.

— — — — — — — — — — — —

Han ogsaa var lig Somren en kjær men stakket Gjæst,
See denne Folkehöitid vi kalde Bellmans Fest»[1]).

1) Som en kuriös motsats härtill må påpekas en året förut författad anmälan i Maanedsskrift for Litteratur 1835 (sidd. 437—450) af Carl Baggers bok »Min Broders Levnet, fortælling af Johannes Harring», där det heter:

»Det er ingen sædvanlig eller let Opgave Forfatteren har valgt sig; det er en »Liderligs Levnet», han vil med poetisk Sandhed og Kraft skildre, ikke den i Hogarths Kobbere fremstillede almindelige Liderliges, men *et liderlig Genies, en halv Bellmans Levnet, en rüg Aands Skibbrud i Lidenskabernes* töileslöse Storm.»

I och för sig är denna lilla karaktäristik af Bellman som »det liderliga geniet» icke särdeles märklig, men den är af intresse, när man af Erslevs författarlexikon erfar att denna anmälans författare är — *J. N. Madvig.*

* * *

Ett nytt skede för Bellmansdiktens uppfattning i Danmark framkallas af den med studentmötena uppflammade *skandinavismen under 1840—50-talen*.

Under studentmötet 1843, då danskarne besökte Upsala och Stockholm, väcktes studenternas synnerliga intresse för den egendomliga svenska diktning, som i Bellman har sin ensamt stående representant, och detta intresse tog sig senare uttryck i den *Bellmansfest*, som den 20 December 1843 firades i det skandinaviske Selskab i Köpenhamn. Härvid höllos två föredrag, det ena af studentskandinavismens främste representant, Carl Ploug, som talade om Bellmans lif, det andra af den gamle Bellmansbeundraren J. L. Heiberg, som gaf en redogörelse för Bellman som komisk dityrambiker.

Ploug erinrade i slutet af sin lefnadsteckning därom, att danske studenter sommaren förut förts af sina svenska gästvänner ut till Bellmansbysten för att tömma ett glas för Nordens andliga enhet och dess förening i vetenskap och konst. Det tillkomme ej honom, sade han, att visa att detta skedde på rätt ställe eller — med andra ord — att utveckla de Bellmanska dikternas *nordiska* karaktär. Lika litet behöfde han påminna om, *hvem* det vore som danskarne hade att tacka för första bekantskapen med brödrafolkets store skald, hvem som fäst uppmärksamheten vid hans stora företräden och som af hans sånger tagit motivet att skapa en ny nationell diktart. »Thi han har efter mig Ordet»[1]).

Det var, som sagdt *Heiberg*. Hans föredrag om Bellman som komisk dityrambiker utgör en kort men fin karaktäristik af Bellmans skaldenatur, och man bör minnas att den offentliggjordes långt före den större Atterbomska framställningen i Siare och Skalder.

1) Det var väl ock vid samma tillfälle Ploug skref den i Dec. 1843 dagtecknade minnesrunan öfver Bellman, som slutar

Hylder du ham, hvis skjelmske Muse svinger
Drukne Satyrer om i Kunstens Sal;
Ham i hvis Skjemt en Vemods Fuga klinger,
Ham i hvis Latter sukker Livets Qval,
Nordens Natur, der bar ham ved sit Hjerte,
Sange ham lærte,
Som altid Nordens Hjerter röre skal.»

Det är företrädesvis i Fredmans Epistlar Heiberg vill söka B:s karaktäristiska egenskaper. Han betraktar dessa 82 epistlar som ett epos af den mest lyriska karaktär, hvars samtliga uppträdande figurer äro gripna ur den lägre borgareklassen, som lämnar det mest äkta komiska stoffet. Figurerna äro musikaliska dilettanter och de äga alla stark böjelse för Bacchi gåfvor. Men vid sidan af den burleska sidan af dessa figurer som framställas med episk objektivitet, vill Heiberg betona ett drag, som visar Bellman såsom en eminent lyriker och påtrycker honom originalitetens oefterlikneliga stämpel, det är den romantiska himmelsblå tråd, som slingrar sig genom de burleska situationerna och äfven där den döljer sig för ögat liksom förvandlar sig till en sträng, som klingar för örat i de svärmiska melodier, som kanske aldrig passa till texten bättre än då de i sin romantiska ton mest kontrastera med dess groteska innehåll. Denna romantiska ton går ofta nog öfver till en djup melankoli, men är alltid poetiskt vederkvickande, aldrig hypokondrisk eller nedtryckande. Heiberg framhåller vikten af att icke skilja ord och musik hos Bellman från hvarandra; hvart och ett af dessa element göra för sig en jämförelsevis ringa värkan, men i förening blir deras värkan exempellös.

Ett viktigt utslag af 1840:talets danska Bellmansintresse voro de danska Bellmansupplagor som utkommo på den skandinaviska bokhandelns förlag 1843, 1844, 1845 med melodier, litografier och ordförklaringar[1]).

J. L. Heiberg synes af denna nya Bellmansentusiasm, hvilken han själf i så hög grad varit med om att väcka, hafva manats till att dikta en studie i Bellmans manér, såsom man lämpligen torde kunna beteckna »Ulla skal paa Bal» 1845 (öfversatt på svenska af

---

1) *C. M. Bellman, Fredmans Epistlar,* Med Galleri og Scener, fremstillede i 24 colorerede Litographier, 80 melodier samt ordforklaringer af P. O. Welander, Kbhn (1843). — *C. M. Bellmans Fredmans Sånger.* Med melodier og tolv Litographier samt Ordforklaringer af P. O. Welander, Kbhn 1844 — C. M. Bellman, Fredmans Epistlar och Sånger, Kbhn 1845. Senare utkommo Fredm. Ep. 1858 och 1869, Fredmans Sånger 1858; en upplaga af Epistlar och Sånger 1858; på sista tiden hafva Bellmansdikter utgifvits i »Scholanders Album,»

Jonas Philipson). Det är en ren bagatell, ett försök att rycka upp de Fredmanska vådevillsituationerna på självfva scenen och med recitativ sammanbinda öfversatta eller omdiktade »Epistlar.» Men den lilla vådevillen gör ett nog tomt intryck jämförd med förebilden.

Bournonville hade för öfrigt året förut (1844) diktat en ballett med Bellmansfigurer »*Bellman*» under intryck af entusiasmen för den svenske skalden.

Ploug gjorde ock ett försök att flytta skepnaderna upp på tiljan i några för öfrigt endast som tillfällighetstryck utgifna *Vers til Bellmanske melodier ved den ny Studentforenings forestilling den 15 Februari 1845*. Han har manat fram de Fredmanska figurerna ur deras Elysium. Det icke ovanliga missgreppet att identifiera Bellman och Fredman förmår här Ploug att låta Fredman uppträda som folkdiktaren. Jag anför ett par exempel:

F. E. 48.

Fredman: Nei, min Drot! Jeg bruger ei
Laurbærkrands og Figenblade,
Og at gaae min skjæve Vei
Vil du mig tillade,
Ned jeg nu til Folket gaaer,
Det min Sang dog bedst forstaaer
Til din Priis jeg Harpen slaaer
Hvor der samles Glade.

F. E. 45.

Ulla: Kjæreste *Fredman!* Hvor var du nys?
Hvi blev du borte? Gif mig et Kys!
Sæt dig nu hos mig. Her er din Plads
Tag saa din Cithar! Drik af dit Glas.
Fredman: Hos Sangernes Drot
Jeg var i hans Slot;
Sin Krands han mig gav,
Den kimser jeg af:
Lystige Brödre, Pling, Plingeli, plang
Eller min Ulla, Pling, plingeli Plang.
Aldrig skal glemme mit Spil og min Sang.

F. S. 38.

Fredman: En Digter min Herre, som har i sin Sang
Nordens Natur givet Mæle.
Som malte dens Længsel og tolked dens Trang
I Strengenes Klang,
Som lured sit Folk dets Mysterier af,
Voved dets Tanker at stjæle,
Som qvæged dets Hjerte og stilled dets Krav
Ei gaaer i Grav.
:,: See daa ej paa mig med tvivlende Hu :,:
Jeg lever endnu!

Enstaka af dessa »vers paa Bellmanske Melodier» — dock utan den Fredmanska ramen — finnas tryckta i »Poul Rytters» första »Viser og Vers.» Dessa pasticher, som ju framträda utan anspråk, förete naturskildringar och bildval, som icke riktigt stämma med Fredmans värld. Ett uttryck som »hvad Gylfe fordom Gefion gav» hör icke hemma i den Bellmanska rococotiden.

Däremot inspireras Ploug utan tvifvel bättre af Bellmansdikten i det bekanta rimbrefvet på en Bellmansmelodi: »Sold mine Drenge, hvordan gaar Kommersen?» samt i studentvisor som »Sold Academicum, een Gang endnu ved Akademicums Gravøl i Dec. 1843» (till Fred. Ep. N:o 13), »Saa nu er denne Aften gaaet» (till Fred. Sång N:o 21) samt väl ock i visorna uti hans otryckta, af Borschsenius refererade »atellaner». I studentverlden var Bellmansdikten snart nog inhemsk. I »Den nye Studenterforeningens Visebog», som utkom 1848 [1]), finner man bland de danska visorna af »Poul Rytter» (Ploug), »Jens Kristrup» (Hostrup), Chr. Winther, Hertz, Wilster och de äldre P. A. Heiberg, Baggesen, Rahbek, Zelitz m. fl. icke färre än åtta Bellmansdikter, som alltså ingingo i sångrepertoaren vid »soldene.» Det är »Ack om vi hade god vänner en så!», »Supa klockan öfver tolf», »Hade jag sextusen daler», »Kom sköna källarflickor», Bacchi kalender, »Så lunka vi så småningom» samt Ep. N:o 32, »Kors utan glas, du ser ut din kanalje».

1) Enligt bref från Hostrup till Mantzius var denna samling redigerad af Hostrup, Ploug, Liebenberg och ytterligare två akademici. (Borschsenius: Hjemlige Interiörer).

Men det bästa intyget på, hvilken roll Bellmanssången spelade i dåtidens studentlif, är kanske dock dess starka invärkan på detta studentlifs yppersta litterära produkt: det *Hostrupska* sångspelet, för hvilket Bellmansdikten varit af genomgripande betydelse. Ingen dansk skriftställare har i sin lustspelsdiktning gjort ett så flitigt bruk af Bellmansmelodier som studentkomediens främste målsman, *Jens Christian Hostrup*. Han förtäljer i sina »Erindringer fra min Barndom og Ungdom att han 1842, efter besöket i Lund, studerade de svenske skalderne från detta århundrade, men — tillägger han -- »Bellmans Sange havde jeg allerede for flere Aar siden begyndt at tilegne mig og min Guitarre som jeg havde lagt mig til medens jeg endnu gik i Skole, banede mig Vei til hans Melodier.» — — —

Om sitt sätt att välja melodier berättar han:

»Jeg har fra min Barndom baaret en stor Rigdom af Melodier i mig og ved den Lethed, hvormed jeg lærer dem, har jeg stadig föröget Tallet. Naar jeg saa under Udarbejdelsen af et Sangspil skulde bruge en Melodi, fandt jeg den nästen altid hurtigt i min Beholdning og det skete kun meget sjeldent, at jeg maatte lede lidt i Nodehefter eller tage min Tilflugt til en Musikkyndig. — — — — Men naar jeg havde fundet min Melodi saa holdt jeg mig ikke blot til dens Versemaal, nej saa sang jeg den atter og atter for mig selv til Ordene födtes af den. Og saaledes ere alle mine Sange blevne til, der er digtede til bestemte Melodier; de blev sungne frem og der vandtes i al Fald derved at Texten sluttede sig tæt om Musiken og fulgte den i alle dens Overgange.»

Denna utsago bekräftas af Hostrups sätt att använda Bellmansmelodier. I hans första båda lustspel från 1840 har blott det ena »Den gamle Elsker» två Bellmansmelodier (Fred. Ep. 39 och Fred. Sang 62). I hans mästerstycke »Gjenboerne» (1844) möta vi ej färre än fem (Fred. Ep. 31, 67, 45 och 59 samt Fredm. Sång 10) och det var till tonerna från »Se Movitz hvi står du och gråter» som hans mest typiska studentfigur Klint sjöng sina första kupletter. I Intrigerna (1845) påträffa vi tre Bellmansmelodier: Fr. Ep. 40 och 42, Fr. Sång 46; i En Spurv i Tranedands (1846) icke färre än

tio (Fr. Ep. 9, 70, 33, 47, 58, 64 och Fredm. Sånger 27, 58, 22, 55); i Eventyr paa Fodreisen (1848) sju (Fred. Ep. 57, 41, 14 och Fredm. Sånger 38, 57, 48 och 9); i Soldaterlöjer (1850) en: Fredm. Sång 36; i Mester og Lærling (1852) två: Fred. Ep. 76 och Fredm. Sång 54, och i Feriegjæsterne (1855) två: Fred. Ep. 11 och 73.

Äfven hos Hostrup finna vi alltså en stor mångsidighet i urvalet. Af de 30 Bellmansmelodier, som Hostrup användt, är ingen enda upprepad, alla olika. Men, kunde man möjligen anmärka, detta val af Bellmansmelodier är ju dock företrädesvis af musikaliskt intresse och betyder jämförelsevis mindre med hänsyn till Bellmansdiktens inflytande på Hostrup. Icke så alldeles! Här liksom i fråga om Heiberg och Hertz, och i vissa fall än mera, visar det sig, att med melodien följt åtskilligt af den äkta Bellmansstämningen, och särskildt har Hostrup förträffligt förstått utmynta det *dramatiska lifvet* i flere Epistar. Af hans arbetssätt — sådant han själf beskrifver det — ser man, hur nära orden följt tonerna och han har till fullkomlighet apterat den bellmanska konsten att »låta samtalet i sin naturliga hvardagston smälta samman med melodien och bäras af denna.» Utomordentligt lämpar sig den dramatiska sången till mutter på tuppen: »Fader Mowitz bror!» för den dråpliga körsången vid studentsammankomsten »Nu så kom tag fat paa en frisk Debat»; »Tjenare Mollberg hur är det fatt?» erbjuder ett synnerligt lyckligt underlag för löjtnant v. Buddinges berömda kupletter hur han var »i Selskab hos en Baron.» »Ur vägen ur vägen för gamla Smidtens bår» ger med sin hurtiga stämning en frisk klang åt den studentsång för frihet och fosterland, som inleder En Spurv i Tranedands; kanske aldra bäst är dock Fred. Ep. 42 — Ren kalad jag spår — som ju äfven i originalet rör ett kortspel, lämpad på prästens L'hombreparti i »Intrigerna», där med äkta Bellmansk dramatisk liflighet, det heter:

Præsten: (ger kort) Nu begynder Spillet da:
(til Skollæreren) De skal sidde over
Skollæreren Ja
men jeg tröster mig med Saften.

Krigsraad: Ja i aften
er den bra!
Præsten (til Hellebæk) Har man no't paa förste Plads?
Hellebæk: Spurgt!
Krigsraad! Spurgt med!
Præst: En lille Pas!
Hellebæk: Solo hjærter.
Krigsraad: Fy for Saten!
Kandidaten
bliver hvas.
Præst: Nu maa vi da stræbe ham rigtigt at börste
Han nok være vil den förste
Som hans fader Mads. o. s. v.

Denna ypperliga vådevillsång är det bästa, men visst ej det enda exemplet på huru fullkomligt Hostrup tillegnat sig Bellmans metod och konst. Hostrups studentvän och hans diktnings tolkare, skådespelaren *Mantsius* var ock en stor Bellmansbeundrare och Bellmanssångare.

En annan dansk studentkomediförfattare, *Wengel* visar sig också med förkärlek använda Bellmansmotiv. Hos *Overskou* äro de sällsynta (enstaka i Kapriciosa och Syjomfruerne i Charlottenlund). *H. C. Andersen* begagnar inga Bellmansmotiv i sina »Eventyrkomedier», men uttalar sig om Bellman i sin 1851 utgifna »Reise i Sverrig.» Han skildrar hans sånggudinna såsom en Mænad »men ikke hende der træder Vinsækken mens Haaret flyver for Vinden og hun synger Henrykkelsens Sange, nei Mænaden der stiger fra den rygende Bolle, en Punschens Anadyomene, hun med høie Hæle under de röde Skoe, Sløjfer paa Kjolen og med flagrende Slør og Saloppe, flagrende altfor flagrende! Poesiens Roser river hun af sit Bryst og sætter i Ølkandens Tud, klafrer med Laaget, synger om Valdhornsklang, Buxer og gamle Skoe, mens vi fornemme Duften af Rosen og see to Menneskeøine skinne, de melde om Menneskehjertets Vemod og Lyst.»

En något senare framträdande författare — utanför studentkretsarne — som både i ord och gärning burit vittne om det inflytande Bellman på honom utöfvat, är den äfven i Sverige så väl kände *Erik Bøgh.*

Han berättar i en liten uppsats om musiken till Fredmanssångerna (i Ny Ill. Tidning 1872) att hans närmare kunskap om dem härrör från 1843, då de utkommo i danskt tryck; han bodde då på landet, hade god tid och ingen förströelse, kort sagdt: han lärde både hans texter och melodier utantill från början till slut, utan att ana att han själf en gång skulle blifva vådevillist. Senare har väl hans vistelse i Sverige ytterligare befäst Bellmanssympatierna.

Bögh, till hvars sunda och riktiga uppfattning af Bellmansdikten jag strax skall återkomma, har från denna mottagit desto starkare impulser, som han i afseende på musikalisk läggning samt versifikatorisk talang äger frändskap med Bellman och särskildt i att böja versen efter dansrytm och i förmåga af ymniga rim lärt mycket af denne. I Böghs vådeviller finner man Bellmansmelodier ganska rikt begagnade (i Nytaarsnat 1850: Fred. Ep. 73, 36, 38; Fredm. Sång N:o 6; i Kalifen paa Eventyr: Fred. Ep. 29, 67, 77; i En lille Datter Fred. Ep. 80; i Jomfruen: Fred. Ep. 16; i Ridderren: Fred. Ep. 57, 11; i Cabinetssekretereren: Fred. Ep. 38; i En glad Fastelavn: Fred. Ep. 63; i En mand der gaar i Byn: Fred. Ep. 35; i Ballet i Olympen: Fred. Ep. 73, 33, 78; i Et Enfoldigt Pigebarn Fred. Ep. 18; i O Pepita: Fred. Ep. 32; i Geniet fra Odsherred: Fredm. Ep. 39).

Men denna lista antyder blott ofullständigt Bellmans inflytande på Bögh, detta visar sig fastmer i hela sättet, hvarpå han använder musiken i sina vådeviller; han har själf uttalat att »den danska vådevillmusiken äfven där den *icke* begagnar Bellmanska melodier är Bellmansk i sin karaktär; våra yngre vådevillister hafva lärt af Bellman att företrädesvis hämta sina melodier från äldre fransk musik eller från nyare kompositioner som i stilen sluta sig till dessa.» Äfven i sin icke-dramatiska visdiktning är Bögh Bellmannian.

Betecknande för det anseende Bellmansdikten vid midten af århundradet åtnjöt inom Danmarks bildade kretsar var att Köpenhamns universitet år 1849 utsatte som prisämne »Den svenske Digter Bellmans poetiske Eiendommelighed.»

Resultatet af denna täflan blef dock ej mycket lysande. Tre täflingsskrifter inlemnades. Den ena förklarades vara rätt väl skrifven, men mera lämplig att upptagas i ett dagblad eller ett konversationslexikon än egnad att lösa uppgiften genom vetenskaplig eftertanke; den andra var skrifven med lif, eld och hänförelse, men ovetenskaplig i behandlingen. Den tredje fick priset; den var affattad i dialogisk form, och vittnade enligt prisdomarnes (Sibberns, Molbechs och Abrahams') åsigt om »Tænksomhed og god Dömmekraft» liksom förf. ansågs hafva gifvit prof på »sinne för poetisk skönhet och poesiens inre väsende»; fastän prisdomarne togo reservation mot ett och annat, tillerkände de dock denna afhandling priset. Författaren var den senare bekante litteraturhistorikern *Carl Rosenberg* — den förtjänte förf:n af Nordens Aandsliv — och afhandlingen trycktes i Dansk Tidskrift, utg. af J. F. Schouw. Kbhvn 1850.

När man nu läser den, förefaller den mäkta besynnerlig. Den lämnar intet svar på frågan om Bellmans poetiska egendomligheter, men är full af förment djupsinniga reflexioner, typiska för den falska konstruktion, som vid denna tid hade kurs i tysk och nordisk ästetik. Af afhandlingens 50 sidor egnas den första tredjedelen åt en filosofisk utredning af konsternas samvärkan och polemik mot den panteistiska och teistiska ästetiken, hvilket ju kunnat sparas till lämpligare tillfälle. Efter denna långa omväg, som skall bevisa att en konst kan understödja en annan utan att däraf själf förringas, gör författaren gällande, att i Bellmans poesi icke blott en mäktig rörelse af det eviga allifvet omedelbart ger sig tillkänna genom en högst egendomlig form, men att hos honom *mer än hos någon annan modern europeisk skald (!)* lifvet just är betingadt af konstens förhållande till kristendomen. Han utvecklar detta vidare, i det han vill göra gällande att den uppmuntran till lifsnjutning som vi finna hos Bellman, hvarken är Horatianskt jovialisk eller modernt sentimental, men att det är något högre, som ger den sin betydelse, nämligen den kristna känslan, det är denna som ligger till grund för hans humor och hans musik; och Rosenberg

vill göra gällande, att denna humor och denna musik äro en utströmning af kristendomens anda och att en af sinnets oskuld betingad lifsglädje (Livsfrodighed) och en kristlig kärlekskänsla möttes i hans poesi och frambragte hufvudegendomligheterna i denna.

Äfven med hänsyn till Bellmans lefnadsförhållanden och omgifning tyckes förf:n varit tämligen benägen att »idealisera»; han talar t. ex. om, att han »med trohet och redlighet förvaltade sitt ämbete» och att genom hans beröring med konungen och de högre kretsarne »en mångfald af kunskaper och åsikter strömmade på honom som vidgade hans blick på lifvet»[1])

Onekligen hvilar Rosenbergs framställning till god del på ett missförstående af Bellman; och han har bl. a. gifvit allt för stora dimensioner åt det faktum, att en starkare religiös känsla utmärker Bellmans personlighet framför samtidens upplysningsmän och att han innerst inne var en religiös natur. Bellman har som bekant, alldeles oberoende af den diktning som utgör hans poetiska storhet, skrifvit åtskillig religiös poesi, men det är *ej* denna som föranledt Rosenbergs uttalande — det säger han uttryckligen — och det blir i hvarje fall skeft att göra det religiösa draget till det centrala i Bellmans bacchanaliska poesi.

Bakslaget mot det ofruktbara ästetiserandet på motivet Bellman gafs icke af en akademiker, utan af en man, som i säregen grad representerade »le gros bon sens» gentemot spetsfundigheter i ena eller andra afseendet. Det var en författare, hvilken, som vi redan nämndt, var särskildt förtrogen med Bellmansdikten och ej mindre med Bellmansmusiken, nämligen *Erik Bögh*.

I en uppsats i *Folkekalender for Danmark 1863,* har han lämnat en kort, klar och sakrik karaktäristik af Bellman och hans diktning.

Särskildt intressant äro hans uttalanden om Bellmans betydelse för den danska vådevillen, hans anmärkningar om Bellmans musik och om hans musikaliska metrik. I afseende härpå har

1) Rosenberg skref i Dansk Maanedskrivt 1862 en redogörelse för Bellmansdikten med anledning af den Carlénska upplagan.

Bögh — såsom ofvan antydt — beröringspunkter med Bellman, som flere af hans akademiska samtida sakna. Bögh yttrar bl. a.:

Bellmans store Opfindelse som Sangdigter er den: at bygge sine Vers efter den musikaliske Rytme i st. f. efter fra den Oldtiden overleverede Metrik. Han bröd sig aldeles icke om hvor vidt en Metriker var i stand til at skandere saadanne Strofer med korte og lange Linier mellem hinanden som

Hei, sade Fredman hvar gång han hörde valdthornen börja skråla
Och Spelman såg
Världen är ej så ful som vi henne ängsligt afmåla
Med storm och våg

han skrev jo ikke sine Sange til at læses i Takt men alene til at synges, derfor fik han ogsaa en Klang i dem som ingen för ham havde opnaaet. Hvis Tegnér i sit Digt ved »Konstens tvång» som Bellman skulde hafve forsmaaet, har tænkt paa hans Versebygning, saa tager han storlig Fejl, thi ingen Digter har mere sanvittighedsfuldt holdt sig sin Metrik efterrettelig end Bellman. Det er næsten umuligt at paavise en eneste Synd mod den i hans Digte. — Forskjellen er blot at hans Metrik var ny og langt sværere end den der med en Linial kan tærskes ind i enhver Skoledreng, som kan höre Forskjel paa en Jambe og en Trochæ. Fredmans Epistler er versifierede efter Love som kun et musikalisk Öre kan fatte og som endnu ikke ere satte paa Papiret.»

Vidare inlägger Bögh en gensaga mot den benägenhet som ästetiken börjat visa att som motsats till nykterhetsifrarnes fördömande af Bellmans person och sammanblandning af skalden och hans kroghjältar — göra honom nästan till en melankoliker — han påvisar hurusom man stänger örat för den jublande melodien för att lyssna till de djupa bastonerna, och förser sig allt för starkt på vemodsdraget öfver pannan samt drar fram de fyra mörka epistlarna 30, 54, 79 och 81 så att de komma att kasta en skugga öfver alla de andra, ja öfver allt hvad Bellman skrifvit. »Oaktadt han blott en enda gång sjungit »Drick ur ditt glas se döden på dig väntar» lade man dessa ord under alla hans backkantiska hymner. Och Bögh klagar öfver, att den bröstsjuka sentimentalitet som anstiftat så stora ödeläggelser mellan lefvande svenska skalder icke en gång kunde låta den största och friskaste bland dem vara i fred.

Och mot dem, som för att skydda Bellman mot misstanken att hafva druckit för mycket velat göra honom till måttlighetsnykterist, invänder Bögh:

»Man vilde kun slet forstaae den begejstrede Dithyrambesanger, naar man indbildte sig, at han i de mange lystige Nætter han tilbragte i Vennernes Kreds om den rygende Bolle har talt Draaber som en Vaagekone og undgaaet enhver Forrykkelse saavel af det fysiske som det æsthetiske Ligevægtspunkt, naar han bestraalet af Morgensolen reiste sig fra den Trefod, paa hvilken han i pythisk Begejstring havde forvandlet Timerne til Öjeblik. — — — — Bellmans Minde behöver ikke at vadskes i Theevand.»

I skarpa ord uttalar Bögh sig vidare mot Rosenbergs tolkning af hans poesi, då denne vill göra honom till en skald, hvars dikter skulle vara ett medel hos publiken att bevara särskildt den kristliga känsla, hvaraf de äro genomträngda.

»Ligesaalidt som Hafiz blev større da de mahomedanske Zeloterne fortolkede hans yppige Digte som religiöse Allegorier saa lidt vinder Bellman ved at man vil lægge noget andet og mere i hans Sange end han selv har lagt — de indeholder mere end nok til en Udødelighed. Hvor maa han ikke fra sit Elysium lee ad de Smaafyre der troer det nødvendigt at smugle deres Katekismus ind mellem Fredmansdigtene for at gjöre dem værdige vor Beundring!»[1]).

Skalden *J. C. Hauch* utgaf 1869 en novell »*Bellman*» (intagen i Nye Digtninger). Denna novell handlar icke, som man skulle vänta af titeln, om Bellman själf, utan om Bellmanssångens betydelse för en ung, musikaliskt anlagd person. Den visar sig för honom

1) I en skämtsam anmälan, en Dit og Datartikel i Folkets Avis 1863, N:o 40, snärtar Bögh Rosenberg än en gång. Han skrifver med anledning af ett balettdivertissement af en italienare, Galeotti, att om han vore i besittning af D:r C. Rosenbergs »Blæksprnttertalent», skulle han kunna påvisa poetisk flykt och kvickhet i bendialogen och kunde kanske skaffa sig en liten odödlighet genom att skrifva en afhandling öfver det nordiskt religiösa allvaret som uttalar sig i kvåkarens vrickning med hålarne i motsats till sydbornas »lefiende Galanteri» med tåspetsarne, samt bevisa att balettkompositören, fastän född i Florentz vore en äkta evangelisk kristlig balettkompositör, liksom Rosenberg bevisat att författaren till Fredmans Sånger och Bacchi Tempel vore en afgjordt kristligt protestantisk skald.

vara en talisman icke blott då det gäller att på Köpenhamns vallar sjunga in en del slantar med ett mästerligt föredrag af Bellman, utan också då han såsom styrman uppe i ishafsnäjderna håller matroserna vid godt humör med Fredmans epistlar. Och Bellman visar sig hela hans lif igenom såsom ett slags »skyddsande.»

I det hela taget är Bellmansentusiasmen något löst inklistrad i den skäligen obetydliga novellen, men det har tydligen legat Hauch — ästetikern, som i så många afseenden var Heibergs motpol — om hjärtat att få uttala *sin* åsikt om Bellman och visa att äfven han var hans beundrare. Så har han här och hvar i novellen lagt sina personer yttranden om Bellman i munnen. Till exempel:

»Det er som man saa disse Karle, som Bellman viser os livslevende for sine Øine; det maa have været en mærkværdig Person denne Bellman og en forfløien Fugl maa han have været og et underligt Liv maa han have ført, men det kan være, at det hører med til, naar man skal blive en rigtig god Poet, der kan digte slige morsomme Sange.»

»Naar Du kun ret kan synge Bellmans Viser saa har du deri en Skat for Dit hele Liv, hvormed Du kan hjælpe Dig frem i Verden.»

»Naar jeg læste Bellmans Digte da var det ligesom Trylleriet halvt var borte, og jeg forstod da ikke engang ret, hvorledes de saa stærkt kunde henrive mig, naar de bleve spillede og siunge. — Det er just Hemmeligheden ved Bellmans Digte. Poesi og Musik ere hos ham undfangne i samme Öieblik og kun i Fælleskab kan de udøve deres Virkning. Heri staaer han ene i den nyere Tid og man maae gaae langt tilbage i Oldtiden for at finde hans Lige.» — — — — — — — —

»Jeg lærte bedre at forstaae hans Folkescener der ere digtede med saamegen Sandhed og hvori der midt i Forvildelsen kommer saa megen Livsfriskhed og Humor frem. Her knytter ikke Sangen sig til blodlöse Skygger eller blotte Djævlemasker saaledes som i saa mange moderne Operaer. Som befriende Modsætning til den trange Kreds, hvori hans Personer bevæge sig staaer den uendelige romantiske Natur, hvori Maanelyset og Stjernehimlen kaste deres fjernere Glands ned over det snevre Menneskeliv, medens de lette Havbølger lege dermed og alt dette bæres nu frem igennem Musiken i deiligste Melodier. Mig forekommer det som der hos enkelte af disse Mennesker (i sær hos Fredman selv) midt i Forvildelsen af og til bryder en Længsel efter en bedre Tilværelse frem og at det er derfor, de söge Forglemmelse i den vilde Kjærlighed og i det fulde Bæger.» — — — — — — — — — — — — —

»Man maa heller ikke blande Fredman med Bellman. De ere to aldeles forskjellige Personer. — — Nu da jeg har faaet Syn paa alt det Lune, den Kjærlighed og Lystighed selv i trange Kaar som Bellman har skildret hos sine Personer, kan jeg ikke andet end forundre mig over at han selv hos dem som vi andre ansee som fortabte og i Bund og Grund fordærvede, endnu har kunnet opdage saameget Godt. Han viser os derved at Gud aldrig opgiver Nogen om endog Menneskene længst have opgivet ham, ja om han endog har opgivet sig selv, og at den evige Barmhjertighed har Tro og Tillid til os, selv naar vi har tabt Troen og Tilliden til os selv.»

En af de senaste årens mest framstående danske författare på det litterärhistoriska området, d:r *Valdemar Vedel* har i sitt intressanta arbete »Svensk Romantik» egnat ett af fin uppfattning buret kapitel åt Bellman.

Af nyare danske skalder har exempelvis Holger Drachmann i »Forskrevet», där en af figurerna som oftast uppträder med Bellmansvisor, mottagit och tolkat intryck från vår store skald. Schandorph anspelar i sina »Samlede Digte» flerestädes på Bellmansvisorna. T. ex.:

Lad Bellmans Viser saa lifligt strömme
med vældigt Livsmod paa Vemods Bund
med Tordenhurra, med bløde Drømme
mens Maanestraaler paa Søen svømme
og Bølgen sukker fra dunkle Grund!

I det hela finner man afgjordt i Danmarks litteratur mera spår af Bellmans inflytande än i den senare svenska, där vi egentligen blott kunna nämna Karl Fredrik Dahlgren som Bellmansimitator och Wennerberg såsom i Gluntarne med B. befryndad; — möjligen från aldra sista tiden äfven Gustaf Fröding. - Detta kan dock i någon mån förklaras af, att det är svårare att i samma språk efterbilda en stor mästare utan att blifva osjälfständig.

Ett faktum är, att i Danmarks bildade kretsar Bellmans sånger alltjämnt beundras och senteras nog så starkt som i hans hemland, och ett färskt exempel från senaste tid äga vi i den entusiasm, som mött Sven Scholander vid hans besök i Köpenhamn.

Huru förklara detta egendomliga faktum, då ju dock Bellman är i icke ringa mån en lokalskald och kräfver vissa förutsättningar att rätt uppfattas? Förklaringen torde böra sökas i olika faktorer. Närmast skulle man vilja framhålla den omständigheten, att Bellman i Danmarks litteratur funnit flere hänförde apostlar, som predikat hans lof och som i skandinavismens tid funnit särskildt mottagliga sinnen. Men detta räcker icke till. Det måste bero äfven på annat. Först och främst torde böra framhäfvas, att Bellmansdikten för danskarne ägde på en gång ett *främmande* och ett *samsläktadt* drag. Det främmande, egendomliga tjusar gärna, men om det blir så främmande att det endast med svårighet förstås, så har det icke lätt att blifva populärt. Bellmans diktning äger ock för danskarne flere element, som göra den — oafsedt det besläktade språket — lättare tillegnad än annan svensk poesi. Ett element är den musikaliska läggningen, som gör att tonerna slå en brygga äfven där orden klicka, ett annat dess komiskt burleska karaktär, för hvilken danskarne äga så stort sinne, ett tredje den utomordentligt *naturliga* arten af Bellmans språk, detta att han behandlar svenskan utan den ringaste tillsats af akademisk ståtlighet, som eljes gärna kännetecknar vårt svenska skaldskap alltifrån Gustaf III:s, eller rättare allt ifrån Creutz och Gyllenborgs dagar. Ty denna ståtlighet och sirlighet har — det erfar man ofta af danskar — förefallit dem med deras mera enkla, man kan möjligen också säga mera hvardagliga språkbehandling främmande och låtit dem stå kyliga till mycket i vår svenska diktning, som vi högt beundra. Hos Bellman hvilken fortsätter den äldre skaldeskolans folkliga skaldskap, faller åter allt så utomordentligt naturligt, han sätter hvardagsspråket i vers och sång och hans diktning uppträder häldre i skjortärmarna än i ceremoniel högtidsdräkt, som så många af våra andra skalders.

Detta skaffar honom inträde hos ett folk med så gemytliga anlag som det danska.

Karl Warburg.

Bellmansmusiken.

Yttranden om bellmansmusiken förekommo i tidigare verk öfver skalden endast i förening med det literaturhistoriska och ästetiska bedömandet, och en självständig literatur i ämnet uppkom först med en noggrannare undersökning af bellmansmelodiernas ursprung. Den äldre literaturen var ock öfvervägande ästetiserande, den nyare inskränker sig till strängt saklig historisk forskning.

Det ästetiska bedömandet af musikens betydelse i Bellmans diktning är så uttömmande verkställdt af Atterbom och Ljunggren, att ett citat från den sist nämde torde vara tillräckligt för att åskådliggöra denna punkt. Densamme yttrar i sin studie »Bellman och Fredmans epistlar» bl. a. följande:

»Musiken, känslans konst, framställer inga bestämda objekter, inga gestalter, utan gifver endast uttryck åt allmänna stämningar. Till känslans natur hörer, att hon vaggar sig emellan det angenäma och det oangenäma, det glada och det sorgliga, och just på grund af det dunkla, det obestämda, som utmärker henne, ingår nästan alltid i henne en blandning af båda. Samma karakter har följaktligen äfven musiken: »i den mest högtidliga och skakande musik finnes dock alltid något vekt och smältande, och i den lustigaste dansmusik klingar ofta en smärta igenom» (Rosenberg). Den lättbet, hvarmed musiken kan öfvergå från en stämning till motsatt, ja, kan låta den ena fortvara i den andra, gör henne lämplig att framställa det humoristiska; den bristande bestämdheten kan sägas harmoniera med det ljusdunkel, som humorn älskar. Men klart är ock, att en rent musikalisk humor, just på grund af sin alltför stora obestämd-

het, icke kan göra den djupa verkan, som humorn i poesien. Tager deremot musiken ordet till hjelp, då märkes denna brist mindre. Ordet uttalar med bestämdhet en viss stämning och gifver åt den en gestalt; men då denna gestalt på samma gång simmar på tonernas vågor, så omsväfvas han af det dunkla, allmänna, obestämda i musiken och försättes in uti en rent ideel sfer; konturernas skärpa förmildras, det kantiga rundar sig i behagliga linier. Den musikaliska humorn träffas eljest endast hos tonsättare, och om hos dem musiken förbinder sig med ordet, spelar alltid detta senare en underordnad roll. Genom Bellman, den enda *skald*, hvars humor har en afgjord musikalisk karakter, har den musikaliska humorn blifvit införd i poesien, eller rättare, han har vetat att begagna musiken till att gifva sin humor en rikare omfattning, en större intensitet» (sid. 107—108).

»Derigenom ryckes det lif, som skalden besjunger, rätt löst från den verkliga verlden; man försättes in uti en melodisk fantastisk tonverld, der personer och handlingar med deras skarpt utpräglade realitet dock omgifvas af en romantisk dimma, genom hvilken hvarje rest af vidrigheten förtages, och det hela, trots dess kraftiga sinlighet, synes genomträngdt af ett melodiskt, sinligheten förädlande element» (s. 111).

Att förstärka humorns ljusdunkel och att idealisera den cyniska realismen är alltså musikens uppgift hos Bellman.

* * *

Att skalden i regeln hemtade sina melodier — om ock omarbetade — från annat håll, visste redan Kellgren att berätta, och Sondén nämner i sin upplaga källorna till ett fåtal. Vigtigare och talrikare äro uppgifterna af Drake, som redigerade musiken till nämda upplaga. Wieselgren påstår, dock utan bevis, att Bellman skulle företrädesvis anlitat andliga melodier. Atterbom — eller rättare hans musikaliska rådgifvare, C. J. Björck och J. E. Rydqvist — ökade uppgifterna om källor, och än ytterligare Carlén, mindre deremot Abr. Mankell i sin musikhistoria, som dock i öfrigt

lemnar flere träffande omdömen och upplysningar rörande bellmansmusiken. Den egentliga impulsen till en kritisk forskning i nämda fråga gaf emellertid utgifvandet af den s. k. Bellmanska handskriften eller »Bellmans poetiska arbeten till år 1772» (Stockholm 1872). I ett förord till denna säger utgifvaren:

»Om handskriften redan är märklig såsom den säkraste källa för Bellmans äldre poesier, höjes dess värde än mera genom de bifogade melodierna och uppgifterna om dessas ursprung. Vi se häraf, att skalden icke gjort anspråk på att vara kompositör, utan öppet uppgifvit sina lån; i detta afseende är äfven det lilla ensamma ordet *Air* (som tyvärr alltför ofta förekommer så enstaka) af vigt, emedan det visar att han ämnat anföra sin källa, men förmodligen icke längre hade den i minnet.»

Går man till manuskriptet, finner man dock, att ordet Air icke så mycket visar att nedskrifvaren ämnat anföra en källa, som fast mer att han ämnat anföra en melodi i noter, ty detta ord är i manuskriptet nästan alltid åtföljdt af ett notsystem, äfven om detta ej alltid är ifyldt med noter — något som ej uppmärksammats vid manuskriptets tryckning. Utgifvarens på den ej fullt korrekta tryckningen grundade resonnemang håller således icke riktigt streck, ty naturligtvis är det ingenting som hindrar, att nedskrifvaren (vare sig skalden eller någon annan) kunnat i noter uppteckna lika väl en melodi af skaldens egen uppfinning som af någon annans. Dock är det visserligen troligare, att Air alltid, i öfverensstämmelse med det i visböcker gängse bruket af detta ord, betecknar en lånad melodi, och jag har derför i nedanstående listor med »Air: — — —» betecknat sådana i handskriften ofullständigt antydda källor.

Samma år som nämda handskrift utkom, skref Erik Bögh i Ny Illustrerad Tidning ett par uppsatser vittnande om sakkunskap och kritisk skärpa. Nya melodikällor angåfvos i Eichhorns efterskörd af Bellmanspoesi 1876—77, men först med Bagges och Flodmarks uppdaganden 1881 och 82 inträdde den hithörande forskningen i ett verkligt vetenskapligt skede. Dess värre kom Bagge icke att fortsätta den artikelserie »Bellmaniana», som han påbör-

jade i »Samlaren» 1881, hvadan han ej utförligare motiverat mer än en del af sina upptäckter; de öfriga införde han blott i form af korta notiser i den af honom ombesörjda nya upplagan af Drakes melodiarrangemang. Flodmarks arbete »Bellmansmelodiernas ursprung», som först infördes i Svensk musiktidning 1882 och s. å. utkom i privatupplaga på 75 exemplar, är tvifvels utan i grundlighet, samvetsgrannhet och klarhet det yppersta inom hela den hithörande literaturen.

Efter detta ha inga väsentligen nya bidrag till frågans slutliga lösning tillkommit, med undantag af undertecknads obetydliga tillskott samt ett par uppgifter i bref från Bögh till Flodmark, dem jag fått tillåtelse att begagna.

Nedanstående förteckningar äro en sammanfattning af allt hvad man sålunda hittills utransakat angående bellmansmelodiernas original. Jag har inom parentes efter hvarje uppgift anfört upphofsmannen till densamma och dervid sökt så vidt möjligt gifva kejsaren det kejsaren tillhörer. För de uppgifter, som ej äro åtföljda af parentes, bär jag sjelf ansvaret. För kortbetens skull har jag betecknat Drake med Dr, Atterbom med Am, Bagge med Bg, Flodmark med Fm och handskriften »Bellmans poetiska arbeten» med B P A. De mest citerade franska visböckerna äro La clé du caveau (utan årtal), Chansons choisies (1784) och Cantiques ou Opuscules lyriques[1]); i den första hafva återfunnits 17, i den andra 11 och i den tredje 10 bellmansmelodier, en del dock gemensamma för några eller alla tre böckerna. I en äldre Nouveau recueil de chansons choisies (1735—43) har jag funnit 3 melodier. I 21 franska operor af 13 tonsättare ha anträffats 27 melodier; en del af dessa operor äro veterligen aldrig gifna i Sverige, men deras arior kunde ju ha influtit i sångsamlingar eller fortplantats muntligen. Vidare möta 20 melodier af 6 tyska tonsättare (inclusive Naumann, Kraus och

1) Denna samling finnes i riksbiblioteket i en nyare upplaga af 1818: den innehåller väl idel andliga sånger, men vid nästan alla hänvisas till verldsliga melodier — ett bevis emot Wieselgren. Eget är att en tidigare upplaga af 1773 med alldeles samma titel innehåller endast ett par bellmansmelodier.

Vogler), 7 melodier af 3 italienska och 11 melodier af 6 svenska tonsättare. Engelska stycken äro blott 3. Ur symfoni- och kammarmusik äro endast 4 melodier hemtade. I öfrigt träffas 3 eller flere marscher, 17 menuetter, 15 kontradanser, 5 polskor o. s. v. äfvensom ett par koraler. Svenska folkvisor äro 13, tyska 3, danska 1. Bland svenska samtida vådevillister har Envallsson användt 25 bellmansmelodier, Hallman 8.

Uppställning och numrering i det följande äro närmast efter Carléns upplaga.

Fredm. Epistlar.

1. *Gutår båd natt och dag.* Se Ep. 59.
2. *Nå skrufva fiolen.* Air: Marche (BPA).
3. *Fader Berg i hornet stöter.* Gammal menuett (Am). Air: — — — (BPA).
4. *Hej, musikanter.* Air: Contredanse: Kiki (BPA).
5. *Käre bröder, så låtom oss supa i frid.* Air: Allt sedan Bernhardus kom til vår by (BPA). Gammal engelsk dans: Poor Robins Maggot, = turen Les Moulinets i Lancierkadriljen (Bg).
6. *Käraste bröder, systrar och vänner, med helso.* Ur Rousseaus opera Le devin du village (Dr).
7. *Fram med basfiolen.* Air: Chere Anette reçois l'hommage (BPA), ur Favarts komedi Annette et Lubin (Bg) och komponerad af Blaise (Fm).
8. *Dörrarna öppna.* = Ep. 4.
9. *Käraste bröder, systrar och vänner, si, fader Berg.* Ur Cantiques ou opuscules lyriques (Dr), där citerad såsom en Air du drapeau. Air: Menuet (BPA).
10. *Systrar, hören min musik.* Air: . . . (BPA).
11. *Hej, sade Fredman.* Air: Menuette (BPA).
12. *Gråt, Fader Berg, och spela.* Ur Händels oratorium Acis och Galatea (Dr), citeradt i BPA: Air: Förr skall en dufva drifva. Motivet har Händel hemtat ur sin tidigare opera Theseus.

13. *Nå, ä nu alla församlade här.* Air: Contredance: La belle Cerice (BPA).
14. *Hör, I Orfei drängar,* Air: Menuet (BPA), med orden: Skönsta Florinda, trastarna tala, äfven använd af Envallsson och Stenborg (Fm).
15. *Käraste min Theophile.* Air: Härholder marchera sachta (BPA). Se Handl. rör. Bacchi Ordensk. 6.
16. *Fader Bergström, fingra.* Air: Menuet (BPA).
17. *Systrar och vänner.* Air: — — — (BPA). Spridda motiv återfinnas i flere den tidens menuetter.
18. *Gubbarna satt sig att dricka.* Air: Contredanse (BPA).
19. *Trumslagarn kommer.* Air: Diurgårds-Marchen (BPA).
20. *Står du och gråter.* Air: Menuet (BPA), använd af Vadé (Bg) och i Chansons choisies (Fm).
21. *Skyarna tjockna.* Air: Contredanse: Les Quaquers (BPA).
22. *Glasen darra.* Ur Cantiques (Dr)[1]. Air: Fête d'Ekholms sund (BPA), återfinnes i Grétrys Lucile (Bg).
23. *Ack, du min moder.* Air: — — — (BPA). Jfr Arwidsson Sv. Fornsånger III, 469: Bonden han gick sig ut åt grönan äng.
24. *Kära syster.* Air: A la fete du Village (BPA), ur Dunis La clochette (Bg), anv. af Envallsson (Fm).
25. *Blåsen nu alla.* Air: Waldthorns-stycke (BPA).
26. *Hvar står fiolen.* Air: — — — (BPA). Ur Dunis Le peintre amoureux de son modèle (Bg).
27. *Gubben är gammal.* Air: Un tonnelier vieux et jaloux (BPA), återfinnes i operan Tunnbindaren (Dr) af Audinot (Bg) äfvensom i La clé du caveau (Fm).
28. *I går såg jag ditt barn.* Air: — — — (BPA), använd i franska sångspel, finnes så väl i La clé du caveau under namn af vieil air languedocien (Fm), som redan i Nouveau recueil de chansons choisies af 1735.
29. *Movitz, tag dina pinnar.* Air: — — — (BPA).

---

1) Drake har nr 2, som dock tydligen är tryckfel i st. f. 22.

30. *Drick ur ditt glas.* Air: — — — (BPA), skall ursprungl. vara en psalm af Goudimel (Frigel, enl. Mankell). Början = Air gai i Nouveau recueil, IV, 221.
31. *Se Movitz, hvi står du och gråter.* Air: — — — (BPA), af Rousseau enl. Am, af Philidor enl. Bg, anv. af Hallman och Envallsson (Fm).
32. *Kors, utan glas.* Air: — — — (BPA).
33. *Stolta stad.* Air: Valthornstycke (BPA).
34. *Ack, hvad för en usel koja.* Air: — — — (BPA), anv. som andlig sång (Am), ur Laruettes L'ivrogne corrigé och anv. af Envallsson (Fm).
35. *Bröderna fara väl vilse ibland.* Air: (BPA), ur Silvie af Berton & Trial, anv. af Envallsson med uppgiften: Ton: När du tar ditt glas i hand (Fm).
36. *Vår Ulla låg i sängen och sof.* Prins Fredric, långdans i ett mskr. från 1785 (Bg).
37. *Mollberg, stå stilla.* Ur Rose et Colas af Monsigny (Bg).
38. *Undan ur vägen, se hur profossen.* Åberopad som »ton» af Envallsson till en helt olik melodi (Fm). Andra reprisen återfinnes i en refrain ur Nouveau recueil V, 262.
39. *Storm och böljor tystna ren.* Gammal andlig sång (Wieselgren).
40. *Ge rum i bröllopsgåln.* Air: — — — (BPA).
41. *Mollberg satt i paulun.* Ur den heroiska balletten Acis och Galatea (Fm).
42. *Ren Calad jag spår och tror.* Contradanse le cornet favorisé (Fm).
43. *Värm mer öl och bröd.* Air: — — — (BPA).
44. *Movitz helt allena.* Air poissard i La clé du caveau, anv. af Envallsson (Fm).
45. *Tjenare, Mollberg.* Ur Sylvain af Grétry (Bögh).
46. *Undan ur vägen, ge rum.* Contradanse Prince Ferdinand (Fm).
47. *Kommer inte Mollberg.*
48. *Solen glimmar blank och trind.* Mel. från Henrik IV:s tid (Am), allra senast från 1720 (Spitta, som i likhet med mig funnit den i Nouveau recueil och meddelar flere ombildningar). Så

godt som oförändrad har den ingått i Chansons choisies och La clé du caveau (Fm) samt är senare anv. af Béranger (Bögh). BPA uppgifver Air: — — — med ett notexempel, som dock tyder på en annan melodi.

49. *Mamsell Ulla.* = Ep. 42.

50. *Febus förnyar.* Air: — — — (BPA), eg. två melodier, airs de chasse af Lagarde (Bg), hvilka sammanstälda återfinnas i Cantiques; den andra af dem är använd i Favarts La fête du chateau.

51. *Movitz blåste en konsert.* Contredanse belle constante, ur balletten Acis och Galatea, tros hafva användts som marsch för regementet Royal Suédois i Frankrike och är i en senare bearbetning känd under namnet Björneborgsmarschen (Fm).

52. *Movitz, mitt hjerta blöder.* Ur Grétrys L'amitié à l'épreuve (Dr).

53. *Vid ett stop öl.* Ur Voglers Gustaf Adolf och Ebba Brahe (Dr).

54. *Aldrig en Iris.*

55. *Så ser han ut.* Återfinnes modifierad i både Chansons choisies och La clé du caveau (Fm).

56. *Se Mollberg med svart rock.* Ur Grétrys Les deux avares (Dr).

57. *Allting är riktigt klareradt.* Air: — — — (BPA) Tredje reprisen erinrar om ett motiv ur Meyerbeers Robert (Am).

58. *Hjertat mig klämmer.* Början = en menuett af Düben (se Ny Ill. Tidn. 1893, n:r 48).

59. *Båtsman, tag nu din lufva.* Air: Ah! quel plaisir extreme (BPA). Item Ep. 1.

60. *Sitter du ännu och ljuger.* Air: — — — (BPA).

61. *Kära mor.* Air: Menuet (BPA), anv. af Hallman och Envallsson (Fm).

62. *Movitz valdthornet proberar.* Air: Inte har jag sagt, och inte ska jag säja (BPA), sv. nationalmelodi (Dr), gamla fackeldansen (Am), en polska, hvars påstådda härkomst från Erik XIV:s kröning är apokryfisk (se Bidrag till kännedom om de sv. landsmålen och svenskt folklif XII, 5, Om poskemelodiernas härkomst af undertecknad).

63. *Fader Bergström, stäm upp.* Minnet af herr Böritz d. ä. (Envallsson enl. Fm).
64. *Fäll dina ögon.* Air: Mennet (BPA).
65. *Movitz med flor om armen — hålt.* Air: — — — (BPA), i Cantiques benämnd Air languedocien (Fm).
66. *Se hvar Movitz sitter der.* Sjunges som La décence (Bellman enl. Carlén).
67. *Fader Movitz, bror.* = Fredm. Test. 137, som i BPA har: Air: — — —.
68. *Movitz, i afton står baln.* Polska (Bg).
69. *Se dansmästarn Mollberg.* Kontradansmelodi af franskt ursprung (Bg).
70. *Movitz, vik mössan högt öfver öra.* Mel. = Fredm. Sg 2, som i BPA har: Air: Colin, hvad gör Er hand i min barm, Ni skrynklar neder mina klä'r, en antagl. fransk menuett (Fm), hvars hufvudmotiv återfinnes i Rinaldo da Capuas La zingara (Bg).
71. *Ulla, min Ulla,* anv. af Envallsson i Casper och Lona (Fm).
72. *Glimmande nymf.* Air: Maudit Amour, raison severe (BPA), ur Dunis Le peintre amoureux de son modéle (Bg).
73. *Fan i fåtöljerna.* Air: — — — (BPA).
74. *Min son, dina kärl.* Ur Le roi et le fermier af Monsigny (Bg).
75. *Skratta mina barn och vänner.* Säkerligen en polska (jfr början af Ep. 62).
76. *Se Hans Jergen.* Air: — — — (BPA), ur L'aveugle de Palmyre af Rodolphe (Bg), finnes i både Cantiques (Dr) och La clé du caveau (Carlén).
77. *Klang mina flickor.* Se Handl. rör. Bacchi ordensk. 14: Ah, monseigneur.
78. *Knappt Jeppe hant.* Ur en stråkkvartett af Wikmanson (Bg).
79. *Karon i luren tutar.* Menuett?
80. *Liksom en herdinna.*
81. *Märk hur vår skugga.* Ur ett divertissement för violin och bas af E. L. Zebell (Bg).
82. *Hvila vid denna källa.* Motiv ur Pergoleses Stabat mater (Am)

Fredm. Sånger.

1. *Bacchi härolder.* Air: Contredanse: Prince Charles (BPA).
2. *Ordenshärolder.* Se Ep. 70.
3. *Se menigheten.* Air: Menuet (BPA).
4. *Hör pukor och trumpeter.* Air: — — — (BPA).
5. *B. Se svarta böljans.* Sinclairvisan (Dr), urspr. en äfven af Envallsson använd dans, Folie d'Espagne (Fm), som af Böhme förlägges till början af 1600-talet (Geschichte des Tanzes in Deutschland). Enl. Am skola både 5 A och 5 C från början varit satta till samma mel.
6. *Hör klockorna med ängsligt dån.* Air: Annette à l'age de Quinze ans (BPA), ur Annette et Lubin (Bg). Mel. spåras af Fm tillbaka till 1739, af Bg ända till slutet af 1600-talet. Item BPA sid. 17, 158. Använd af Envallsson i Kronofogdarne (Carlén).
7. *Kärlek och Bacchus.* = Ep. 37.
8. *Ack om vi hade, go vänner, en så.* Cotillon de l'opéra des Fêtes de Thalie af Mouret 1714, enl. Bg, som anser mel. till Ep. 48 vara bildad efter denna. Am anser tvärt om.
9. *Nå ödmjukaste tjenare.* Ur Naumanns Gustaf Vasa och äfven anv. af Envallsson (Fm), urspr. den s. k. Coburgermarschen från 1750 (Bg).
10. *Supa klockan öfver tolf.* Mel., bildad efter en gammal chanson à boire (Bg), återfinnes modifierad i La clé du caveau och Chansons choisies (Fm).
11. *Portugal, Spanien.* Air: — — — (BPA), gammal fransk air de chasse (Bg).
12. *Venus, Minerva.* = föreg.
13. *Lokatten, Lokatten.* Air: — — — (BPA), i Envallssons Kronofogdarne med Ton: Här komma två fattiga spelemän (Fm).
14. *Hade jag sextusende daler.* Air: — — — (BPA), ur Le peintre amoureux de son modéle (Fm).
15. *Kom sköna källarflickor.* Air: Les Savoyards: Mon Pere aussi ma Mere (BPA), Air de couci couça ur La clé du caveau (Carlén). Item BPA sid. 80, 81.

16. *Är jag född, så vill jag lefva.* Air: — —— (BPA), Contradanse la pierrefitoise i La clé du caveau (Fm), anv. af Vadé (Bg) äfvensom af Vogler i Gustaf Adolf och Ebba Brahe. Bellman kan naturligtvis icke ha hemtat den från Vogler, eftersom dennes opera är senare än BPA:s datum (1772).
17. *I Januari månad.* = Ep. 78.
18. *Snart är jag ryckt ur tidens sköte.*
19. *Ack döden är en faslig björn.* Air: — — (BPA).
20. *Mina Björnar, samlen eder.* Sv. nationalmelodi (Dr), anv. af Envallsson med Air: Vackra jomfru, lilla vänsko (Fm).
21. *Så lunka vi så småningom.* Ur Gustaf Vasa (Dr), äfven anv. i Kronofogdarne (Carlén).
22. *Ack hör ett roligt giftermål.* = följ.
23. *Så slutas våra sorgedar.* Air: Bergers de nos hameaux, sur nos coteaux (BPA).
24. *Bort vid en grind uti en skog.* = Sg 6.
25. *Cornelius lefde femti år.* = Sg 6.
26. *Ur vägen och vik.* Air: O filidondi (BPA).
27. *Ur vägen för gamla Schmidtens bår.* Air: (BPA).
28. *Movitz skulle bli student.* Jydsk bondevise (Bögh), anv. af Envallsson och Hallman (Fm).
29. *Grannas Lasse, klang på lyran.* Första reprisen = föreg.
30. *Hör trompetarn — alarm.*
31. *Opp Amaryllis.* = Ep. 58.
32. *Träd fram, du nattens gud.*
33. *Magistraten uti Telje.* Air: A notre bonheur l'amour preside (BPA), fransk visa (Am), i Vadés Oeuvres med titel Musette de Nais, äfvensom i flere sångsamlingar (Fm).
34. *På Gripsholm är alltför roligt.*
35. *Gubben Noach.* Air: — — — (BPA), återfinnes i Berggreens Folkesange till Bellmans ord på danska af W. H. F. Abrahamson 1783.
36. *Gubben Lot och hans gamla fru.* = Sg 39.

37. *Glada bröder, när vi dricka.* Anv. af Envallsson med öfverskrift: Ton: — — (Fm).

38. *En Potifars hustru.* Ur Sodis Le charlatan och La femme orgueilleuse (Bg).

39. *Allt förvandlas, allt går omkull.* Air: Schätzgen, Schätzgen, Du bist mein (BPA).

40. *Ahasverus var så mäktig.* Air: — — — (BPA).

41. *Joachim uti Babylon.* Mel. allmän i Tyskland, der den användts till flere folkvisor, t. ex. Der Liebhaber auf der Lauer i Berggreens Folkesange. Tappert, som i somras i Berlin hörde en svensk damkvartett sjunga »Joachim», igenkände melodien till »Fuchs du hat die Gans gestohlen.»

42. *Judith var en riker enka.*

43. *Adams skål, vår gamle far.* Sv. nationalmel. (Dr), varianter i Arwidssons Sv. fornsånger, dock äfven i en fransk mel. med timbre: Et lon lan la, la bouteille s'en va (Bg).

44. *Gamle bror Jockum.* Finnes i både Cantiques (Dr), La clé du caveau (Carlén) och Chansons choisies (Fm).

45. *Om ödet mig skull skicka.* Fransk vismelodi (Am), i La clé du caveau med titel La Bourbonnaise, d'origine italienne (Carlén).

46. *Hur du dig vänder.* Mel. från Göterna fordomdags (Dr), i Musikal. tidsfördrif 1810 uppgifven vara en trio af Stieler till orden: »Svearne fordomdags drucko ur horn», ehuru endast arrangemanget i trioform är af Stieler.

47. *Bacchus snyfta, gråt och stamma.* I La clé du caveau: Courons de la brune à la blonde (Carlén), anv. i Favarts sångspel Raton et Rosette (Bg), äfven i Tillfälle gör tjufven (Fm).

48. *November den femtonde dagen.* Mel. af Monsigny med orden: O, ma tendre musette, anv. i Tillfälle gör tjufven (Am), finnes i La clé du caveau (Carlén), Cantiques (Bg) och Chansons choisies (Fm).

49. *Som nu och emedan.* Sv. nationalmelodi (Dr).

50. *Parterna syns.*

51. *Utterqvist! Ja.*

52. *Närvarande vid fluidum.* Fransk mel. med orden: Ça, ça, qu'on recommence un rigaudon, anv. i Kronofogdarne och Tillfälle gör tjufven (Am), i La clé du caveau kallad Air provençal (Fm), liknar äfven en bourrée i La Bordes Essai sur la musique.
53. *Som af handlingarne, bröder.* Ur Les trois fermiers af Dezéde (Bg).
54. *I närvarande parter.* Mollsatsen påminner om en vestgöta-polska, säger Am, och verkligen återfinnes den under nr 97 i A. G. Rosenbergs samling: 160 polskor, visor och danslekar.
55. *Mollberg höll flaskan.*
56. *När jag har en plåt att dricka.*
57. *Sjung och läs nu Bacchi böner.* Efter én vådevillmelodi, C'est la fille à Simonette, i Annette et Lubin (Bg), hvilket dock blott gäller första reprisen. Item i BPA: Bonden han ler åt himmelens skyar.
58. *Nej, fåfängt — hvart jag ser.* Ur en symfoni af Haydn (Dr).
59. *Har du något i flaskan kvar.* Motiv ur Zanders Kopparslagaren (Fm).
60. *Du har att fordra af mitt sinne.* Tysk folkvisa (Bögh), från 1400-talet enl. Hoffmann v. Fallersleben (Bg).
61. *Se god dag, min vän.* Air: — — — (BPA), ur Annette et Lubin (Fm).
62. *Aldrig ett ord.* Kontradansmelodi (Bg).
63. *Mäster Petrus från det helga höga.* = Sg 33.
64. *Fjäriln vingad syns på Haga.* Mel. anv. i Envallssons Bobis bröllop (Fm).
65. *Månen tändes, dundren ljunga.* Första reprisen = Sg 61.

Handlingar rörande Bacchi ordenskapitel.

6. *Härolder, marschera sakta!* Air: — — — (BPA).
7. »Musiken till denna parentation till en del komponerad af Bellman sjelf» (Sondén). — *Bacchus vi dyrka.* Air.: — — — (BPA), komp. af Uttini (Carlén). — *Härolder båda* (= Fr. Test. 173). Air: Marche de Stamitz el: nuvarande Gardies Marschen (BPA).

— *Der bortnas sku vi stanna.* Air: Mon jeune Coeur palpite (BPA), af Albanèse (Bögh). — *Hör huru floden sorlar och rinner.* Af skeppsklareraren Frisch (Sondén).

9. *Klöf och sa'l.* Air: Travaillons, Travaillons de bon Curage (BPA). — *Porten öppnad står.* Air: — — — (BPA).

10. *Säg, hvems dyrkan gäller mer.* Mel. A vous dire, chere maman (Sondén). — *Ty jag har supit.* Uppslaget till mel. i Pergoleses Serva padrona (Bg). — *Hurra! Jensen.* Sv. nationalmel. (Dr). — *Si på Jensen.* Engelsk hornpipe (Bg).

11. *Si så, der sitter den taflan så rar.* Mel. synes vara: En gammal tunnbindare (Sondén).

14. *Flodens sorl och vädrets fläkt.* Ur Julie af Dezède (Bg). — *Hurra! Se min fåla.* Polska (Bg). — *Sjungom, systrar, Fröjas ära.* Ur Naumanns Amphion (Am). — *Ah, monsigneur.* Mel. La Maison est à son maitre (Carlén). Delvis = Ep. 77. — *Bort allt hvad oro gör.* Menuett ur en stråkkvartett af Haydn (Dr).

Fredm. Testamente.

15. *Tyst, bröder, Bacchus har somnat.* Gammal vaggvisa (Sondén), Sv. nationalmelodi (Dr).

26. *Bacchus uti knektgestalt.* Air: — — — (BPA, med notexempel, som visar en variant till Sg 16).

28. *Klang med pukor och basuner.* La jeune indienne, enl. Bellmans anteckning (Carlén).

34. *Bacchus skulle kring staden åka.* Ur Le roi et le fermier (Sondén). Item 30 och 151.

42. *Ryck våra korkar.* Air: Contredanse La Tyrolienne (BPA).

46. *Si'ken Bacchus.* Tydl. = Sicken Cloris i BPA, som har Air: Mennet.

48. *Fräls mig från allan fara.* Ps. 261 i Gamla psalmboken (Carlén).

61. *Töm ur din bål.* Gammal fransk melodi (Bg).

62. *Wer da? God vän.* (= 63,167). Bekant melodi (Sondén).

78. *Ögonlocken ä torra.* (= 79, 164). Nationalmelodi (Dr), Min far han var en vestgöte han han (Am).

93. *Kom, du som gråter.* Air: Menuet (BPA), variant till Ep. 12 och anv. af Hallman (Fm).

97. *Si'ken kapun.* Bekant mel. (Sondén). Item Gubben är gammal i Tillfällighetsdikter 38.

116. *Folket klagar alltid på tiden.* Mel: Noach lefde just på den tiden, en numera föga bekant visa (Sondén).

129. *Du prunkar med din ätt.* Mel. den gamla visan: Du presten känner väl (Sondén).

139. *Skåda sin morgon.* Air: (BPA). Item Ädel och högaktad samt Fader Apollo.

140. *Ingrid! Hvad befaller frun.* Komp. af Åhlström (Dr).

141. *Jag må bedyra.* Mel. är en menuett (Carlén).

183. *Du ljufva karnaval.* Air: Contredanse (BPA). Item BPA sid. 137.

187. *Käre bröder, drickom Moses' skål.* Tydl. = Käre bröder, klart och ljufligt vin i BPA, med Air: Walthorns-stycke.

193. *Habakuk fyllde Daniels fat.* Air: Trumpetstycke (BPA).

199. *Usla hop, som ömt betagen.* Mel. duo Annette et Lubin, enl. Bellmans anteckning (Carlén).

200. *Mitt sinne, friskt opp, bort till krogen.* Air: Waldthornsstycke (BPA).

201. *Om, Bacchus, du är gud.* Air: Om Gustaf Du är kung (i BPA, med öfverskriften Air: — — —).

205. *En gång ett djur i verlden kom.* Kan sjungas som: En Celadon gaf frögderop (BPA), = Sg 5 B.

207. *Herr Bacchus han var en riddare båld.* Air: Liten Kerstin och Herr Peder, de sutto öfver bord (BPA). Jfr Tillfäll. 22.

210. *Jag lemnar er på borgen.* Komp. af Åhlström (Carlén).

39 (= 197), 53, 55, 64, 68, 137, 139, 143, 147, 155, 195, 202—4, 206 ha i BPA endast öfverskriften: Air: — — — Sondéns många hänvisningar mellan olika bellmansstycken, som gå på gemensam melodi, uteslutas här, då de ingenting nytt upplysa i fråga om melodiernas ursprung.

Tillfällighetsdikter.

1. *Det skulle vara roligt Raton se.* Mel. Croyez moi, bergère! Non, non, non (Sondén).
8. *Så lyser din krona nu.* Sv. nationalmelodi (Dr).
10. *Sverges kung.* Sv. nationalmelodi (Dr), den nuvarande bondbröllopsmarschen Gustafs skål (Carlén), måhända en efterbildning af Gavotte de Vestris (Bg). Item 42.
22. *Så har nu vid Hogland, go vänner, så skett* (= 55). Se Fr. Test. 207 (Sondén).
24. *Ack om vår sol en lugnad morgon återsände* (= 84, 85). Mel. uppgifves vara af Haydn (Sondén).
27. *Segrande furste* (1790). Komp. af dåv. kronprinsen (Sondén).
31. *Lilla Carl, sof sött i frid.* Sv. nationalmelodi (Dr), spridd i flere länder, allmän i Sverige före Bellman (Bg), enl. en af Carlén meddelad — men säkerligen apokryfisk — tradition komp. af Dübenius för »prins Carl» (Karl XII). Item 32, 33.
37. *Ren bland kämparne van.* Ur Gustaf Adolf och Ebba Brahe (Sondén). — *Kring Psyches byst* = 24.
38. *Slå i ett glas åt mig.* Mel. Herdarnes förnöjsamhet af Vogler (Sondén).
41. *Födelsedagen firad i fiskarstugan.* Komp. af Kraus (Am).
57. *Våra löften äro dyra.* Komp. af Uttini (Carlén).
65. *Farväl, mitt kära barn.* Komp. af Kraus (Sondén).
92. *Englarna i himlarunden.* Mel. Säg mig, Damon, sa Lysandra (Carlén).
109. *In i hönshus't små pullorna små.* Mel. Hanar och hönor och kycklingar små (not af Bellman, enl. Carlén).
126. *Camilla kom att med sin röst.* Komp. af Wikmanson (Carlén).
128. *Mozart, man din grift upplåter.* Komp. af Kraus (Am).
129. *I mina anletsdrag.* Komp. af Kraus (Carlén).
137. *Hjelpen den lilla vackra foten.* Air: — — — (BPA).
141. *Lyss — lärkans sång.* Säkerligen af Kraus.
142. *Häckningen.* Komp. af Wikmanson (Carlén).

159. *En visa vill jag sjunga.* Air: — — — (BPA).

Utomdess förekomma, af Carlén ej upptagna, stycken i BPA med öfverskriften Air: — — — å sid. 6, 78, 85, 130, 141, 162, 164, 169, 205, 253. Å sid. 104 uppgifves en Air Contredanse nr 6, s. 106 Air Marche, s. 168 Air: Ne perdons jamais l'esperance. *Alla* stycken i BPA (utom två) hafva åtminstone öfverskriften: Air, med eller utan närmare bestämmelser eller notexempel.

I **Skrifter** af C. M. Bellman, utg. af Eichhorn 1876—77, finnas äfven en mängd melodiuppgifter, de flesta dock hänvisningar till andra bellmaniader. Jag antecknar här endast mera bestämdt angifna främmande källor:

Dryckeskväden: Nr 34. En visa af Tilas. — *42.* G. Psalmb. 375. — *43.* Contredanse l'étourdi. — *67.* La briquette frappe la pierre (alltså ur Les deux chasseurs af Duni).

Blandade lyriska dikter: 1, Presten: G. Psb. 131. *Bonden:* Philemon dref ut sina får (gamla dalvisan).

Tal på vers: Gustaf, Gustaf är ej mer. Mel. af kapten Kraak.

Marcolphus: Airs: De la flamme, Betzii Bella, Mon masque comment vous va, La boiteuse.

Dramatiska fragment: Lustspel d. 17 juli 1790. Komp. af Åhlström (däraur: Fr. Test. 210). — Vid operafragmentet *Fiskaren*, anföres ur Fischerströms dagbok i riksarkivet: »Wasenholtz hjelper honom med musiquen vid dess opera.»

I *Bellmans poetiska dagbok* förekomma hänvisningar till melodier af Kraus (128, 168), Haydn (135, 145, 146, 153), Gluck (136), Zander (137, 142), Grétry (139), Pergolese (147), Uttini (184), hvarjämte öfver 151 står: Egen komposition.

* * *

Som af ofvanstående förteckningar synes, är ursprunget till ett ej förkastligt antal bellmansmelodier redan bestämdt konstateradt, och ett ännu större antal har man åtminstone lyckats spåra så långt, att man kan säga, det de icke äro komponerade af Bellman. Ljunggren skref 1867 i sin berömda Bellmansstudie: »Emellertid har man ännu icke bland de 82 epistelmelodierna lyckats upptäcka mer än 17, som äro från annat håll lånade.» Men då nu, såsom ofvan synes, på sin höjd något öfver ett tiotal af epistlarnas melodier tills vidare *icke* kunnat visas vara från annat håll, så torde medges, att bellmansforskningen i denna del på senaste decennierna gjort verkliga jätteframsteg. Ännu större skulle den utan tvifvel göra, om man kunde få närmare reda på, hvilka operor Bellman verkligen hörde, hvilka sång- eller danssamlingar, som voro honom tillgängliga o. s. v. Hvar är t. ex. det bibliotek, som Bellman 1788 upptager bland sina tillgångar och värderar till minst 300 R. (Axel Björkman, Bellmansforskning, sid. 144)? Möjligen funnos deribland så väl tryckta franska vissamlingar, liknande Clé du caveau eller Chansons choisies, som ock handskrifna svenska dansböcker, liknande ett af Bagge citeradt manuskript af 1785, där verkligen upptäckts melodien till »Vår Ulla låg i sängen och sof.»

Nu kan man endast undantagsvis bestämdt påpeka, ur hvilken källa Bellman *närmast* hemtat sina melodier, och då jag i det föregående användt uttrycket: »Ur» (den och den operan etc.), så vill detta blott säga, att melodien mer eller mindre trogen återfinnes där, men naturligtvis vet man oftast icke, om Bellman direkt tagit den därifrån eller från någon mellanhand. Någon gång kan man visserligen — oafsedt de tillfällen, då musik enkom komponerades till Bellmans ord af en Uttini, Åhlström, Kraus m. fl. — bestämdt säga, hvar han tagit sitt fynd, om än detta icke alltid kan äfven till tidpunkten så noggrannt fixeras som i Fr. Sg 48, hvilken genom sjelfva begynnelseorden (November den femtonde dagen ett tusen sju hundra och åttiotre) angifver gränsen för sin tillkomst och sålunda måste hafva hemtat sin melodi från det förut

samma år d. 8 april å Ulriksdal gifna sångspelet Tillfälle gör tjufven, hvarest samma melodi förekommer, oförändradt lika med Bellmans, men icke oförändradt lika med det gemensamma originalet (af Monsigny).

Men detta fall är ett af undantagen; andra äro sådana, då han bevisligen hemtade ur Naumanns, Voglers o. a. operor. För öfrigt var det nog mycket vanligare, att Hallman och Envallsson togo melodier till sina sångpjeser från Bellman, än att han tog från dem, hvadan man ock ej sällan i dessa sångpjeser torde hafva den historiskt riktigaste formen på vissa bellmansmelodier, sådana de då antagligen allmänt voro i svang och sjöngos, en form som stundom afviker från den af Åhlström vid tryckningen fastslagna. Wieselgren berättar om Åhlströms åtgöranden bl. a., att »der en tryckt källa var bekant, gick Å. till denna», hvilket naturligtvis betyder, att Åhlström i vissa fall återställde Bellmans melodi till större likhet med dess källa, något som ej obetingadt kan betraktas som en fördel, enär melodien då måste förlora något af den egendomliga bellmanska omdaningen. Ett exempel torde man ha i behandlingen af den af Bellman flerstädes använda folkvisan Herr Peder och liten Kerstin. Så som musiken nu föreligger till »Beate Marie satt i höganlofts bur» (Tillfällighetsdikter 55), öfverensstämmer den utan tvifvel mera med folkvisan än notexemplet i BPA till »Herr Bacchus han var en riddare båld (Fr. Test. 207). Men det senare är — oafsedt ett slarf i taktindelningen vid själfva nedskrifvandet — en så originell ombildning, att den borde föredragas till alla de dithörande texterna.

Då den ofta citerade handskriften BPA (»Bellmans poetiska arbeten före 1772») tvifvels utan innehåller några de äldsta uppteckningar af bellmansmelodier vi ega, så må den här en smula närmare skärskådas. Visserligen är dess äkthet tvifvelaktig[1]). Och

---

1) Detta göres sannolikt af handstilen, som afviker från Bellmans vanliga. Att ej alla stycken i handskriften äro författade af Bellman, har redan Schück visat.

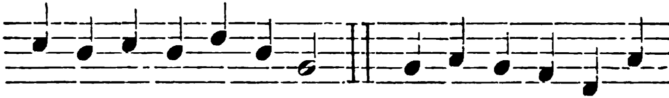
äfven om texterna vore skrifna af Bellmans egen hand, så *kan* detta svårligen vara fallet med melodierna, eftersom ju enligt alla traditioner Bellman »aldrig gjort sig den Uleilighed at läre sig til selv at optegne en Melodi» (Bögh). Notexemplen i handskriften äro ej alltid fullt korrekta, men det slarf som förefinnes, beträffar blott taktstreck och förteckningar och visar blott, att ingen verklig musiker kan hafva nedskrifvit dem, men däremot sannolikt en dillettant, ej oöfvad i notskrifning. Noterna äro nämligen, ehuru hopträngda, mycket tydliga och prydliga, och det är blott två melodifragment, som förete en helt afvikande piktur och en ovan och klumpig hand. Då besynnerligt nog dessa två fragment uteslötos utan angifvet skäl vid handskriftens utgifvande i tryck[1]), anser jag mig skyldig att här återgifva dem. Det första tillhör episteln »Bröderna fara väl vilse ibland» och ser ut sålunda:

Denna melodi passar verkligen till epistelns båda första versrader, mellan hvilka taktstrecket bildar gränsen; den icke antydda rytmen får man kanske föreställa sig i öfverensstämmelse med den melodi vi känna från Åhlströms upplaga, men den melodiska gången är, som man ser, en annan än i denna, om man tänker sig en diskantklav framför det hela. Men möjligen har den konfyse nedskrifvaren tänkt sig vara än i diskantklav, än i basklav, och under denna förutsättning skulle man nog kunna afvinna melodien en viss likhet med den, vi alla känna. Med det andra melodifrag-

1) I allmänhet är tryckningen af handskriftens musikaliska partier icke verkställd med den diplomatiska noggrannhet, som ett så vigtigt dokument hade bort kräfva. Bindebågar äro anbragta. där de ej finnas, långa förslag ha gjorts till korta, sluttonen å sid. 133 skall vara g i st. f. a, en gång är ordet »Air» uteglömdt och konsekvent har man — som förut är nämdt — uteslutit de tomma notsystem, som oftast äro anbragta efter ordet »Air» och visa, att nedskrifvaren ämnat uppteckna alla melodier, men af något skäl ej kommit att göra det.

mentet går sådant däremot icke för sig; det visar ohjälpligen en annan fysionomi än den melodi, vi känna till i tryck. Det står nämligen öfver episteln »Solen glimmar blank och trind» och ser — med antagligen underförstådd diskantklav — ut på följande sätt:

Sista noten är osäker och bör antagligen vara g i st. f. a, liksom de båda sista noterna troligen böra vara halfnoter i st. f. fjärdedelar. På detta sätt blir melodien mycket bra och man kan undra på, att ej Bellman bibehållit den. Detta är för öfrigt ej den enda anledning till undran, som gifves af notexemplen i denna handskrift. Till visan »Sist jag lustigt surra» (Fr. Test. 64) finnes t. ex. i BPA en melodi, som ej alls, utom i rytmen, öfverensstämmer med den i Carléns upplaga.

Trots sina gåtor och osäkerheten rörande den verkliga upptecknaren är handskriften likväl af vigt, dels genom sina många upplysningar om »Airs», dels emedan den bland sina 35 melodiexempel upptager en del förut okända, dels emedan den till kända sådana visar varianter, som än torde tyda på ett tidigare sångsätt, än åter på melodiernas närmaste källa. Det senare synes oftast vara fallet, emedan de flesta melodierna i BPA ej oförändradt kunna sjungas till Bellmans ord. Några sväfva liksom på gränsen mellan källan och den färdiga bellmansmelodien, t. ex. redan första notexemplet, som uttryckligen anger sig vara »Air: C'est la fille à Simonette» och därigenom förråder sin härkomst ur Annette et Lubin, men likväl ej fullt liknar nämda sång därur, ej häller utan några modifikationer kan sjungas till den understående bellmanstexten. Andra åter äro rent af osångbara eller svårsångbara och visa sig därigenom vara afskrifna efter något instrumentalstycke, och intressant är att följa den vanligen mycket praktiska modifikation detta måst undergå för att få den form, som sedan blifvit

känd och häfdvunnen (jfr t. ex. »Se menigheten» med originalet på sid. 149[1]) i BPA).

I allmänhet ligger det ingen öfverdrift i Bagges påstående, att bellmansmelodierna »ofta öfverträffa originalet i sällspord gratie.» Ännu mera beundransvärdt är Bellmans genialiska *val* af melodier, hvilka, enl. hvad Ljunggren m. fl. påpekat, ofta passa mycket bättre, vare sig genom öfverensstämmelse eller kontrast, till karakteren i Bellmans text än i den ursprungliga, t. ex. den bekanta till »Hör, klockorna med ängsligt dån», som verkligen så träffande målar en dyster begrafningsringning, att man knappt kan begripa, huru den förut kunnat användas till menlöst idylliska texter sådana som »Annette à l'âge de quinze ans», »Quand la bergère vient des champs» o. d.

Man har sagt om vissa af Händels fraser, t. ex. »Jag vet att min förlossare lefver», »Han föda skall sin hjord» m. fl., att de utgöra en så fulländad sammansmältning af ord och musik, att om man med känsla och öfvertygelse deklamerar orden och låter talets tonfall ordna sig till musikaliska intervall, så har man alldeles af sig själf just den melodi, som Händel satt. Detsamma kan i högsta potens sägas om många bellmansfraser, och konsten torde icke vara mindre derför, att det här gällde, icke att sätta melodier till ord, utan ord till melodier. Melodien är hos Bellman tydligen i regeln det ursprungliga, den sväfvade i allmänhet först för hans fantasi och i den inbildades från början de poetiska föreställningar han ville ha fram. Därigenom blef hans rytmik så naturlig och pregnant, att den ännu i dag kan tjäna som oöfverträffligt mönster för både vådevillkompositörer och librettöfversättare. Sådana fraser som »Hästarna lyfta svansar med fladdrande man», »Böxbandet i böxorna sprack» m. fl. kunna omöjligen bättre rytmiseras än i de kända bellmansmelodierna, och inför »November den femtonde dagen» borde den franska originalvisans kompositör egentligen skämmas ögonen ur sig öfver sin vansinniga accentuering *(O,*

1) Dess värre vanställes detta exempel liksom så många andra genom nedskrifvarens slarf i fråga om kors och andra förteckningar.

ma tendre musette, *musette des amours)*, så vida man ej får ursäkta honom just därmed, att han rör sig med ett språk sådant som franskan, hvilket saknar hvarje skymt af rationell betoningsinstinkt.

Emellertid bör det ej fördöljas, att äfven Bellman ibland gör sig skyldig till en oriktig betoning (*I* går såg jag ditt barn), hvilket väl då får klassificeras såsom en musikalisk motsvarighet till hans vårdslösheter i det språkligt grammatikaliska. Likaså måste det sägas, att ej alla hans melodier äro af lika värde, utan en del rätt obetydliga, och särskildt anmärker Abr. Mankell träffande, att de sånger, som »mest afsigtligt lukta finkel», ega jämförelsevis svaga melodier. Som en egendomlig motsägelse kan ock anmärkas, att ehuru många af hans sånger göra intryck af omedelbar improvisation, så visar sig vid sidan däraf stundom en nästan pinsamt raffinerad utarbetning af versen med en rimflätning, som är nästan abstrakt och svårligen kan uppmärksammas i det praktiska musikaliska föredraget.

Originaliteten i Bellmans strofbyggnad beror just därpå, att den är född ur melodien och sålunda icke af skematiskt metrisk, utan kompliceradt musikalisk natur, hvarför ock en del sånger äro svåra och villsamma att skandera utan i förening med melodien. Detta beroende af melodierna, i synnerhet af längre, instrumentala sådana, har emellertid vållat, att strofen blir svårkonstruerlig och språkmaterielet ej alltid vill räcka till, och det är troligen sådana förlägenheter, som gifvit upphof åt Bellmans flitiga bruk af ifyllande ritorneller och mellanspel, hvarvid sångaren ofta har att med läten härma något instrument. Tekniskt och allvarligt sedt göra dessa »Lückenbüsser» stundom intrycket af ohjälplighet och nödtvång, men Bellman har förstått att göra en dygd af nödvändigheten och gifva dem skenet af afsigtliga befängdheter, som bidraga att höja skildringens komik och föredragets dramatiska åskådlighet. Och det är ingen ringa härmningsförmåga, som Bellman sålunda tager i anspråk hos sångaren. Han skall kunna framställa fiol, violoncell, flöjt, oboe, klarinett, horn, trumpet, puka och trumma.

För att visa huru Bellmans föreställningskrets var liksom mättad af alla slags musikaliska klangfärger, vill jag här meddela en förteckning på samtliga instrument, som omtalas i hans skrifter. De äro: fiol, basfiol (inclusive violoncell), viol de gamme, flöjt, flöjttravär, messingsflöjt, flageolette, pipa, skalmeja, oboe, oboe d'amour, klarinett, dulcian (hvarmed dock stundom menas basfiol eller en af dess strängar), bassong (stundom = basfiol), lur, valdhorn, trumpet, basun, puka, trumma, triangel, cymbal, tallrikar, klockspel, klavcymbal, harpa, luta, cittra, giga, trumpetmarin, lira, nyckelharpa, säckpipa, orgel, hummel och pantaleon — d. v. s. i det närmaste alla då bekanta instrument!

I sammanhang därmed står den omständigheten, att så många af skaldens fantasifigurer äro virtuoser på något instrument och en del på flere sådana. Kilberg trakterar trumpet, Knape oboe, Stendecker pukor, Löfberg dulcian, Wingmark flöjttravär, Samuel, Strufvas son, trumpetmarin, Grannas Lasse lyra, Gutenschwager basfiol och Nystedt mungiga. Ännu styfvare är Fredman, som kan sköta fiol, bassong och lyra, samt Bergström, som spelar fiol, oboe och nyckelharpa. De mångsidigaste exekutörerna äro dock Berg, som sysslar med både horn, oboe d'amour, flöjt, fiol, basun och hummel, Mollberg, som förstår sig på basfiol, harpa, trumpet, valdhorn, dulcian, flöjt och cymbal, samt i all synnerhet fader Movitz, som då han, »en Eneas lik vid Troja», vandrar ut ur sitt brinnande hem, är belastad med basfiol, flöjt, lyra, bassong och valdhorn, under det hans klarinett, fiol och hoboja stå i ljusan låga, och som utom alla dessa instrument därjämte spelar harpa, basun och pukor. Oftast omtalas valdhorn och fiol eller basfiol, och företrädet dem emellan afgöres af Fredman så, att »valdhorn bör man ha på baler — stor sak uti fioln.» Vid konserten på Tre Byttor öfverbjuda bröderna och systrarna hvarandra i musikalisk färdighet. En excentrisk idé hade Cornelius, då han ville drifva orgelpiporna till mera dusa toner genom ifyllande af drank i stället för väder, ett rön, som dock lär ha lyckats bättre, än då Knapes hustru tog den-

nes oboe och därmed tjärnade smör, hvarigenom »den klara oboetonen alldeles försvann.»

Skaldens egen virtuositet på luta och cittra och hans oefterhärmliga deklamatoriska och skildrande föredrag ha så mycket beskrifvits af Atterbom, Carlén och Mankell, att jag därvid ej torde behöfva uppehålla mig. Af vigt är Mankells kanske alltför mycket förbisedda anmärkning, att Bellman sjöng sina melodier med en mängd förslag och snirkelartade prydnader — t. ex. i »Hvila vid denna källa» sålunda:

— en uppgift, för hvilken M. som sagesmän åberopar Åhlström, Frigel, Sköldebrand, Nordfors och Karsten, och hvilken ej låter otrolig, då man betänker, att Bellman lefde midt i »Zopfens» tidehvarf.

Innan jag slutar, måste jag vidröra den mycket omtvistade frågan, huruvida Bellman var kompositör eller icke. Tydligt är, att ju flere bellmansmelodier man finner vara hemtade från andra håll, dess mera minskas sannolikheten af att skalden själf var tonsättare — eller rättare melodiuppfinnare, ty en tonsättareförmåga ligger ju onekligen i hans erkända talang att kunna för sina syften omdana en gifven melodi. Något bestämdt bevis för att han själf uppfunnit melodier föreligger icke, så vida man ej som sådana vill anse uppgifterna om, att han till en del skulle komponerat musiken till parentationen öfver Lundholm (Handlr rör. Bacchi Ordensk. 7), samt att ett stycke i Eichhorns samling bär öfverskriften »Egen komposition.» Skaldens eget intyg vid de 1791 utgifna Fredmans Sånger, att de »äro, så till poesi som den af mig till en del äfven komponerade musik, öfversedda, rättade och erkände», kan, såsom Bagge påpekat, tolkas så, att han menat just den del, som han eger i de flesta melodier, i det han om-

skapat dem för sina ändamål. Men samma tolkning kan utsträckas äfven till förut nämda uppgifter, och Kellgrens yttrande om epistelmelodierna, att däribland sådana finnas, hvilka »erkänna samma skapare som versen», beror för sin rätta fattning ytterst, liksom hela tvistefrågan, på hvad man då för tiden menade med tonskapare eller tonsättare. Till äfventyrs menade man — såsom Mankell anmärkt — detsamma som på 1500-talet, då de tyska koralbearbetarne kallades »tonsättare», oaktadt de i regeln aldrig själfva uppfunno melodier, utan togo befintliga sådana och »satte» dem till psalmtexten på ett konstmässigt utbildadt och med textens karaktär öfverensstämmande sätt.

Så länge emellertid icke alla Bellmans melodier kunnat uppspåras på annat håll, har man naturligtvis ingen rättighet att neka möjligheten af att han själf kan hafva uppfunnit sådana. Här vill jag blott anmärka, att flere melodier, som fordom af traditionen särskildt utpekats såsom varande af Bellman, numera återfunnits på andra ställen, t. ex. den berömda melodien till »Märk hur vår skugga», som af Bagge upptäckts i ett divertissement af den obskyre E. L. Zebell, och hvari Bellmans åtgörande inskränkte sig till en ändring, som föranledde Kraus' bekanta utrop: »Detta f är värdt en dukat!»

Adolf Lindgren.

Bellman såsom skald bedömd af sin samtid.

Det är icke första gången ämnet: Bellman såsom skald bedömd af sin samtid, föreligger till behandling. Åtskilliga författare hafva redan förut — om också endast i förbigående — sysselsatt sig med detsamma.

Sedan Atterbom 1812 genom sin afhandling i Phosphoros brutit den tystnad, som vid seklets början omgaf Bellman, och gifvit nya uppslag för bedömandet af honom, utvecklade han ytterligare de grundtankar, han häri framstält, i den fina skildring, som han 1852 lemnade i Svenska Siare och Skalder[1]). I denna egnade han också, såsom naturligt är, någon uppmärksamhet åt det sätt, hvarpå Bellman uppfattades af sin samtid. Med kännedom om den ståndpunkt, på hvilken den litteraturhistoriska forskningen då stod i Sverige, och Atterboms sätt att begagna sina källor är det emellertid lätt att inse, att han i detaljerna ofta skulle taga miste. Men med den klara blick, som han i alla fall egde för litterära förhållanden, lyckades det honom likväl att på ett i det hela tillfredsställande sätt uppdraga de yttre konturerna för Bellmans skalderykte. Och den rättvisan måste göras honom, att han dervid ej af några mer eller mindre partiska hänsyn lät förleda sig till en med sanningen mindre öfverensstämmande framställning.

Denna förebråelse kan deremot med desto större rätt riktas mot Fryxell. Den uppfattning, Atterbom förstått att göra gällande, kunde naturligtvis i längden icke undgå att stöta vissa fromma sinnen, hvilka i Bellmans diktning vant sig att se ett kompendium af all den tidens immoralitet. Som målsman för dessa, uppträdde

1) Atterbom, Svenska Siare och Skalder VI, 1.

nu Fryxell 1878[1]). Den partiskhet, han härvid lade i dagen, anstod föga historieskrifvaren. Faktiska uppgifter förvrängdes och en helt och hållet origtig framställning gafs af vissa förhållanden. Det hela var måladt i svart, den samtida uppfattningen af Bellman icke minst. Måste emellertid Fryxell i alla fall erkänna, att Kellgren och en del andra författare uttalat sig i berömmande ordalag, skylde han detta på den rådande tidsandan: det var en följd af det allmänna förfallet.

Dylika åsigter måste naturligtvis uppkalla motståndare. De gjorde så äfven och de skarpaste anfall riktades mot Fryxells framställning. I ett af de främsta leden af dem, som förfäktade skaldens sak, stod Eichhorn. Denne gick emellertid i sin stridsskrift mot Fryxell[2]) till en motsatt ytterlighet, om han också mera stödde sig på fakta och samtida vittnesbörd. Han såg Bellman i idel ljus och hvad den uppfattning, skaldens egen samtid hyste om honom, beträffar, utföll den så godt som uteslutande till dennes fördel. Af den opposition, han väckt, märkes i Eichhorns skildring så godt som intet och der denna någon gång beröres, sker det med så lätt hand som möjligt. Äfven här är bilden ej fullt den sanna.

Någon verkligen opartisk och något så när fullständig skildring af Bellmans skalderykte, sådant detta gestaltade sig under hans egen lifstid, kan således knappast sägas ännu vara gifven. Och dock är ämnet intressant och väl förtjent af en utredning.

I.

Tidigt började Bellman sin offentliga författareverksamhet: han var endast sjutton år gammal, då han utgaf sitt första arbete. Detta följdes kort derefter af andra och redan under de sista åren

---

1) Fryxell, Berättelser ur Svenska Historien, XLV.

2) Eichhorn, Bellman och hans senaste Biograf.

af 1750-talet såg man den unge författaren här och hvar omtalad i tidningar och småtryck.

De omnämnanden, som vid denna tid kommo Bellman till del, voro emellertid gifvetvis ej af synnerlig betydelse. Endast få arbeten hade han utgifvit och dessa voro i och för sig sjelfva föga märkliga. Det röjes i dem knappast något af den egendomliga syn på tingen och menniskorna, som i en framtid skulle komma att utgöra det för skalden karakteristiska. Och hvad Bellmans sinne för formen beträffar, var detta ännu föga utveckladt.

Inledningsvis dock här några ord om det sätt, hvarpå allmänheten emottog den nyuppträdande författaren.

Bellmans första arbete var, som bekant, hans öfversättning af Schweidnitz' »Evangeliska Dödstankar». Den tidning, som vid denna tid, om också i högsta grad bristfälligt, förde den literära kritikens talan i Sverige — alltid påpasslig, i synnerhet då det var fråga om böcker, som utkommit på utgifvarens eget förlag — Salvii Lärda Tidningar, anmälde genast detta den unge författarens förstlingsarbete. Recensionen är kort och ovigtig. Något direkt omdöme om öfversättaren uttalas icke[1]).

Lika litet var detta förhållandet, när Salvius kort derefter omnämnde Bellmans öfversättning af Dufours »Undervisning, lämnad af en fader åt sin son . . .»[2]). Denna skrift synes emellertid likväl i hög grad hafva slagit an på samtiden — den utkom ett årtionde senare i ny upplaga — och åtminstone Bellmans närmare vänner sågo i arbetet ett tydligt bevis på hans snillegåfvor. Boken inledes också af en dikt till öfversättaren, författad af C. L. Ennes, dennes forne lärare. Han lyckönskar deri sin lärjunge till väl förrättadt värf och framhåller det värde, denna Dufours skrift egde. En annan vän skref ett företal till samma öfversättning. Det yttras deri bland annat, att de som »slika moraliska och wäl utarbetade skrifter i dagsljuset framgifwa, ware sig af auk-

1) Salvii Lärda Tidningar, 1757, n:r 19.
2) Sammanstäd., 1757, n:r 101.

toren sjelf sammanskrefna, eller från andra tungomål öfversatte», göra sig om det allmänna väl förtjenta.

Samma år dessa båda öfversättningar sågo dagen, hade Bellman utgifvit sitt första originalverk, den lilla dikten: »Konsten att uptäcka en obekant masque». Idéen var ej just originel, utförandet föga att skryta med. Salvius påpekade emellertid äfven denna skrift i sina Tidningar. Han gaf med ledning af dikten en redogörelse för hvad en masque var, och om författaren tillägger han: »Hans omdöme är märkeligt». Det är det första direkta yttrande om Bellmans författareverksamhet, som vi påträffat [1]).

Skalden hade i denna dikt angripit de sociala missförhållandena. I sina året derpå utgifna »Tankar om flickors ostadighet» vänder han sin satir mot det täcka könet. Han klandrar dess dårskaper och hänvisar på den gamla goda tiden med dess rena seder och flärdlöshet. Det var skarpa angrepp, han här gjorde och han såg i förväg hvad som skulle följa:

Men hur lär man mig betala,
Som i en så skarper ton
Nalkat mig till nymfers tron!

Och han hade rätt i sina förmodanden. »Sanningen — skrifver en samtida just med anledning af dikten — lides icke en gång, när den framställes nakot och blått, utan måste liksom förklädas, hälst uti främmande och nya drägter, om den skal blifwa emottagen hos menniskoslägtet. Det bör därföre icke förefalla någon oförmodeligit, om en skrift, som häcklar et helt kjön utan undantagande för åtskilliga fel, hwilka ses allenast hos en del däraf, blifwer förkastad. Äfven som den bör förwänta sig deras missnöje, som företager sig at tadla wissa seder och klädedrägter, hwilka för sig sjelf äro indifferente, såsom wärkelige laster» [2]).

Missnöjet kom också och en ganska skarp polemik utkämpades på vers. Kort efter det att Bellmans dikt sett dagen, utgafs

1) Salvii Lärda Tidningar, 1757, n:r 95.
2) Bref om Åtskillige Ämnen, 1758, n:r 1.

»En flickas förswar emot tankar om flickors ostadighet». Skalden hade uppkastat frågan, hvari flickors dygd egentligen bestode. Här gafs nu svaret med tillbakavisande af de beskyllningar, han gjort. Skrift följde derefter på skrift. Det togs parti för och emot Bellmans mening. Öfverallt utgjorde hans lilla dikt det ämne, kring hvilket tankar och samtal vände sig. Sjelf tyckes han dock icke hafva blandat sig i striden. Den »Förklaring emot förswaret och det ytterligare swaret på tankar om flickors ostadighet», hvari skalden under Damons namn uppträder och försvarar sin skrift, har, som af de sista verserna framgår, en kvinna till författare [1]).

Af det uppseende dikten väckte, märkes för öfrigt också spår i den periodiska pressen. I »Bref om Åtskillige Ämnen» upptages så hela det första arket af en berättelse, hvari beskrifves, huru poemet mottogs i brefskrifvarens hemort. Det gjorde der ingen lycka bland det täcka könet, säges det: så snart det blef bekant, märktes ett allmänt missnöje och de sköna ropade öfverljudt på hämnd. »Det drögde icke eller länge — heter det vidare — innan en sammankomst blef utskrifwen, til hwilken Deputerade ifrån hela negden sig til et stort antal infunno, och hwarwid jag emot min wilja måste hålla Protocollet, emedan det war på et af mine Gods. Uppå denna sammankomst beswärade sig alla med en mun öfwer Författaren, som icke allenast afmålat kjönet utan åtskilnad med swarta färgor och fläckar, samt på sådant sätt sökt inbilla werlden,

1) De på vers skrifna kritiker, som med anledning af Bellmans dikt utkommo, voro: 1) En flickas förswar emot tanckar om flickors ostadighet. Stockholm. Tryckt uti Wildiska tryckeriet 1758. 2) Sanningens granskning så öfwer flickors ostadighet som emot det deröfwer gifna förswar. Stockholm. Tryckt uti Wildiska tryckeriet 1758. 3) Afmålning af en petit-Maitre till flickors förswar emot deras tadlare. Utgifwen på könets wägnar af Eva Palmberg. Stockholm, tryckt hos Peter J. Nyström. 4) Blindbockens wälde öfwer flickan, som obuden tagit sig an könets förswar. Stockholm, tryckt uti Wildiska tryckeriet 1758. 5) Ytterligare swar på skriften, kallad Tankar om flickors ostadighet. Stockholm, tryckt hos Lorentz Ludvig Grefing 1758. 6) Damons förklaring emot förswaret och det ytterligare swaret på tankar om flickors ostadighet. — O virtus, colui te ut rem ast tu nomen est inane. Brut. — Stockholm, tryckt uti Wildiska tryckeriet 1758. 7) Genljud mot ytterligare swar på skriften, Tankar om flickors ostadighet. Stockholm 1758.

at all dygd hos dem war utsläcknad, utan äfwen tadlat de oskyldigaste ting såsom grofwa fel: Ja några gingo så långt uti sin ifwer, at de om skriften utläto sig, at den innehölt ord utan tankar och tankar utan sammanhang, samt at innehållet icke ens swarade emot påskriften.»

Då de skönas ifver något saktat sig, sökte emellertid protokollföraren att något försona dem med diktens innehåll. Skalden hade säkerligen icke varit intagen af hat, då han skref, och för öfrigt vore han ju redan nog straffad genom de mot skriften utkomne kritiker.

»Men — säges det då — man föll mig härwid i talet med et alfwarligt förbud, at wid kjönets onåd icke få tillägga et enda ord til Författarens förswar. Det blef mig äfwen swarat, hwad de nämde Critiquerne beträffade, at, ehuru de tadlade med mera åtskilnad Mankjönets fel, det wackra kjönet dock icke därigenom kunde wara til freds stält, emedan de dels icke woro skrifne med nog urskillningsgåfwa, dels hade det fel, at i stället för att endast förswara deras kjön, och utmärka Författarens begångne felsteg, de uppå ett mindre artigt sätt angripit hela Mankjönet för at hämna sig på en enda, som gjordt sig förtjent deras ogunst, hwilket de höllo för obilligt, och i anseende hwartil alla sade sig icke wilja wara desse obudne Författarne af motskrifterne någon tack därföre skyldige.»

Efter detta tydliga svar på sitt välmenande försök, afstod brefskrifvaren från att söka stämma sina vänninor till försonlighet.

Det motstånd och den uppmuntran, Bellman sålunda under denna polemik fick röna, kunde ej annat än ytterligare sporra honom till poetisk verksamhet. Sånger af honom, merändels af andlig art, infördes också ofta i tidningarne och inleddes merändels med några erkännande ord. »Följande Gudliga Tankar öfwer Evangelium om Yttersta Domen — skrifves det så på ett ställe — förtjäna, at här införas»[1]). Bellman fortfor dessutom att skrifva

1) Salvii Lärda Tidningar 1760, n:r 93.

satirer och då hans dikt »Månan» lades under Dalins ögon, skall denne enligt skaldens egen uppgift icke hafva funnit mer än ett enda ord att rätta [1]).

Vid ungefär samma tid, Bellman sålunda började vinna uppmärksamhet och erkännande som författare, hade han fått anställning i statens tjenst. Snart var han extraordinarius i Riksens Ständers Bank [2]) och då några år senare afsked från denna befattning meddelats honom, blef han ej långt derefter på kommissarien Lissanders förord [3]) antagen i Manufacturkontoret. Slutligen hamnade han som bekant såsom sekreterare i Nummerlotteriet.

Men de mera prosaiska göromål, som i verken bort taga Bellmans tid i anspråk, hindrade icke utvecklandet af hans poetiska anlag. Lika flitigt, om ej flitigare än förut, skref han vers. Öfverallt strödde han omkring sig sina täcka tillfällighetsdikter och lät sin qvickhet spela. Än var det små älskliga kärleksqväden, som utgingo under hans namn, än besjöng han händelser, till hvilka han varit vittne eller hvari han sjelf deltagit. De rika skaldeanlagen utvecklade sig samtidigt allt mer och mer i bestämd riktning. De för Fredmanssången egendomliga dragen träda allt tydligare och tydligare fram. Bellman så att säga finner sig sjelf och en alltmer fulländad konst ger sin stämpel åt hans poesi.

Vi hafva härmed i vår framställning hunnit fram till midten af 1760-talet.

---

1) Se härom Bellman: Min Lefvernesbeskrifning. Saml. Skrifter.

2) En upplysning om hvad fullmägtige i banken tänkte om Bellmans poetiska begåfning, ger Björkman i sin bok, Bellmansforskning s. 84:

Kort efter det att skalden fått fast anställning i banken, hade han inlemnat en på vers skrifven nyårsönskan till sina förmän. Denna blef den 26/1 1760 uppläst för bankofullmäktige och desse funno däri »en god disposition till poesi». Åt Bellman gafs till uppmuntran 150 D. K. M.

3) Denne skaldens trogne vän och gynnare förklarade vid detta tillfälle — den 22 november 1764 — att Bellman »skall hafwa lagt god grund uti de oeconomiske studier och jämväl i öfrigt wara en skickelig yngling». Tidigare hade han yttrat om honom, att han kunde lemna honom godt loford för skicklighet och att han egde en särdeles naturlig qvickhet. Björkman, a. st. 90, 91. Svenska Autografsällskapets Tidskrift 1889.

Från denna tid börja källorna till historien om Bellmans skalderykte att flyta mera rikligt. Det blir något så när möjligt att följa utvecklingen deraf. Till en början reser det sig ett starkt motstånd mot skalden. Man förnekar väl icke uttryckligen hans snille, men hans visor anses snart för gudlösa och fräcka. Deras immoralitet synes obestridlig. Men så småningom ändrar sig stämningen. De sympatiska känslor, som redan förut funnos, blifva allt starkare. Oppositionen aftager. Skaldens rykte stiger. Och när hans lif nalkas slutet, höras protesterna mot hans diktning knappast längre — till det högsta som ett svagt mummel ur fjerran.

Att en diktning, sådan som den hvilken Bellman under 1760-talet började att öfva, skulle åtminstone till en början, innan den ännu fullt utvecklat sig, framkalla motstånd, är klart. Det kunde ej vara annorlunda.

Tiden var lättsinnig, det är sant. Men detta lättsinne spelade ännu mera på ytan och det var egentligen de högre klasserna, som omhuldade det och togo dess försvar. Folket i sin stora helhet deremot, borgare och bondestånd framför allt, höllo ännu fast vid gammal tro och sed. Det franska inflytandet hade ännu ej, huru mycket man än klagade deröfver, gjort sig så allmänt gällande som senare under Gustaf III:s regering. Men det vann alltmera insteg. Mången såg dess annalkande med bekymmer och det möttes också till en början af ett starkt motstånd. Detta riktar sig då helt naturligt också emot Bellman, i hvilken mången såg en målsman för den onda riktningen i tiden. Han parodierade ju bibeln. I sina visor gaf han ett öppet erkännande åt sinlighetens kraf och tycktes förakta de enklaste moraliska bud. Och så kom man snart derhän att man bedömde Fredmans Epistlars värde efter den moral, som de deri uppträdande personerna hyllade. Omdömet öfver dem kunde då svårligen blifva gynsamt. Ännu hade man i allmänhet icke höjt sig till någon högre syn på konsten. Den var blott och bart ett medel i moralens tjenst.

Men det fans också de som använde en annan måttstock för bedömandet af den Bellmanska diktens värde och som, äfven de, lätt stöttes bort från densamma.

Svårligen kan man ju tänka sig något, som mera stred mot tidens gällande litterära åsigter än Fredmans Epistlar och Sånger. Snillet fans der, men den vedertagna smaken stod icke att finna. Nästan i hvarje vers låg ett fel, som stred deremot. Denna l'art poétique, som ur diktens verld så småningom kommit att utestänga naturen, som gjort allt derinne lika regelrätt och stelt som trädgårdsmästarkonsten Versailles' parker med deras snörrätta gångar och klippta häckar — denna l'art poétique tycktes vara så godt som okänd för skalden. Eller också törhända föraktade han den. Beggedera måste förefalla lika motbjudande.

Det ena med det andra — oppositionen höjde hufvudet mot den Bellmanska dikten.

1767 märkes början dertill.

Immoraliteten och den gammaltestamentliga parodien är som en nagel i ögat på mången och i sin fromma ifver vänder man sig deremot. Detta år omtalas de Bellmanska visorna såsom »slagdängor». Den kvickhet, med hvilken de äro skrifna, är en sådan, »som en hungrig mage och slarfvig rock framalstra». Visorna äro »de uslaste i sig sjelf, men komna igång och firade ej allenast för deras liderliga infall, hwarwid sjelfwa den fräcka Messalina kunnat rodna, utan ock för grofwa begabberier af sjelfwa helgedomen: Adam och Eva, Moses och Aron, Noak och Amos, paradis och Sinai berg — och måste de arma barnen (som bedröfligast är och jag sjelf hört) under föräldrars och vänners skratt och apespel uplyfta sin späda röst til sådana styggelser».

1768 hör man samma klagomål upprepas.

Detta år utgafs i Stockholm en liten pigg tidning vid namn Posten. I denna finnas flera uttalanden, nedskrifna med tydlig hänsyftning på Bellman. Det klagas så i ett nummer öfver »den friheten som poeterne taga sig, at föreställa åtskillige saker efter egen fantasie», och dessa ställas vid sidan af »målare, som wåga

componera Historier, i synnerhet Bibliska, med så stor djerfhet efter Caprice». I det följande numret tar en annan insändare till orda mot de visor, som sjungas vid fester och i glada samqväm i hufvudstaden [1]).

»I kort begrep — heter det i denna artikel — skal jag berätta dig, huru man nu lefwer i Stockholm uti Calas. Man äter sig hel mätt, och då man är halffull, begynner man siunga wisor.

Den börjar, som har löjeligaste Wisan, och under sången continuerar man med Wisornas nedsköljande: Det är ett lustigt lefwerne, allenast icke Wisorna woro ogudaktiga: Ty man siunger utan försyn de profanaste wersar om både *Mose*, *Aron*, *Joseph* och flera stora Bibliska Män. Författarens infall borde icke löpa tullfria; men de som siunga ur samma Ton, borde blygas för sin lättsinnighet och galenskap. Och hwad skal man wäl säga om den, som har flera inbundna volumer deraf, deruti ingen Wisa, gammal eller ny, anständig eller oanständig, är utelemnad? I fordna tider söng man en Måltids-Psalm... och jag tror at folket *då* woro altid så goda Christna som *nu:* Wanan, som ledsagas af Corruption, är altid en smittosam sjuka: Och Du må wara glad, som uti et ljuft sinnes lugn får nöta dina dagar i ro».

Vid samma tid som denna artikel lästes i Posten, förekommo äfven annorstädes antydningar om det missnöje, den Bellmanska dikten väckte på vissa håll. I »Nytt och Gammalt» för augusti månad 1768 är så infördt en »Anonymi Betänkande öfwer några i swang gående Wisor om de Hel. Patriarkerna». Att det är dikter af Bellman, som här afses, synes obestridligt. Märkvärdigt nog, har dock den moraliska ifvern icke totalt förblindat författaren: skaldens qvickhet erkännes. Den lilla uppsatsen, för öfrigt i all sin korthet betecknande nog, lyder:

»Här gå Wisor i swang, som föreställa de Heliga Patriarkernas dygder såsom odygder och tokerier, och deras fel såsom dygder: De afskrifwas och siungas så idkeligen och allmänt, at ock

1) Posten 1768, n:r 15, 16.

barn lära dem: De äro skrifne med smak; men en smak, som är god för den gamla Adam, och som smakar illa för den Himmelska. Det wore önskeligt, at deras auctor, som tycks wara qwick, upsöktes och blefwe af Consistorio tiltalt, underwist och öfwertygad, huru förargeliga hans snillefoster och upförande äro för Guds Barn, och huru skadeliga för Ungdomens tilwäxt uti en sann Gudsfruktan: Och om han icke kunde förmås, at bruka sin penna til Guds ära, at han åtminstone uphörde med förföriska dikter, och offenteligen återkallade de af dem han redan gjort, samt tilstode, at han farit wilse: Men om han det icke wille göra, borde han Fiscaliter anklagas och näpsas, samt Wisorna med Wite förbjudas och upbrännas.»

Att dessa förslag i all sin stränghet icke sattes i verkställighet, är naturligt. Dock kom törhända det sista alternativet till utförande i afseende på en Bellmansk visa.

Får man tro Eichhorn, var samma år nämligen »Gubben Noach», den så allmänt sjungna visan, »kallad att stå till rätta för Lunds Domkapitel». Den förekom i ett skillingstryck, deri äfven andra stycken voro intagna, och dömdes att »inlefreras» och brännas. Att det nu emellertid var »Gubben Noach», som dertill särskildt var vållande, är väl ej så säkert som Eichhorn vill göra troligt [1]).

Under någon tid är det derpå — så tyckes det — tyst med oppositionen mot Bellman. Inom den dåtida tryckta eller handskrifna litteraturen förekommer, såvidt man vet, intet, som i denna sak skulle kunna upplysa. Och det tal, som ofta urartande till förtal gick från mun till mun, har ej lemnat några spår efter sig.

Från 1773 hafva vi emellertid åter ett bevis på det motstånd, med hvilket den Bellmanska dikten mottogs. En storm af ovilja bryter då lös mot skalden och en hans »gudlösa visa». Lågan, som legat och glödt under askan, fick näring och flammade upp.

I Göteborgstidningen Hwad Nytt? Hwad Nytt? lästes 1773 ett impromptu till Bellman eller, som han här kallas, »denne glade och lycklige skalden». Det hade till författare Olof Bergklint, hvars

1) Eichhorn, a. st. 71.

rykte som vitter författare just vid denna tid stod i sitt zenith. Den lilla dikten lydde:

Min Bellman, Phoebi son,
Lät jämt din glädje flyta.
Med dig vår Nord kan skryta
Af sin Anakreon.
Din Glädtighet och Snille
Har ej sin like fått,
Och oskuld äga ville
Dit hjertas lott.

Det var onekligen ett rikt beröm, som här kom skalden till del. För första gången helsades han med namnet Anakreon och hans snille förklarades ej ega sin like.

Samtidigt med denna Bergklints dikt infördes i samma tidning en liten vers af Bellman sjelf. Den var skrifven under ett åskväder till en vacker flicka, som lyckats lugna den förskrämde skalden.

Vid Jofurs blixt och dån, som skräck och fasa sprida,
När under stormars ras Han kastar och han slår,
Såg man en skrämd Poet tätt wid sin Skönas sida
Samt kyssa hännes hand och läsa . . .
Fast döden bitter är, när hjertat sönderbrister,
Tyks mig jag lycklig dött i Zephis täcka famn,
Båd' utan Medicus och Comminister,
Blott at hon wid min mull med tårar nämnt mit namn [1]).

För vår tid förefalla onekligen dessa versar ganska oskyldiga. Men den tiden såg man dem med andra ögon. De stilla i landet kände sig sårade i sina heligaste känslor. Den hedniska fräckhet och gudlöshet, som denna strof lade i dagen, måste näpsas. Och redan den 8 juli utöser också en insändare i Göteborgska Nyheter sin vredes skålar öfver den stackars skalden och hans lofsjungare.

Till en början omtalar insändaren i delvis ironisk ton, hvilka förhoppningar han gjorde sig om Bellman vid genomläsandet af

---

1) Hwad Nytt? Hwad Nytt? 1773, n:r 148, 149.

Bergklints impromptu. Sedan skalden gjort ifrån sig sin opera »Fiskrarne», hvarmed man visste, att han nu sysselsatte sig, väntade han att få se honom uppträda såsom en andelig Anakreon, en sådan glädtig och liflig psalmist som Paul Gerhard.

»Men huru häpnade jag — fortsätter han — sedan jag wändt om bladet i Hwad Nytt? och läst et prof af wår quicke Belmans öfwer sjelfwa oskulden satta hjerta för Gud; et prof, som jag dock ser Herr Författaren til Hwad Nytt har hjerta at *kalla ett stycke rolighet*, ehuru i mit och hvilken annans sinne, som har icke aldeles trängt ur själen all gudsfruktans känsla, *ett stycke af ohyggelighet och Epicureisk fräckhet.* Jag förtiger, at en så beprisad oskuld, som Herr Belmans, icke gerna kan wara, som där står, *oändeligen bekymrad för åskan.* Men at efter den förskräckelsen hafwa skattat sig lyckelig, om man fått en bråd död i famn på en närwarande flicka, *utan att nyttja Medicus och nb. Comminister eller Prest* (som man ser meningen wara, fast Comminister är satt för rimmets skuld); det war, at aldeles utskämma Herr Bergklints witnesbörd. Prester kallas ju til de döende, at meddela tröst af Guds ord och den Heliga Nattwarden. Hwilken annan än en atheist kan nb. strax efter, at åskan förskräckt samwetet, och då Guds ande, som altid står för syndares dörr och klappar, måtte med en kallande röst anmält sig på hjertat, så blottställa de dyra nådemedlen för gäckerier? Sådane Poeter brösta sig af, at fördrifwa barbariet hos oss; och de införa däraf det ohyggeligaste och swartaste slaget, som man ock i Marocco skulle blygas wid. De brösta sig af wår Nådige Konungs höga approbation; men sannerligen den Herren kan tycka om sådan Epicureisme! Hans wakra Circulaire-Bref till Consistorierne, angående Gudsfruktan och förbätrade Seder, af den 24 Aug. 1772, skulle då waret blott en grimace, hwilket wore högst förgripeligt at tänka.

Nog wet jag, at jag får swar härpå, med så stickande equivoquer och åter missbrukade qwickheter, at Epicureerna göra härliga segerrop däröfwer. Men jag svarar icke annat, än med Gal. VI: 7 och 8»[1]).

1) Göteborgska Nyheter 1773 $^{31}/_{7}$, n:r 31.

Artikeln var undertecknad »P. K—n, Resande från Skara Stift». Då han förespådde, att han skulle få svar, bedrog han sig icke. Svar fick han, men det innehöll derför inga »stickande eqvivoquer» eller »missbrukade qwickheter» och ej heller var det — som insändaren väl snarast väntat — någon från det »Epicureiska lägret», som tog skaldens försvar. Det var ingen mindre än den gamle, allmänt aktade teol. doktorn och lektorn Johan Rosén, som sjelf mången gång lidit för sina uttalade åsigter. Han lade härvid sin frisinthet i dagen och, om han också ej till alla delar gillade Bellmans skaldskap, visade han dock huru orättvis den kritik var, som den lilla strofven i de Göteborgska Nyheterna fått uppbära. Hans svar lydde:

»Swar på Smittiska Nyheter, N:o 31.

Du blandar underligen ihop Gerhard och Belman, Psalmer och Operastycken, Prädikningar och Romaner. Käre Resande från Skara! pass på med Theologiska glosor, när du granskar en Svensk Anacreon. Jag förswarar ej heller wår, om och enär Han i Bibliska Historien upsöker sine Hjeltar; eller leker med andeliga Saker: hvarom en liten Aposiopesis witnar; som ock utgör all den del, jag i brefwet äger. Men käre P. K—n, jag canoniserar hwarken Medicus eller Comminister. Hwem har gifwet Dig låf, at göra människjor til annat än människjor? Wet utomdes, at Complimenter til Fruntimmer tagas, i wår galanta tid, sällan efter bokstafwen: så mycket alfwar, en Belman hade med at dö, wid sin skönas sida; så mycket skäl har du til dit Skriftemål. Käre Pharisee, gör ej hwar lustig Auctor, som förer et annat tungomål, än Dit, til Atheist, eller Epicuree, på stunden. Så följer ej heller af naturlig fasa för åskan, at man är det du tänker.

Dit bekymrade samwete fördrager ej heller Operor. Den som skrifwet Thetis och Pelee, blifwer utan twifwel, i dina ögon, en afgudadyrkare. Ty hwilken god Christen kan wäl nämna Jupiter? Höglärde Consequentiarie! Skal jag säga min mening? Om Du wränger den rätte Gudens ord, och förfalskar det, efter afsigter; om Du lärer den lärdom, som är människjobud, och bryter Guds

eget, med Din okärliga förtydning; är Du, med all andelig inbilskhet, werkeligen utan Gud, den Du med gerningarne nekar. Käre Tambour, förstör ej wåre Lekar! Jag wet, at Din öronhinna röres aldrig af de ljufligare toner.

Auctor til Hwad Nytt»[1]).

Emellertid infördes det lilla Bellmanska impromptut äfven i tvenne Stockholmstidningar: Dagligt Allehanda och Nya Allmänna Tidningar. I Stockholm som i Göteborg väckte det i vissa kretsar anstöt och såsom de missnöjdes talman framstod en viss magister Nymansson. Denne vände sig till stadens Consistorium och hemstälde huruvida ett sådant stycke som det i de båda ofvannämda tidningarne införda, i hvilket skalden drifvit gäck på religionens bekostnad, kunde lemnas opåtaldt. Consistorium anmälde då i sin ordning saken för Justitiekansleren och denne kallade Bellman och utgifvarne af de båda tidningarne inför sig. De senare fingo dervid mottaga »föreställningar för deras obetänksamma åtgärd at divulgera dessa anstötliga tankar» och Bellman sjelf blef på det allvarligaste antydt, att afhålla sig från allt, som kunde väcka förargelse.

Justitiekanslern hade härigenom visat hvad ställning han intog gentemot Bellman. Konsistoriet betygade honom också sin tacksamhet för hans välförhållande och då det ju kunde inträffa att »den förmente kloklingen» — som Bellman kallades — ånyo kunde försöka »at vilja begabba den högste Guden och allt hvad heligt hållas bör», anhöllo de, att dess förtjenta tilltal måtte androm till varnagel blifva kungjordt i tidningarne.

Slutligen föredrogs ärendet inför Kgl. Majestät. Justitiekanslerns åtgöranden godkändes.

Härmed slutades detta tragikomiska uppträde. Det var mycket väsen för ingenting, men denna tid, som berömde sig af sin frisinthet, såg ofta spöken på ljusan dag. Och det hela ger oss en klar inblick i de svårigheter, hvarmed Bellmans sångmö, så snart

1) Hwad Nytt? Hwad Nytt? 1773, n:r 154.

hon gaf aldrig så litet fritt lopp åt sin ingifvelse, ännu vid början af Gustaf III:s regering hade att kämpa.

Emellertid fortforo angreppen. Så finner man i skrifter af helt annat innehåll någon gång instuckna ett eller annat sidohugg åt Bellman. I ett skämtsamt poem, kalladt »Sjötåget den 24 Sept. 1772», tryckt först i en senare tid, förekommer ett sådant angrepp. Författaren, som är okänd, kallas i Hwad Nytt? Hwad Nytt?[1]) »en bland våra wittraste Swenska Skalder» och i dikten beskrifves hans färd

Från Stadens gamla torg, til sjön wid Westerås.

Sånggudinnan anropas i början af poemet och det heter:

Men, Sånggudinna! Du, med halmhatt på Dit hår,
Som med en proppad korg nu kring i marknan går,
Där du med ömkligt skrål på *Bellmans* wisor qwäder,
Och sjelf med klumsig fot i samma smutsen träder!
Gif åt min penna ljud! — —

I handligarne till målet om »Mina Tidsfördrif på Gäldstugan» har äfven ett yttrande om Bellmans visor insmugit sig. Kexél som på alla upptänkliga sätt sökte försvara denna sin bok, anförde bland annat i sin »Förklaring öfver Herr Actors påstående», hvilken upplästes den 21 maj 1777, att före honom författare i Sverige utgifvit skrifter fullt ut lika brottsliga som denna, men hvilka dock lemnats utan åtal. Bland dessa påpekade han också några af de visor, som hans vän Bellman författat, ehuru, som han sjelf säger utan afsigt att på något sätt skada. »Jag vill icke — förklarar Kexél — tala om den mängd af Visor, som ännu i dag tryckes, säljes på marknader och mångelstolar för 2 styfver och läses af den mäst talrika delen af Nationen: *Gubben Moses han var en karl, trots så bister, som nå'n i Sverige, Han slog taflorna uti bärge', säg mig då om han nyckter var?* Visorna om Gubben Noach, Joseph och Potiphars hustru, Ahasverus, Goliath i röda strumpor och värja, mot Kung David slungar en sten, Propheten Elisa, som åker till himla med två Änglar bak på chaisen etc. etc. etc..»

1) Hwad Nytt? Hwad Nytt? 1777, 1 nov.

Då Kexél slutat sitt anförande, anmärkte hofauditören Platin, actor i målet, att sådana skrifter »wore af det aldra straffbaraste innehåll» [1]).

Något senare kallas Bellman — af Höppener — för »källare-acteur» och tydligtvis har denne härmed velat ge ett uttryck åt det förakt, han hyste ej blott för skalden utan också för hans visor [2]). Fredrik Axel v. Fersen, gallsprängd och missnöjd med allt, som på något sätt kunde gifva glans åt Gustaf III:s tidehvarf, gaf med förnämt förakt Bellmans diktning titel af »krogpoesi» och Fredmanssångaren sjelf räknade han för »poet och gyckelmakare bland det lägsta folket» [3]). En annan högtuppsatt man hade en tid förut fällt det betecknande yttrandet: »Quel dommage que le fond du sujet des vers de cet homme soit presque toujours bas et ignoble!» [4]).

Bättre bedömdes Bellman vid denna tid ej heller af den, som för efterverlden står som främste representanten för den franska smakriktningen i Sveriges vittra litteratur. För Kellgren, bildad i Voltaires skola, låg det i den Bellmanska sången något motbjudande. Sanningen visade sig der naken och det starkt sinliga elementet saknade sin vanliga förklädning. Af konstens tvång såg man ingenting till. Allt var frihet och det låg ett vårdslöst drag öfver det hela.

Anacreon hvar är ditt lof?
En annan stulit har din lyra,
Som rik i fylleri och yra,
Förtjusa lärt Priapi hof.

---

1) Kongl. Öfre Borgrättens handlingar och protocoller uti saken emellan hofauditören högacktad Johan Platin och ordonnateuren wid Kongl. Maj:ts Spectacler Olof Kexél . . . 1777, s. 29 och 31.

2) Björkman, a. st. 186.

3) Fersen, Hist. Skrifter IV, 55, 61.

4) Fr. Sparre i sin dagbok f. 1774. Se Odhner, Sveriges pol. hist. under Gustaf III:s regering, I, 601.

Skalden gaf sin tribut åt tiden: hänvisande på det moraliskt låga, som skildras i den Bellmanska dikten, söker han att väcka afsmak för denna hos sina läsare —

Hans muser sig på spinnhus nära,
Hans gracer ligga under kur,
Och uti Platskans jungfrubur
Han kärleksgudens språk fått lära [1]).

Angreppet gjorde på Bellman ett djupt intryck. Aldrig förr eller senare har han hörts klaga på sina vedersakare. Men den gången gaf han sin smärta luft och han sjöng, fast fromt och försynt som det låg i hans natur:

Att mina strängar spänna
Och mer på lutan slå,
Det vågar jag ej på:
En Kellgren hvässt sin penna
Mot mig i stad och hof...

Hade äfven estetiska skäl — som man har att antaga — gjort sig i viss mån gällande, då Kellgren fälde sitt orättvisa omdöme, var detta än mera fallet, när andra riktade sin kritik mot Bellman. Detta särskildt, då det var fråga om hans dramatiska författareverksamhet. Så skrifver t. ex. Oxenstierna till Bergklint, orolig för att skalden skulle i sin opera »Fiskrarne» införa något, som allt för mycket strede mot god smak: »Jag mins ej, om jag i mitt sista bad dig afråda honom uti sin opera: Fiskarena, at inblanda sin krog. Om jag detta ej gjordt, så ber jag dig nu därom» [2]). Fischerström, för hvilken Bellman visade sin opera kort efter det den blifvit färdig, skrifver i sin dagbok: »Bellmans opera, kallad Fiskarena, har varit färdig, men på mitt inrådande har han ändrat densamma. Den var för vidlyftig med ennyanta descriptioner» [3]).

Och som dessa dömde andra.

1) Kellgren i »Mina Löjen», första upplagan.

2) Bref från Oxenstierna till Bergklint 5/9 1773, välvilligt medd. af jur. stud. A. Bergklint.

3) Fischerströms dagbok 1774. Riksarkivet.

Storligen skulle man emellertid misstaga sig, om man med alla dessa samtida uttalanden för ögonen antoge, att den Bellmanska sången vid denna tid endast hade vedersakare. Fryxell låter visserligen påskina något sådant, men detta är, som vi snart skola se, föga öfverensstämmande med verkliga förhållandet.

Sedan den frejdade berättaren vidlyftigt ordat om Kellgrens anfall på Bellman, säger han: »Med någon afprutning på den ungdomliga och poetiska häftigheten, var troligen i början af 1770-talet den bildade svenska allmänhetens, åtminstone flertalets, omdöme öfver Bellman ungefär detsamma, som Kellgren uttalat». Härefter anför han såsom något slags bevis för riktigheten af sin mening, att tidens bättre skalder ej upptogo Bellman uti sina »kretsar» och att Fersen kallade hans diktning »krogpoesi». Han framhäfver dessutom, att Gjörwell yttrade sig med ovilja om dessa, som han kallade dem, »vällustiga visor», och att Bergklint och Oxenstierna tyckas hafva hyst »åtskilliga betänkligheter» [1]).

Visserligen måste det medges, att Bellman hvarken då eller senare blef intagen i något af den tidens egentligen vittra samfund. Men hvad han, som gjorde narr af allt slags ordensväsende, skulle haft i Vitterlek eller Utile Dulci att göra, är svårt att förstå. Det skulle snarare varit att undra öfver, om han inträdt i något af dessa. »Hans sångmö — säger en af hans lefnadstecknare — var en annan än den akademiskt högtidliga, som då ännu oinskränkt herskade på den svenska parnassen; hennes lätta dansar, hennes skalkaktiga löje, hennes yrande svall af toner och blixtrande perlband af ord hörde ej hemma der» [2]). Det behöfver alls icke vara något bevis på samtidens förakt, att han ej tillhörde vissa litterära kotterier i hufvudstaden.

Att Fersen kallade Bellmans diktning »krogpoesi» visar endast hans och kanske hans närmaste omgifnings omdöme om skalden.

---

1) Fryxell, a. st. 180.

2) Eichhorn, a. st. 76.

Hvad Gjörwell, Bergklint och Oxenstierna angår, ställer sig emellertid saken annorlunda än Fryxell anser.

Det första om Bellman fälda omdöme af Gjörwell, som vi påträffat, återfinnes i Tidningar om Lärda Saker 1768. Detta år hade, som nämdt, skaldens öfversättning af Dufours Undervisning utkommit i ny upplaga. Det sätt, hvarpå denna verkstälts, vann den redan nu betydande publicistens bifall. Han kallade öfversättaren »den för sin qvickhet hos oss så bekante Hr Secret. Carl Mich. Bellman» [1]). Och 1773 införde han i Nya Allmänna Tidningar ett sångstycke af honom, dediceradt till Carl Stenborg och inspireradt af dennes ypperliga framställning af Pelées roll. »Häruppå, yttrade Gjörwell, alluderar sångstycket, författat af wår almänt kände skald för den lätta och fria Poesien.» I samma tidning för följande år kallas Bellman »wår lycklige skald, som åt det svenska snillet gör så mycken heder» [2]). I »Adressen» 1775 — en annan af Gjörwells många publikationer — heter han »den muntre skalden» och på ett annat ställe »den i Skämtsamma Dikter så lyckelige Herr Bellman» [3]).

Af detta torde med tydlighet framgå, att Fryxell fullständigt misstog sig, då han förklarade, att Gjörwell vid början af 1770-talet yttrade sig med ovilja om Bellmans skaldeverksamhet. Talet om de »wällustiga visorna» tillhör en senare period af hans lif. Det återfinnes i ett bref till Hammarsköld 1808. För bedömmandet af Gjörwells uppfattning af Bellman vid den tid, som här är fråga om, torde det vara utan ringaste betydelse.

Lika orätt Fryxell hade, då han på detta sätt uttalade sig om Gjörwells förhållande till Bellman, lika orätt synes han också hafva, när han söker göra troligt, att Bergklint och Oxenstierna hyste »åtskilliga betänkligheter».

Den förstnämdes vers till Bellman är redan i det föregående anförd. Hvad hans egentliga mening om skalden var, torde deraf

1) Tidningar om Lärda Saker 1768 14/12.

2) Nya Allmänna Tidningar 1773 och 1774.

3) Adressen 1775, n:r 4. Se äfven samma tidning för följande år, n:r 61.

framgå. Fryxell, hvilken — som man knappt skulle trott — kände detta lilla impromptu, anför det också, men har olyckligtvis läst fel och förklarar, att Bergklint deri velat uttrycka den önskan, »att renare känslor måtte få plats i skaldens hjerta»[1]).

Märkvärdigt nog citerar äfven samme författare, ehuru i ett annat sammanhang, den hänförda skildring, Oxenstierna i sin dagbok gifvit af sitt första sammanträffande med skalden[2]). Mindre märkvärdigt synes det emellertid, att Fryxell, just då det gäller att uppvisa hvad samtiden tänkte om Bellman, underlät att hänleda uppmärksamheten härpå. Och dock äro de ord, som Oxenstierna egnar Bellman, sprungna ur hjertat och fulla af entusiasm. Oemotståndligt har han hänförts. Den förnäme gustavianen var ej så ensidig, som man sökt göra troligt.

På aftonen den 4 december 1769 träffade Oxenstierna för första gången Bellman. Nyss hemkommen, skrifver han om honom bl. a.: »Han sjunger sjelf ock spelar på Cittra. Hans gester, hans röst, hans spelning som äro oförlikneliga föröka ännu mera det nöjet man har af sjelfva versen som är alltid vacker, ock som innehåller tankar, ömsom löjliga, ömsom sublime, men altid nya, altid starka, altid oväntade, öfver hvilka man ej kan undgå att häpna, ock antingen komma utom sig af förundran eller af skratt». Under den påföljande natten kunde Oxenstierna icke »väl sofva», så starkt intryck hade Bellmans hela uppträdande gjort på honom och så uppfyldt var hans hufvud af de »löjliga saker», han sett och hört. Stundom brast han ut i ett öfverljudt gapskratt[3]).

Två dagar senare förnyade den unge ädlingen bekantskapen med Bellman. »Sedan jag hade arbetat hela dagen uti Deputationen, skrifver han, geck jag bort med Casseur Stjernhof att åter höra Bellman, ock fant mig där äfven så väl road som den första gången. Han är ett verkeligt snille, ett original i Poesie, som äger sitt eget värde olikt med alla andras. En pension gifven till den-

1) Fryxell, a. st. 177.
2) Sammastädes, 89.
3) Oxenstierna, Dagboksanteckningar, utg. genom G. Stjernström, 74, 75.

nas uppmuntran vore kanske äfvenså väl använde som visse andra summor gifne till en hop onyttige — — —»[1]).

Kort efter dessa sammanträffanden kom Oxenstierna till Wien. Förbindelsen emellan de båda skalderna fortfor icke dess mindre. Bellman sände Oxenstierna sina helsningar och mottog dennes tillbaka[2]). I sin dagbok prisar han Bellmans qvickhet och han gaf honom t. o. m., som vi sett, råd i fråga om hans skriftställareverksamhet — ett råd, visserligen ogillande, dock blott i ett enskildt fall.

Men utan att hafva något att stödja sig på, utkastade icke Fryxell ett påstående. I detta fall är det antagligen på ett bref från Oxenstierna till Bergklint, som han grundar sig. Den 4 januari 1773, då det var fråga om att utgifva vännen S. O. Tilas' skrifter, skref nemligen den förre: »Låt af hans Bellmanniana så litet inflyta som möjligt är. Om ej Supvisor äro som Anacreons, gifves intet i verlden mera insipide och mera otäckt»[3]).

Det kan möjligen synas som om detta yttrande talade för Fryxells åsigt. Enligt vår mening har det emellertid föga med Bellman att skaffa.

Den, som vore road af att göra hypoteser, skulle lätt med namnet Anakreon här kunna tänka sig ingen annan menad än Bellman sjelf. Han skulle också kunna finna ett stöd för sin mening deri, att Bergklint, Oxenstiernas nära vän, kort derefter offentligen nämde Bellman med detta namn. Men lemnar man dylika äfventyrliga tolkningar å sido, måste man medge, att skalden ej i det ofvan anförda är uttryckligen nämd. Med Bellmaniana kan ju svårligen afses något annat än de dikter, Tilas skref med de Bellmanska som förebild. Den sista punkten, generaliserande som den är, behöfver ej heller nödvändigtvis gälla Bellman. Det fälles så ofta allmänna omdömen, hvilkas sanning långt ifrån är menad som absolut.

---

1) Oxenstierna, a. st. 75.

2) Bref från Oxenstierna till Bergklint 5/9 1773: »Tacka Bellman för hans helsning».

3) De la Gardieska arkivet, XI, 238.

Det är — så synes det oss — blott och bart åt sitt missnöje med Tilas' bacchanaliska poesier, Oxenstierna i sitt bref velat ge ett uttryck. Och det faller sig för öfrigt svårt att med hvad man känner om Oxenstiernas förutgående och efterföljande förhållande till Bellman förlika den uppfattning, som enligt Fryxells mening[1]) skulle ligga i de anförda orden. Snarare är det väl dennes egna »betänkligheter», som i hans skildring framkallat Oxenstiernas.

Vi tro oss sålunda kunna påstå, att Oxenstierna lika litet som Gjörwell och Bergklint vid denna tid stöttes tillbaka från den Bellmanska dikten. Att den »bildade allmänhetens» omdöme för öfrigt ej i allo sammanstämde med Kellgrens, framgår af åtskilliga omständigheter.

Vid början af 1760-talet finna vi skalden i riksrådet grefve Gustaf Bondes hus. Han går der ut och in som en vän af familjen och då och då följer han med till hemmet på Hesselby. Han står på kamratlig fot med sonen, sedermera riksmarskalken Carl Bonde och andra af den tidens »jeunesse dorée». De uttala sin beundran för hans dikt och hans upptåg. En gång voro de samlade ute i Spånga prestgård: vinet gjorde skalden uppsluppen och med sina visor hade han sin omgifning att »skratta ochristligt» [2]).

Med den gamle statssekreteraren Klingenstierna stod äfven Bellman i umgänge. Den unge ädlingen Claës Ekeblad träffar honom i dennes hus. Under 1762 har han antecknat om ett tillfälle, då han der var samman med skalden: »Bellman åt med oss och lät oss höra sin ovanliga talang att efterlikna diverse djurs läten» [3]).

Vid sidan af dessa vittnesbörd om Bellman står ett annat af Daniel Tilas, den bekante heraldikern. Denne berättar 1767 om en bjudning i Stockholm, vid hvilken äfven Bellman var närvarande. Han yttrar dervid om honom, att han »kan imitera all slags musique med munnen, ända till orgor, och är eljest qwick af infall» — ett omdöme, hvars senare hälft, äfven får anses gälla hans poesi. Till denna bjud-

1) Atterbom och Wieselgren delade denna.

2) Riksmarskalken grefve C. Bondes memoarer. Det ofvanstående är godhetsfullt meddeladt af grefve Carl Trolle-Bonde.

3) Claës Ekeblads dagboksanteckningar. Kgl. Bibl.

ning var också en bekant rolighetsmakare, Leufstadius, inbjuden. Han och Bellman kände hvarandra blott till namn och renommé, ej till utseendet. »Leufstadius var — säger Tilas — straxt färdig med sin harpa och roade gästerne med sitt Bondeskratt, så at buken måtte remnat på dem, men ingenting löijligare, än at han nyttjade en hop Bellmans infall, dem han stundom ridiculerade, utan at han visste det Bellman stod mitt i högen i bland de andre. Bellman hade så när förlorat contenancen. Men Wärden sökte så obligera honom, at ock på sin façon roa gästerne, hvilket då Hr Politiegevaldigern märckte, blef han storögd och undrade hvem den Herren var. Bellman satte sig så för et Bord, grimacerade at stämma Orgor, trampade och intonerade, och sedan han fådt sine Thoner i ordning, spelte han up

Min fader han hade fem barn,
Alle voro de Canailler.
Fyra af dem hängde de i segelgarn,
Den femte blef Gevaldiger.

Herr Politiegevaldigern tog sin hatt, gick sin väg, och ville ej vidare veta af application»[1]).

Man kan tänka sig hvilket jubel Bellman skulle väcka vid tillfällen som detta. Och redan den omständigheten, att Leufstadius »ridiculerade» hans infall, bevisar huru populär och allmänt känd skalden redan då var.

Andra vittnesbörd bestyrka detsamma.

Om ett ordenskapitel, som Bellman höll på dagen ett år senare än det af Oxenstierna besökta, ger t. ex. C. F. Fredenheim i bref till sin fader, erkebiskop Mennander, en underrättelse, af hvars ton framgår, att han hörde till Bellmans beundrare: han omtalar deri Fader Berg såsom »immortaliserad i des visor»[2]). Ännu lifligare tilltalad var dåvarande hofkansleren friherre Fredrik Sparre. Om han också icke kunde godkänna det lif, Bellman lefde, och

1) Berättelsen tryckt hos Th. Ekelund, Förbisedda Blad ur vår Vitterhet, 20.

2) Brefvet (1770 $^{11}/_{12}$) benäget meddeladt af professor H. Schück. Den vid detta tillfälle föredragna bacchanaliska ordenshandlingen finnes i Bellmans Saml. Skrifter, ehuru der i något utvidgad form.

djupt beklagade, att de ämnen, han besjöng, nästan alltid voro låga och ovärdiga, hindrade detta honom dock ej att göra full rättvisa åt hans snille och konst. Hans ord böra läsas vid sidan af Oxenstiernas. Han skrifver i sin dagbok 1774: »C'est le Vadé de la Suède. Cet homme est né avec la verve poëtique... Il en débite des impromptus par milliers durant des heures, si l'on veut l'entendre... Il aurait pu aller jusqu'à devenir émule d'Anacréon dans ses compositions. Il lui échappe en effet sans le savoir lui-même des morceaux quelquefois qui eussent été dignes de ce fameux poëte des Grecs pour la finesse voluptueuse, le badinage léger et la vérité du tableau qu'ils renferment, et il y a des pièces de Bellman qui méritent tout à fait la perigraphe d'Horace: ut pictura poësis»[1]).

En flitig lofsjungare af Bellman vid denna tid, men som Fryxell totalt förbisett, var äfven tidningen Hwad Nytt? Hwad Nytt? i Göteborg. Den redigerades af lektor Rosén och efter dennes död 1773 af hans hustru. Den eller de korrespondenter, som från Stockholm inberättade nyheter, äro ej säkert kända. Man har gissat på bibliothekarien Simmingsköld. Antagligen voro de flera.

Egendomligt nog är det första yttrande, som i Hwad Nytt? Hwad Nytt? förekommer om Bellman, ett sådant, som man skulle väntat sig först långt senare. Det visar emellertid hvilket anseende Bellman såsom skald redan 1772 åtnjöt. »Den bekante Belman, heter det, skal nu, som förljudes, erhållet en behagelig pension».

Under året 1773 nämnes det den 1 mars, att Bellman sysselsätter sig med en opera comique. I ett följande nummer omtalas namnet derpå: »Fiskrarne (les Pecheurs)» och det tillägges af korrespondenten, som väl fått se något fragment af stycket: »Den blir ganska wacker.» Det följande året kallas Bellman »den qwicke Herr Secreteraren» och hans »lyckliga impromptu» vid af-

1) Se Odhner, a. st. I, 601.

täckningen af Gustaf I:s stod införes. Äfven »den wittre Herr Secreterarens Poëm öfver den 7 juli» får en plats i tidningen. 1775 omnämner korrespondenten »den i skämtsamma dikter så lycklige Herr Bellman» och med det följande året flyta underrättelserna om »denne glade skalden» allt rikligare och rikligare. Skålvers af honom till Gustaf III:s ära införas. De inledas med dessa ord: »Då wår Swenske Anacreon nyligen war uti Sälskap med några des Wänner, skref han dessa skålar, som röja på en gång des tänkesätt och des lätthet at skrifwa». I samma nummer kallas han »Sweriges muntre och lyckelige skald» och i ett följande prisas han såsom »den Skald, som bäst målar Naturen». Ur »Operan Fiskrarne, som samme lyckelige Skald, Secreteraren Bellman skrifwet», meddelas några arier — för öfrigt det enda af hela stycket, som nu finnes kvar. Äfven den mera allvarliga delen af Bellmans poesi uppmärksammas och vi finna en utgjutelse som denna: »Wi hafwe så ofta waret glade med wår Swenske Anacreon; låtom oss en gång med honom gråta och läsa detta rörande *Äreminne*, lemnat wid Fru Christina Elisabeth Lifsdahls grafwård, den 15 januarii, 1776».

Med året 1777 börjar tidningen att formligen öfversvämmas af Bellmanska dikter och skalden berömmes i alla möjliga tonarter. Hvem än korrespondenten må hafva varit, som en ifrig och hängifven beundrare af den store skalden framstår han här. Med den trognaste pietet har han bevarat hvarje dikt af honom, som han kommit öfver. Han har följt den maxim, han sjelf uttalat: »De minsta stycken af wår qwicke Skald, Herr Hofsecreteraren Bellman, förtjena at gömmas och förwaras ifrån wanskligheteus wåld». Det har också lyckats honom att rädda mycket, som annars skulle hafva gått förloradt.

I ej mindre än 21 olika nummer af denna årgång finnes Bellman omtalad och dikter införda af honom. Han förklaras skrifva »med lika framgång uti alla ämnen» och kallas den »oförlikneligeu». Om hans verser säges det, att de utmärka sjelfve sin författare, »utan at han behöfwer namngifwas». Det heter om honom, att han

»i skämtsamma wersar är ej mindre lyckelig, än i de höga och philosophiska ämnen». Hans naturskildringar berömmas och bland hans allvarligare qväden finnas de, som kallas »oändeligen täcka». När korrespondenten anfört ett litet stycke, Bellman skrifvit till en sin vän, som stod i begrepp att gifta sig, utbrister han: »Kan något wackrare målas än detta? Det är wår Bellman just förbehållet, at på sådant sätt skrifwa.»

Att dessa loford och tankar om Bellman också i hufvudsak voro den Göteborgska allmänhetens, kan tagas för gifvet. De hafva icke blifvit motsagda, hvilket de i annat fall säkert skulle hafva blifvit, och då Stockholmskorrespondenten engång infört Bellmans grafskrift öfver sin moder ej i sin helhet utan i stympadt skick, uppträder en insändare i ett af de följande numren och skrifver: »I n:r 115 och 116 af Edra Tidningar har Ni infördt et af wår Swenske Anacreon, öfwer sin Moders dödliga frånfälle, författadt, men til hälften stympadt Sorge-qwäde; hwilket är en werkelig förlust för Almänheten. Jag tror mig därföre göra både Eder och det allmänna en tjenst, då jag det helt och hållet öfwersänder, i hopp at det på lika sätt, af Eder, på en gång utgifwes» [1]).

Bland dem, som redan nu hyllade Bellman och förstodo att uppskatta det ovanliga i hans konst, har man också att räkna Gustaf III sjelf. Den snillrike konungen kunde svårligen undgå att uppmärksamma skalden och skänka honom sitt bifall. Redan tidigt hade Bellman stämt sin lyra till hans lof och i de varmaste toner gifvit sin beundran för revolutionen luft. Mången gång hade det lyckats honom att, som hans hustru sedermera något patetiskt uttryckte det, »skingra de moln, som tacklösa mödor hvälfva öfver konungars ögonbryn», och det hade skett utan att sången derför urartade till smicker.

År 1772 hade Bellman för första gången gjort ansökan om att få utgifva sina poetiska arbeten, men något svar på denna hade aldrig hörts af. Följande år hade han åter uppvaktat kansli-

1) Hwad Nytt? Hwad Nytt? 1772—1777, passim.

kollegium — denna gång för att erhålla tillstånd att utge »Fredmans 100 Epistlar». Föga hjelpte det, att han åberopade sig derpå, att han gjorde denna anhållan »på hög befallning i anseende till allmänhetens åstundan» — något privilegium gafs ej. Törhända fruktade man de röster, som stödjande sig på sedlighet och religion skulle kalla oppositionen till lif, om ett sådant erhölls.

Två gånger hade Bellman alltså misslyckats med sina ansökningar. Han beslöt nu att vända sig direkt till konungen. »Jag har — skref han ej utan en viss sjelfkänsla — i comique smak författat et Poetiskt och Musicaliskt Arbete, kalladt Fredmans 100 Epistlar. Allmänheten har hugnat mig med sitt bifall och sedan det på holländska språket till en del blifvit öfversatt hafva landsmän och vänner öfvertalt mig ofvan nämda arbete till trycket befordra, behörigen öfversedt, ändradt och förbättradt att deraf i mina poetiska omständigheter draga någon förmån.» Kgl. Maj:t gaf utan censors föregående hörande i nåder sitt bifall till ansökningen. Trotsande meningarne i sitt kansli och annorstädes i landet, erkände han snillet och skänkte det sin uppmuntran. Och det är väl att märka, att om han också ej var — som Atterbom påstår — »bland landets män af snille och smak *den förste,* som dristade offentligen bekänna sin njutning af Bellmans dikter», han dock var *en* af dem, som tidigast gjorde det.

Bellman visste nu hvart han hade att vända sig, då det gälde en begäran. När han 1775 sökte sekreterarebefattningen i Nummerlotteriet, inlemnade han också en supplique till Gustaf III. Det var då som denne skref sitt bekanta bref till friherrinnan Stierngranat, i hvilket han kallade skalden »le fameux Bellman, autrement dit l'Anacréon de la Suède». Han rekommenderade honom till sysslans erhållande och bad henne härvidlag hos sin man söka uträtta hvad hon förmådde. »Vous savez que j'ais toujours aimé les poëtes, et surtout les poëtes suédois. Vous savez que ces messieurs sont toujours pauvres, et qu'ils demandent toujours des secours. Vous savez aussi que leur verve n'est heureuse et fertile qu'autant que leur bourse est remplie».

Bellman fick sysslan genom den mäktige förespråkare, hans sånger förvärfvat honom. Och efteråt som förut visade konungen samma välvilja emot honom. I slottet gick han ut och in och till Gustaf III:s aftoncirklar var han en af de få ofrälse, som hade tillträde [1]).

Vi se sålunda, att den s. k. »bildade allmänhetens» omdöme ej uteslutande utföll till Bellmans nackdel. Uttalade emellertid denna äfven sin förkastelsedom öfver de ämnen, skalden i sina sånger besjöng, mottogos dessa deremot alltid med oblandad beundran i samhällets lägre lager. De talrika vistrycken bestyrka detta. Ur samtida vittnesbörd och anekdoter framgår det äfven. Hvad de senares absoluta sanning angår, kan den ju visserligen understundom vara omtvistlig, och de hafva funnits, som påstått, att snart sagdt ingen enda sådan tål en närmare granskning. Att detta emellertid icke är fallet, är bevisligt. Vi hafva redan sett ett exempel derpå i den af Tilas gjorda anteckningen. Och i hufvudsak torde de flesta sägner, som berättas om skalden, vara sanna, helst då de såsom några af dem föreligga i flera särskilda, med hvarandra öfverensstämmande redaktioner. I hvarje fall ge dessa berättelser ett lefvande uttryck för den allmänna uppfattningen af Bellman, sådan denna gestaltade sig under hans lif och den derefter närmast följande tiden. En sådan som den bekanta historien om Ulla Winblad och klädmäklerskan är bland dessa typisk. Den visar Bellmans rykte.

Det är en folkstämning, som i denna bryter fram: Bellman är redan vid slutet af 1770-talet blifven den populäre folksångaren med dennes vidsträckta åhörarekrets och rykte.

---

1) Se bl. a. härom: Odhner, a. st. I, 405.

II.

Det har af det föregående framgått, att Bellman i synnerhet vid början af sin författarebana möttes af ett starkt motstånd. Det bifall, han samtidigt vann, var ej tillräckligt att bringa det till tystnad. Det hade framgått ur tidens allmänna åskådning och denna kunde ej i en handvändning vexla. Äfven efter 1770-talets slut, då en länge förberedd ändring härutinnan eger rum, kvarlefver dock på sina ställen motvilligheten mot skalden.

Den moraliska indignationen spåras ännu. Det talas sålunda om att sedlighet och anständighet få ge vika för ett lustigt påfund [1]) och det säges att Bellman tyckes hålla t. o. m. smutsiga och pöbelaktiga infall för poetiska licentier [2]). Man stöter sig på att den goda smaken allt för litet kommer till sin rätt. »Herr Bellman — heter det på ett ställe — ist nicht ganz ohne Talente, aber gänzlich ohne Geschmack» [3]). Att blanda det stora med det lilla, allvaret med löjet, var heller icke något, som öfverensstämde med de fordringar, samtiden satte på en verklig skald, och det var också hvad man stämplade såsom fel hos Bellman [4]). Ett uttryck åt den ovilliga stämningen gaf utgifvaren af Svenska Parnassen, som annars visste att uppskatta Bellman, då han lät dennes täcka och intagande dikt »till Drottningen om morgonen den 22 julii 1779» vid dess införande i tidskriften åtföljas af denna ursäkt: »Jag söker flere slags läsares nöje. Flere slags snillen måste därtil bidraga. Jag har skyndat mig at nytja denna kärkomna tribut af Hr Hofsecreteraren *Bellman*, och i visst afseende felat emot ordningen. Men omväxling är min hufvudregel, och min ursäkt» [5]).

1) Kragh Höst, Forsøg til en Udsigt over de skiønne Videnskabers Skiæbne i Sverige, 1794.

2) Neue Bibl. der schönen Wissenschaften. Band 49. Artikeln häri liksom i Goth. Gelehrte Zeitung, 1791, torde vara skrifven af en svensk.

3) Sammastädes.

4) Goth. Gelehrte Zeit. 1791.

5) Svenska Parnassen 1784, s. 187.

Äfven Bellmans dramatiska diktning vann nu som under föregående period icke synnerligt bifall. Liksom »Fiskrarne» på sitt håll med stränghet bedömts, så skedde nu äfven t. ex. med divertissementet: »Den ärorika dagen.»

Denna pjes hade af Bellman 1789 inlemnats till Dramatiska Teatern. Det heter med afseende härpå i en berättelse af A. N. Clewberg: »Att fira åminnelsen af d. 17 Julii förledit år var ett Divertissement ingifvit af Bellman, som endast tjenar att bevisa denna quicka författares oskickelighet för Theatern» [1]. Det blef också genast efter uppläsandet förkastadt [2].

Men huru det än härmed var — efter 1770-talets slut är dock motståndet mot Bellman i ständigt försvinnande. Det går i litteraturen fram endast som en svag underström. Den egentliga strömfåran har en motsatt riktning och växer i styrka. Detta är lätt förklarligt.

Ju mera århundradet skred fram, desto mindre skarpt framträdde den moraliska synpunkten i lifvet som i konsten. Det lättsinne, om hvilket förut är taladt, gjorde sig alltmera gällande. Det var från Paris tonen angafs i Gustaf III:s Stockholm. Nya seder och oseder importerades från kontinenten. Lyx och yppigt

1) Se »Berättelse om de Kongl. Spectaclerne under Junii och Julii månader 1789», tryckt i Bref rörande Theatern under Gustaf III, utg. af Eugène Lewenhaupt, 80.

2) Lewenhaupt, a. st., 81. Det sätt, hvarpå detta skedde, var dock långt ifrån mönstergilt. Härom läses följande i den ofvan citerade »Berättelsen»: »Sedan denna [Den ärorika dagen] under tystnad blifvit upläst, och med all möjelig upmärksamhet afhörd, togo några udda och jämt på räckknapparne om piecen borde antagas, andre räknade ja och nej på fingrarne, och emedan man började med ja och fingrarnes antal fants vara jämt, kunde ej piecen annat än vara odugelig. Fru Marcadet voterade nej, af den goda grund att piecen vore elak; Fru Hæffner ja, af det skäl att alla andra förkastade den. Debroën, protecteur af både auctorn och piecen, gaf sig all möda i verlden att få den antagen. Han hade ock kanske gått därmed i land, om ej ett nytt hinder yppats, som ingen kunde häfva eller se förut. Peruquemakaren Goetz anmälte, att emedan han hördt i den nya piecen fordras en stor peruque, och den enda därtil tjenliga, ifrån hans gesäller blifvit confisquerad af policen, såg han aldeles ingen möjelighet huru piecen kunde upföras. Hans inkast togs i öfvervägande och emedan peruquen verkeligen fants var hufvudpersonen i piecen, stadnade man i det beslut att icke antaga densamma.»

lefnadssätt vunno alltmera insteg. Upplysningstidens radikala filosofi, rococons slippriga salongslitteratur utgjorde tidens älsklingslektyr. Den äldre generationens afsmak för framställningen af det moraliskt dåliga inom litteraturen förnams mindre. Blicken blef fördomsfriare, skönhetssinnet vidgadt. En mera realistisk uppfattning af konsten gjorde sig gällande.

Bellmans skaldskap hade nu dessutom nått sin höjdpunkt, Fredmanssången, dess toner och ord, sin fulländning. Den egendomliga verld, hon rymde, med dess löjen och glädje, dess tårar och vemod, var danad. Skaldens lågande fantasi hade frammanat denna yra mängd af bacchantiska figurer, gripna ur lifvet omkring honom, som vi än i dag beundra. Han hade förstått att ge dessa förfallna och afsigkomna varelser, dessa nymfer och krogkunder, som tillbringa den ena dagen efter den andra i sorglös njutning af det närvarande, en dramatiskt lefvande, karakteristisk tillvaro i sin diktning. Och denna diktning gjorde från början till slut intryck af verklighet, men på samma gång låg det dock också något högre och »ideelt» deri. Det berodde på skaldens egendomliga sätt att se den verld, han skildrade. I dithyrambisk hänförelse omdiktade han den. Det var med humoristens öfverseende kärlek han omfattade dess svagheter och en lefvande känsla genomströmmade hvarje hans ord. Han var som medveten af uselheten, men han svängde icke derför gisslet öfver den: han mängde endast en mild ironi in i framställningen och gaf henne gerna parodisk form. Kring det hela lade han så som ram den svenska naturen i all dess skönhet. Der var doft, färg och klang från skog och sjö, berg och dal och en nordisk sommarhimmel hvälfde sig deröfver.

En diktning som denna, så rik och djup, måste göra intryck öfverallt, der ej partiyran förblindade eller sinnena voro slutna för poesiens skönhet. Buret af tidsandan, växte nu också det beundrande bifall, som Bellman redan förut rönt, nästan till enstämmighet. I allt vidare kretsar blef hans sång känd. Hans visor sjöngos i Finlands obygder som i Vermlands: de flögo, såsom en samtida vittnar, allt som de föddes, kring landet och föredrogos i

alla muntra samkväm, på vägar och stigar, af både »bättre folk och pack» [1]), eller som en annan uttryckte det: »af den större delen af nationen» [2]).

Redan i det föregående hafva vi funnit en tidning, som flitigt sysslade med hvad som angick Bellman. Äfven nu finner man honom då och då omtalad i Hwad Nytt? Hwad Nytt? Nu som förut kallas han »wår lyckelige skald» och med nöje inför man de af honom författade stycken, som man kommer öfver. I en derstädes aftryckt liten dikt omnämnes han också och det på ett sätt, som visar den popularitet, hans visor åtnjöto. Dikten kallas »Valborgsmessoafton» och det heter deri om »Pindens wittra folk»:

Re'n ha de trampat dit, der Gudens tempel är:
Man måste hwila sig: nu stadnar hopen här.
I skygd af täta löf, som Templets förgård stänga,
Der kring de glesa träd sig späda rankor slänga,
Man qwäder Bacchi låf, ur *Bellmans* bästa ton,
Med ögat på dess bild och hjertat wid dess thron [3]).

Liksom Hwad Nytt? Hwad Nytt? ger den samtida oppositionspressen skalden sin odelade hyllning. Typiskt för denna får väl major Lunds beryktade blad, »Wälsignade Tryckfriheten» anses. Dikter af Bellman införas deri ofta — »det är en målning af Hogarth», heter det om en af dem [4]) — och anspelningar på hans visor förekomma. Han kallas »qwick och snillrik», »en så originel Författare, som aldrig behöfver låna utan af naturen» [5]) och när han efter sitt giftermål låtit sin lyra tystna för en tid, gaf sig den popularitet, han åtnjöt, i tidningen ett lifligt uttryck. Man klagade öfver »wår Anacreons tystnad» och dessa verser infördes:

---

1) Knut Liljebjörn, Hågkomster af fordna dagars tänkesätt, seder och bruk i min födelseort, 9.

2) Kexél.

3) Hwad Nytt? Hwad Nytt? 1778, n:r 167. Se äfven 1783, n:r 111, 112.

4) Wälsignade Tryckfriheten, 1782, n:r 78.

5) Sammastädes, 1782, n:r 69, 57.

Sörj, Bacchi Sällskap! Sörj en Hjelte,
Som Kärleks-Guden nederlagt;
Han war för swag at spänna bälte
Emot en högre Guda-magt —
Förkrossa nu den Bischoffskalken,
Som tömdes ut i fjolleri!
Se! Hymen, denne lille Skalken,
Som qwäft hans muntra Poesi.

Du Movitz! som han funnit wärdig
At blanda i sin wåta Sång,
Du synes uti fyllan färdig,
At gråta strömmar denna gång;
Jag ser du med et krus i handen,
Wil dränka denna din förtret;
Jag ser du slita wil de banden,
Som Hymen lagt på wår Poet...

Du ifras Movitz! för den ära,
At få behålla wår Homere;
Men hör man up at dig beswära,
Jag tror han aldrig rimmar mer;
Slå i och börja åter supa,
At dränka saknan af en wän;
Ty eljest kan din torra strupa
Af sådan oro gro igen.

Apollo sjelf, hwars fina öra
Blef retadt af hans lutas klang,
Är ond at längre ej få höra
En virtuos af denna rang, —
Nu får han endast Astrild wörda,
Och lefwa nykter, säll och glad,
Nu får han utan afund skörda,
De honom wäxta lagerblad.

Dock återkom och fatta Lyran,
Anacreon! du glädjens wän!
Sjung win och kärlek uti yran,
Och roa bröderna igen!

Må de engång den nectar smaka,
Som lagas af din wana hand;
War alla nätter hos en maka;
Men dagen war hos dem ibland [1]).

Den som icke hade »Wälsignade Tryckfriheten», läste dessa verser i afskrifter, hvilka flögo landet rundt. Och var Bellmans eget namn icke utsatt, det behöfdes ej heller. Han var sedan länge, som det hette i »Mina Tidsfördrif» för föregående år, »en känd Poët» [2]). Hvem som menades med Anakreon visste alla, och Movitz, denne skaldens »wän», var för ingen en okänd storhet.

Bland andra periodiska skrifter, som egnade Bellman sin uppmärksamhet, var också, såsom redan nämdt, »Svenska Parnassen». Den utkom åren 1784—1786. »Bacchi Tempel», som utgafs 1783 och enligt Bellmans eget yttrande af allmänheten mycket välvilligt mottogs, erhöll redan i tidskriftens första häfte en förmånlig recension. »Detta fullkomligen Bacchanaliska arbete — heter det deri — uplyst med tjenliga kopparstick af Herrarna Martin, är fullt af de qvicka, träffande och naiva drag, som utmärka Författarens almänt bekanta Visor» [3]).

»Bacchi Handbiblioteque», i hvars första del Kexél inrymt »Handlingar rörande Bacchi concurs», omnämnes äfven välvilligt i »Svenska Parnassen». Det säges t. o. m., att dessa förtjenade att i månadsskriften upptagas. »Författaren upgifves, och man känner äfven straxt igen vår Svenske Anacreon.» De 8 handlingarne uppräknas derpå och för att genom denna torra uppräkning ej afskräcka läsaren, meddelas »Bacchi Bouppteckning». Beklagande tillägges det till slut, att man ej kunnat bifoga melodien, »oskiljaktig från denne Skaldens poesier, som merändels äro verkeliga qväden» [4]).

Ett sådant ser utgifvaren tydligen i Bellmans bekanta »Aftonqväde». Det införes i en äldre redaktion — vida skild från

1) Wälsignade Tryckfriheten 1781, n:r 20.
2) Mina Tidsfördrif 1780, 1:sta flocken, 20.
3) Svenska Parnassen 1784, 31.
4) Sammastädes 1784, 318—320.

den, hvari stycket nu förekommer — och om dess författare säges det, att han är »ett snille, hvars egna manér at måla Naturen lätt förråder sig»[1]).

»Svenska Parnassen» står i det hela taget som en den rätttrogna smakens representant. Redan innan den begynte utges, hade man emellertid i Stockholms-Posten, klassicitetens främsta organ inom pressen, sett berömmande uttalanden om Bellman och hans diktning. Det var 1778 i oktober dess första nummer utkommit. Det följande året läses deri en artikel, hvari Bellman förekommer omnämd. Kellgrens fina penna spåras väl icke i denna, men i stället har man att betrakta uppsatsen såsom ett uttryck för hvad någon eller några af tidningens läsare tänkte. Möjligen är Lidner författaren.

Det förtäljes i den lilla berättelse, hvarom här är fråga, att en ej mindre för sin yppighet och sitt slöseri än för sin skönhet bekant »Opera-Hjeltinna» en afton tillstälde en stor fest. De glada gästerna voro redan samlade, från ljuskronor och lampetter strålade ett glindrande sken och på bordet stodo de kostbaraste rätter och de utvaldaste viner. Just som den »wackra, ottkantiga silfwerservicen» frambars, inträdde emellertid en bister polisgevaldiger i sällskapet. Denna oväntade tilldragelse föranleder nu berättaren till följande utrop: »Hogardt! Bellman! Hämnen den förolämpade menskligheten! Eder tilhör at förewiga bland alla tilkommande släkter minnet af en händelse, hwars like man aldrig skolat förmoda i det adertonde Seculum . . .»[2]).

Bellman och Hogarth sidoställas alltså här, ett förhållande, som ofta upprepar sig. I sjelfva verket låg också jemförelsen ganska nära till hands för skaldens samtid, och man vet, att Bellman sjelf kände sig hedrad af densamma. En annan fråga är emellertid den, om Bellman verkligen skulle med fördel hafva kunnat teckna en scen sådan som den ofvan beskrifna.

1) Svenska Parnassen 1784, 249.

2) Stockholms-Posten 1779, n:r 114.

I Stockholms-Postens närmast följande årgångar nämnes Bellman då och då. Så kallas han på ett ställe, när en dikt af honom meddelas, »wår lyckelige och wittre skald» och på ett annat gifves honom ett liknande epitet[1]).

Ett bevis på huru allmänt känd hans diktning var, får man vidare af en artikel i 1782 års årgång. En friareannons infördes i tidningen och kort derefter kom svar derpå från en ung flicka. Det heter bl. a. deri: »Jag är halfkär i ert portrait, men hvad båtar det? Jag heter Ulla, ack, du förhateliga namn, som straxt gör mitt hopp om intet!»[2]) Den giftaslystne mannen skref med anledning häraf: »Förlåt jag skrattar, ha, ha, ha — heter Ulla, och tror sig likväl kunna vinna något hos mig — — —. Men Mamsell torde vilja veta hvarföre jag just är en så stor hatare af hennes namn; men förlåt mig, jag ber så mycket, ty jag har aldrig antagit det för något axiom, eller nekat möjligheten at det icke kan finnas dygdiga Ullor här och där i buskarne — — — Mamsell har mycket rätt deruti, och det är all obillighet i verlden at den oskyldiga ska lida med den skyldiga, men at likväl ofta så sker, finner man beklagligen»[3]).

År 1785 innehåller Stockholms-Posten sin första recension öfver ett arbete af Bellman. Det är det redan omtalade »Bacchi Handbibliotheque», som då granskas, och Bellman prisas i ampla ordalag. Det säges sålunda, att »Ceremoniellet vid Parentationsacten i Riddarkapitlet af de två förgylte svinen öfver Brännvinsbrännaren Lundholm» är »et det mäst originala och til äfwentyrs, i sit slag, ypperligaste Skaldestycke af wår Swenske Anacreon». För att gifva någon idée om »detta öfweralt lekande och qwicka» poëm, införes derefter i tidningen en och annan strof deraf[4]).

Med året 1790 inträdde Stockholms-Posten i ett nytt skede af sin historia. Planen för tidningen blef då till stor del förändrad.

1) Stockholms-Posten 1780, n:r 129. 1783, n:r 168.

2) Sammastädes 1782, n:r 117.

3) Sammastädes 1782, n:r 131.

4) Sammastädes 1785, n:r 271.

Bl. a. fingo recensioner och kritiker en mera framstående plats än förut. Hade tidningen ditintills varit ett språkrör för publiken, blef nu deremot ej allt infördt, som lemnades redaktionen i händer. Redaktörerna förbehöllo sig rätten att återlemna hvad som ej öfverensstämde med deras åsigter. Tidningens uttalanden i vittra frågor kunna också hädanefter betraktas som ett uttryck för Kellgrens egen uppfattning.

Innan vi gå vidare i vår framställning af Stockholms-Postens förhållande till Bellman, är det emellertid nödvändigt att uppmärksamma en händelse af stor vigt för ett rätt uppskattande af samtidens ställning till honom. 1790 utkommo Fredmans Epistlar. Kellgren, som på 1770-talet så hårdt uttalat sig om Bellman, skref företalet.

En förändring, i allt till det bättre, hade också på de senare åren försiggått i hela hans åskådningssätt. Ensidigheten var borta, vyerna vidgade och hans öga öppnadt för all slags skönhet inom naturen som konsten. Han hade skrifvit: »Rosen eger ej granens höjd, icke heller granen blommans behag. Hvilken vågar Ni väl fördömma?» Och tillämpande detta på konsten fortsatte han: »Huru falsk, hur skadelig är då ej den fördom, att i hvarje slags Vitterhet blott framställa ett mönster, blott gilla ett sätt, och förkasta alla öfriga»[1]. På snillet ville han ej mera veta af boja eller yttre tvång. Han strök strofven mot Bellman i »Mina Löjen», då dessa utkommo i tryck[2].

Det företal, han nu skref till Fredmans Epistlar, bekräftar blott ytterligare det ofvan sagda. Den uppfattning, han förut lagt i dagen, är som bortblåst. Det är här den opartiske kritikern, som

1) Kellgren, Om Skadan af en uteslutande Smak. Saml. Skrifter.

2) Kellgrens förändrade uppfattning af Bellman motiveras af Fryxell (a. st. 182) på följande sätt: »Till följe af denna tidsriktning [framkallad af det franska lättsinnet] började nämligen några skriftställare att stundom egna sina snillen och pennor åt föremål af mindre sedlig art; och detta blef händelsen också med Kellgren. Denne, hvars ungdomskänsla häftigt upprest sig mot en dylik vitterhet, blef dock under vistelsen i Stockholm snart lockad att sjelf till sådana tänkesätt öfvergå... Till följe af sådana tänkesätt åtog han sig ock 1790 att skrifva ett lofordande företal till Fredmans Epistlar».

lugnt och sansadt sätter sig till doms. Fängslad af det verks skönhet, han har att dömma, ger han sin beundran fritt lopp.

Och det är en fin uppfattning af Bellman, som Kellgren röjer i sitt Företal. För honom står Bellman som den store improvisatorn. Hans sånger äro »alstrade i en stormande glädjes hvirfvel», äro ögonblicksskapelser, tjusningsutbrott, foster af en sann ingifvelse, hvilka »helgjutne frambrustit ur en lågande bildnings sköte». Och han framhäfver som en den största förtjenst, att musiken så smält samman med orden till ett skönt harmoniskt helt, »att man föga kan se, hvilken mest skulle sakna den andra för sin fullkomlighet: verserna, att rätt fattas, eller musiken, att rätt höras».

Det var ögonblickets ingifvelse, som alstrat dessa sånger. Just derför har man enligt Kellgrens åsigt ingen rätt, att anse dem som »författade, att pröfva dem efter verskonstens allmänna lagar», ej rätt att säga: »detta är fel mot språket, smaken . . .» Den som har ynglingens hjerta och skaldens känsla ser i dessa fel snilledrag.

Att dömma dikter sådana som dessa ur den blotta moralens synpunkt är enligt Kellgren med hans friare uppfattning förkastligt: oanständigheten beror alltid mindre på det ämnes beskaffenhet, som i dikten behandlas, än på det sätt, hvarpå framställningen sker.

De förtjenster, som allmänt tillskrefvos Bellman, hade gjort, att han blifvit kallad den svenske Anakreon. Kellgren anser denna jemförelse origtig. Begge hade de väl sjungit om samma ämnen, men hvilken skilnad i sättet, hvarpå detta skett! »Den ene öm, ljuflig, intagande, fin; den andre yr, häftig, förvånande, rik. Att jemföra dem båda är att jemföra kaskaden, dess språng, dess brusande svall kring fältet med källan, som lent genom ängens sköte ormar sig fram utan dån och bölja.» Snarare kunde man då enligt Kellgrens mening jemföra Bellman med Pindarus. Men han medger, att äfven denna liknelse haltar: Bellman är Bellman och det är och förblir hans största beröm.

Detta det ungefärliga innehållet i Kellgrens berömda Företal. Då det utkom, vann det samtidens beundran. Den medgaf san-

ningen af de åsigter, som deri uttalades, och prisade den snillrika framställningen. Thorild sjelf gaf sin motståndare rätt [1]) och en af Thorildianerna skref: »Företalet till Fredmans Epistlar är ock i sitt slag mästerligt. Det nästan öfverträffar alla företal, som man hittills sett framför någon svensk bok . . .» [2]). Leopold yttrade sitt bifall och delade Kellgrens uppfattning af dessa sånger såsom ögonblicksskapelser och helgjutna alster af en lågande fantasi [3]).

Att äfven Stockholms-Posten, Kellgrens eget organ, der han nu, som nämdt, förde enväldig spira i alla vittra frågor, ej skulle under tystnad se Fredmans Epistlar framträda, är naturligt. Strax efter det de utkommit, anmäldes de också derstädes. Genom denna anmälan får man en klar bild af huru högt Bellmans litterära anseende stod. Det heter deri: »Man hade länge och förgäfwes wäntat en Uplaga af dessa Herr Bellmans Poemer. Utgifwaren af Musikaliska Tidsfördrifwet med flere andre Musikaliska arbeten har äfwen, med utgifwandet af Musiken til nämnde Epistlar, hwilka jämwäl fordrade at tillika med den tryckas, upfyllt på en gång, både Wittre och Musikaliske Amateurers önskan.» Upplagan säges i allo vara »wacker och wäl besörgd» och Kellgrens företal omtalas såsom »innehållande dels underrättelse om afsigten och beskaffenheten med denna uplaga, hwaraf fortsättning tycks lofwas; dels om arten af Författarens Skrifter; dels hwarjehanda critiska och litteraire reflexioner i allmänhet». En af Epistlarne, som vid denna tid var mindre känd: »Hvila vid denna källa», anföres till slut i sin helhet [4]).

Den fortsättning af Epistlarne, som man väntade, kom följande året med »Fredmans Sånger». De betraktades så allmänt och Stockholms-Postens recensent kallade dem också »en ny Tom af et och samma arbete». Det beröm, som af honom tilldelas dem,

1) Thorild, Critik öfver Critiker, II, 14.

2) Extra-Posten 1795 $^{21}/_{1}$.

3) Bref från Leopold till Rosenstein $^{26}/_{1}$ 1795. Ups. Univ. Bibl.

4) Stockholms-Posten 1790, n:r 267.

är väl icke fullt så odeladt som det, hvilket hade kommit Epistlarne till del, ehuru dock ej obetydligt. »Bacchi Adels-promotion och Riddarslag — heter det — intaga med skäl i denna Samling första rummet. Öfwerallt, äfwen ock i några wårdslösare Stycken, röjer sig Skaldens Originaltouche. Om någon skulle tycka at et strängare wal, til winst för seder och smak, bordt göras, så påminne man sig at Utgifwaren haft det dubbla ändamål at tjena både Musikens och Witterhets-Älskare.» Det riktas till slut en obetydlig anmärkning emot, att brefvet till Schröderheim förekommer i denna samling sånger, då dermed väl bör afses lyriska poemer [1]).

Under de närmast derpå följande åren förekommer Bellman ej utförligare omnämd i Stockholms-Posten. Först 1794 tager tidningen åter till orda om ett arbete af honom. Samma år hade hans öfversättning af Gellerts fabler, till hvilkens tryckning förmyndarregeringen lemnat ett och annat bidrag, utkommit och det är denna, som nu anmäles. Dessa fabler hade väl redan förut varit öfversatta på svenska, men då den föregående tolkningen var skäligen dålig, är det klart att Bellmans, som dock egde här och hvar verklig poetisk förtjenst, skulle mottagas med bifall. Vidare utförlig är dock icke Stockholms-Postens anmälan och om »Nye Öfwersättaren, Herr *Bellman*, som förwerfwat sin lager på en helt annan skaldebana», säges det egentligen icke så mycket. »Om Herr Bellmans egen åtgärd — heter det — at hos oss uplifwa Gellerts minne torde man kunna dömma af följande exempel, jämfördt med gamla öfwersättningen». Till hvilkens fördel jemförelsen är afsedd att utfalla, är lätt att finna [2]).

Denna recension var den sista, som under Bellmans lifstid i Stockholms-Posten berörde hans författareverksamhet. Som redan nämt, ha vi att anse den liksom alla de senare, såsom ett uttryck för Kellgrens egen mening. Vi skola nu se huru hans anhängare

1) Stockholms-Posten 1791, n:r 257.

2) Stockholms-Posten 1794, n:r 56.

och äfven hans motståndare inom den litterära verlden uppfattade Bellman.

Den som jemte Kellgren onekligen intog den mest framskjutna ställningen bland de gustavianska författarne var Leopold. Hans uttalanden om Bellman böra också för sin tid tillmätas en viss vigt och betydelse.

Det första yttrande af Leopold om Bellman, vi känna, förekommer i afhandlingen: »Om Smaken och dess allmänna Lagar.» Det visar Leopold på ungefär samma ståndpunkt, som Kellgren intagit i »Mina Löjen»[1].

»Hvad löjet, roligheten beträffar — skrifver han -- så hafva de, likasom allt annat, sina grader af ädelt värde och af låg osmaklighet. Mellangraderna kunna vara många, ifrån det som roar ett förfinadt hofsällskap, intill det som ger dumskratt åt ett båtsmansgille. Men för hvem är då vitterheten? För hvilka skrifver en god författare? Hans publikum må vara hvilket som helst: det är alltid, antingen personer af odling, eller sådana som skola föras dertill. Ett kroglag, till exempel af halfdruckna dobblare, en djurgårdsbal, en påkbatalj äro visserligen ej ämnen som en läsare af smak älskar att finna skillrade. Han kan skratta, men han föraktar. Han kan gilla talangen, ifall någon röjes deri; men han ogillar helt säkert användningen»[2].

Det är alldeles tydligt att Leopold här velat ge Bellman en släng. Samtiden ansåg det äfven så vara förhållandet och Hammarsköld yttrade i sällskapet W. W. 1803: »För öfrigt dröjde Bellman icke alltid vid teckningen af 'ett kroglag af halfdruckna dobblare', som Leopold säger»[3].

---

1) Att skriften »om Smaken och dess allmänna Lagar», tryckt för första gången i Samlade Skrifter (1801), måste vara författad före 1792, derpå tyda många skäl. Den uppfattning, som deri gör sig gällande om Bellman, är ett af dem. Denna är nemligen, som af det ofvanstående synes, stridande mot öfriga, senare uttalanden af Leopold, liksom äfven emot hvad Beskow berättar i Sv. Akad. Handlingar XVI.

2) Leopold, Samlade Skrifter, II, 288, 289.

3) Ekelund, a. st. 19.

I dessa ord af Hammarsköld ligger onekligen en berättigad opposition mot det ofvan anförda yttrandet. Malmström, som också drar i fejd emot detta, uttalar sitt omdöme deröfver i följande ord: »Detta är den Leopoldska smakens dom öfver Bellman, hvilken således illa användt en talent, hvilken man med bästa vilja i verlden icke kan förneka»[1]).

Hade Hammarsköld fällt detta sista yttrande, hade det kunnat vara ursäktligt. Nu knappast. Redan 1852 — alltså före den tid, Malmström höll sina föreläsningar i den svenska litteraturens historia — hade nemligen i Nordisk Tidskrift offentliggjorts ett poem, som af Leopold skrifvits till Bellman, då denne i början af 1792 återstälts från den svåra sjukdom, hvaraf han hemsökts. Dikten hör till något af det bästa, Leopold skrifvit, och dess innehåll förtager totalt den Malmströmska domens sanning. Poemet lyder:

Odödlige Bellman, du andas då än!
Ditt blod, som din vers, än med liflighet flyter;
Än Sverige af *Kungen bland sångare* skryter,
Än skryter jag af att dig ega till vän.
Re'n skymtade döden på tvådubbla kullen,
Re'n Gracerna sönko i tårar och flor —
Re'n plaskade Charon med åran kring jullen,
Man ropte: *han for!* Men du for ej, min bror.
Du for ej! Du lefver! Hell Sverige! Hell Norden!
Hell mig, som än glad af din grönskande krans,
Får dyrka af snillen det första i glans,
Får älska, bland hjertan, det bästa på jorden!
Sent komme den dagen, då vänskapens tår,
Som än i ditt sköte besvarad kan falla,
Skall två dina kinder och finna dem kalla,
Och fukta förgäfves din kransade bår[2]).

Att dessa verser verkligen gifva ett uttryck åt Leopolds innersta mening och ej blott åt en ögonblickets mer eller mindre flyktiga

1) Malmström, Grunddragen af Svenska Vitterhetens Historia, III, 328.
2) Nordisk Tidskrift 1852, s. 232.

stämning, derpå har man ej rätt att tvifla. Bernhard von Beskow har dessutom gifvit bekräftelsen derpå. Han berättar att han åtskilliga gånger hört Leopold mot slutet af sin lefnad recitera detta ypperliga poem, hvari han »helsar Nordens Anakreon såsom vårt lands snillrikaste sångare». Och han tillägger icke utan en hänsyftning på romantikerna och de meningar, de sökte göra gällande om den gamle gustavianen: »Flere gemensamma vänner sökte öfvertala skalden att gifva offentlighet åt detta stycke, såsom den vackraste vederläggning af deras förmenande, hvilka ansågo Leopold ej behörigen kunna uppskatta Bellman; men »den blinde Siaren» svarade, det han ansåg sådant öfverflödigt, emedan han hoppades, att framtiden dessförutan skulle göra hans litterära åsigter i detta, som i flere andra fall, rättvisa» [1]).

Det gick alltså med Leopold som det hade gått med Kellgren. Till en början fiende af den Bellmanska sången, drogs han alltmera öfver på motsatta sidan och blef en ifrig beundrare deraf.

Vore ej det ofvananförda nog såsom bevis härför, skulle ändå flera yttranden af Leopold, alla i samma anda, kunna anföras. En hans samtida har sålunda berättat, huru hänförd den gamle skalden blef hvarje gång han yttrade sig om Bellman [2]). Och i ett bref till Rosenstein, innehållande den kort förut författade Pehr Enebomsvisan skrifver Leopold: »Denna visa måste ej blott läsas, utan åtminstone i tanken gnolas. Det är en störtning af min indignation och, som Kellgren sagt förträffligt om Bellmans visor, alldeles helgjuten. Den har ej kostat mig två minuter öfver den tid, jag behöft att sätta den på papperet. Jag jemför mig ej derför med Bellman. Det är *han*, som borde sjunga Pehr Enbom. Det behöfs också blott ett ord, och han gör det» [3]).

I samma anda som Leopold yttra sig äfven andra ur det akademiska lägret. Så skola vi snart se huru de utmärktaste af dem i samlad krets ge Bellman sin hyllning. Clewberg framhåller vid

1) Svenska Akad. Handl. XVI, 148.

2) Statsrådinnan Ehrenstam. Se härom B. Schöldström, »I Tittskåpet», 2032—32.

3) Leopold till Rosenstein $^{26}/_{1}$ 1795. Ups. Univ. Bibl.

ett annat tillfälle [1]) hans kvickhet och Adlerbeth jemför honom med Hogarth. Lüdeke, ofta ett språkrör utåt för akademikerna, säger om skaldens »Betraktelser öfver några Evangeliske Texter»: »Der Verfasser ist als einer der feinsten Dichter bekannt.» Han talar om poesiens skönhet i Bacchi Tempel och förklarar, att Fredmans Epistlar hållas för mästerstycken; i Sångerna ser han en pendant till de förra [2]).

Och det är icke endast dessa skriftställare och poeter, som sätta värde på Bellmans sångmö. Det umgänge, i hvilket de röra sig, gör detsamma. Konungen bibehåller alltid sin gamla beundran för skalden. Armfelt, som personligen är fästad vid honom, skrifver, karakteristiskt nog, från utlandet hem till sin dotter: »Läs Bellman, som är öfverlägsen Anacreon och som har en ojemförlig rikedom på tankar och uttryck» [3]). Lars v. Engeström kallar Bellman »den märkvärdiga poeten» och omtalar honom i sina »Minnen» [4]). Leopolds väninna, den äfven som vitter författarinna bekanta Carolina Weltzin, till hvilken skalden egnat sitt berömda »Aftonqväde», delar samma mening. I Dagligt Allehanda 1789 lät hon införa följande impromptu:

Naturens Skald! som glad och öm,
Ifrån Din Lyra tjusning sprider;
Hwars lof ej höjs af mitt beröm,
Tag dock den Krans, min hand Dig wrider.
Det wara bör en sådan Själ,
Det wara bör et sådant Hjärta,
Som Ditt — at känna likars wäl,
Som Ditt — at känna likars smärta

1) Lewenhaupt, a. st. 80.

2) Lüdeke, Allgemeines Schwedisches Gelehrsamkeitsarkiv. V, 156, 256; VII, 194, 199.

3) Elof Tegnér, Gustaf Mauritz Armfelt, III, 124.

4) Skrifter af C. M. Bellman. Ny Samling utg. af C. Eichhorn. II, 277. Minnen och Anteckningar af Lars v. Engeström, utg. af Elof Tegnér, I, 87. Engeström berättar här att han under sin resa till Wien 1783 på båten mellan Korsör och Nyborg mötte »en gammal allvarsam man, som förde hem till sitt hus en son, som kommit från Ostindien. Denne var en lustig sälle, som till min stora förundran sjöng *Bellmans visor*».

Och sådan röst och hand, som Din,
Att hwad Du sjunger äfven spela,
Och wisst en bättre hand än min:
At Dig ett wärdigt offer dela [1]).

Till Bellmans ifriga beundrare hörde äfven Elis Schröderheim. Han ger oss i ett tal, »hållet vid Bacchi Commendeuren Brodern Lundholms begrafning på Upsala slott den 19 nov. 1792» upplysning om ett sällskap, som utom honom bestod af erkebiskop Troil, dess fru, född Tersmeden, friherrinnan Ehrengranat, född Uggla, professorskorna Murray och Bergman, friherrinnan Fleetwood, riksrådet, baron Emanuel De Geer och hans hustru, grefvinnan Charlotte v. Fersen — alla lifvade af samma känslor gentemot »den svenske Anacreon». Bellman är sällskapets »rector», Schröderheim uppvaktar med tal och vers. Till grefvinnan Fersen, som »behagat uti sitt bibliotec trotsa de Palmsköldianska samlingarna med Bellmans Epistlar, ock som med den ljufligaste röst ofta gifver dem ett behag öfver alt hvad Författaren någonsin kunnat hoppas» skrifver han kupletter och riktar till henne följande tacksägelse:

Låt ej misshaga Ehr, skjöna Grefvinna,
Bacchi Capitels vördnad och tack!
Ni är båd' Bellmans och vår skyddsgudinna —
Han var ju qvick när han söng och han drack [2]).

Vid sidan af alla dessa lofsjungare af Bellman står också den store och snillrike motståndaren till den fransk-klassiska bildningen, Thomas Thorild. Han och hans fienders meningar flyta i denna punkt samman. Och att han, hvars kärlek fäste sig vid allt, som bar en fri och sjelfständig andes stämpel, skulle känna sig lifligt tilltalad af Bellman, är i sjelfva verket lätt att förstå. Vi skulle ana det, äfven om vi icke egde något direkt uttalande af honom, som bestyrkte det. Men sådana finnas.

I Thorilds Critik öfver Critiker förekomma flera yttranden, som närmare belysa den uppfattning, han hyste om Bellman. »Den

1) Dagl. Allehanda 1789, n:r 177.
2) De la Gardieska Arkivet. Lunds Univ. Bibl.

låga verlden är också en verld», säger han på ett ställe. »Den har sit märkvärdiga, sit stora, sina hjeltar och deras öden.» På ett annat i samma skrift heter det om »den vilda bacchiska glädjen», att den hos oss har »en aldeles egen och original ton, och hvars Pindarus det är rätt sagt at Bellman är»[1]).

Sjelf hade Thorild, som vi veta, stått i nära och flitigt umgänge med skalden och ofta hört honom sjunga. Det är derför af särskildt intresse att höra, huru han i likhet med Kellgren och Leopold i honom framför allt såg den store improvisatören, hvilken, öfverväldigad af stundens ingifvelse, gaf i sången lif åt hvad som rörde sig inom honom. Han kallar honom i sitt sändebref till Græter »ætatis nostræ miraculum» och detta »quia talis est lyricus extemporalis, ut unus ille post scaldorum ævum subito enthusiasmo et melos statim reperiat optimum et mire ludens homœoteleutis carmen fingat eximium, in quo modulis non minus quam ideis vividissime quidquid præsens est effingat ac præsertim bacchantis plebis facinora; ubi crebra micant mirabilis ingenii fulgura, etsi non sine nube»[2]). Med skäl kan detta uttalande kallas märkligt. Den som fälde det och han, om hvilken det utsades — de både voro de rikaste och ursprungligaste naturerna under den lysande kulturålder, som de tillhörde.

Inför detta Thorilds omdöme blekna de uttalanden af enskilda personer, som kunna återstå att anföra om Bellman. Men äfven några af dessa förtjena dock att höras.

Der är först Lidner, denna lättsinta bohêmenatur, som, om han också föga reflekterade öfver sin omgifning, dock alltid var mottaglig för stundens intryck och hade ett öppet öga för det sköna, han mötte. Ännu eger man kvar af hans hand en strof, egnad Bellman. Den är skrifven i ett gladt lag och onekligen karakteristisk för sin författare. Han hyllar deri snillet och det goda hjertat:

1) Thorild, Critik öfver Critiker, II, 13, 14.

2) Atterbom, a. st. V, 185.

Förnedren, förnedren det kragade pack,
Som ett Snille för nyktert vil prisa,
Salomon drack Pounsche af Batavia Rack,
Just då han siöng sin höga visa:
Vj som ej vishet af Bacchus ha fått
Glasen för Bellman högtidligen tömma,
Glömmom hans snille — han vil göra godt.
Drickom dens skål, som kan dikta och ömma [1]).

Och dikta och ömma kunde han: någon tid senare gick Bellman ut med sin cittra och sjöng samman medlen till sin skaldebroders begrafning [2]).

Der är vidare bland skaldens beundrare Thorilds öfriga anhängare, bland dem Religionssångernas författare, den mer än tillbörligt förhånade Pehr Enbom. Under sin polemik med redaktörerna af Stockholms-Posten 1795 kommer han in på att tala om Bellman och fäller dervid bl. a. följande yttrande: »Hvem kan wara mer oregelbunden, än Bellman? och likwäl finner en Granskare skönheter i sjelfwa hans extravagancer. Han kallar honom förwånande; han wille likna honom med Pindarus, och säger ibland annat om hans Snillefoster at de helgjutna frambrustit ur en lågande Inbildnings sköte. Detta beröm är starkt; men jag tror, at Bellman förtjänar det. Non ego illi detrahere ausim hærentem capiti multa cum laude coronam [3]).

Samma uppfattning af skalden hyste äfven Kexél — »Bellmans apa», som han kallas af J. G. Oxenstierna. Sjelf har han väl en gång yttrat, att poeterne äro nog fallne för afund och fåfänga

1) Schück, Bellmaniana i Samlaren 1880.

2) Sanningen af denna s. k. »anekdot» torde näppeligen kunna betviflas. Följande i Dagligt Allehanda 1793, n:r 22 införda tillkännagifvande bidrager att bestyrka riktigheten af densamma: »Älskanswärde Wänner! — För den betydeliga Gåfwa mig anförtroddes at öfwerlemna et Adeligt Fruntimmer, Enka och Wärnlös med sin lilla dotter, har jag genast hos Eder gjordt redo; men på bemälte Enke-Frus begäran aflägger jag i hennes och dess lilla Dotters namn, en ödmjuk tacksamhet. Wåra tårar äro Eder glada belöning. Stockholm den 23 januarii 1793. — Carl Mich. Bellman.»

3) Extra-Posten 30/1 1795, n:r 15.

och att de sällan älska hvarandra, men på honom i hans förhållande till Bellman slår detta icke in. Han har flera gånger berömmande uttalat sig om honom och då tredje delen af »Nya Tidsfördrif på Gäldstugan» utkommo, fann han ett tillfälle att offentligen yttra sin beundran. »Vänners benägna biträde — skref han i sitt företal — har icke varit saknadt. I synnerhet fordrar en uprigtig erkänsla, at icke obemält lämna, det Parentationsacten öfver Bränvinsbrännaren Lundholm särdeles bevågit blifvit meddelat af vår Svenske Anacreon Herr Håf-Secreteraren *Bellman*, hvars ypperliga egenskaper både på snillets och hjertats vägnar äro vida öfver mit beröm» [1]).

Som Kexél så äfven Hallman och Envallsson — de båda, som säkerligen mer än andra tagit Bellmans melodier i anspråk. De prisa »Anacreon i Norden» — den förres uttryck — och gifva hans musik och diktning sitt varmaste erkännande.! Så hade t. ex. en gång en kritiker anfallit Envallsson och förklarat att icke ens musiken förmådde öfverskyla de brister, som förefunnos i ett af hans stycken. Som profbit på dennas svaghet hade han valt en bit, som han ansåg vara af Philidor. Envallsson affärdade den närgångne med följande ord: »Musiken til det stycket ni just ensamt welat wälja till profbit för er af Piecens uselhet, är aldeles icke bland de rätt få stycken af Philidor, som jag behållit, utan just — en af Bellmans kändaste och bästa toner, näml. den till wisan om Fiskartorpet, som öfweralt siunges. Hwad de burleske verserne dertil angår, så hänwisar jag er blott til Hr. Kellgrens Företal til Fredmans Epistlar» [2]).

Såsom vi se, samma uppfattning af Bellman här som annorstädes.

Och åt denna uppfattning gafs mot slutet af skaldens lefnad äfven offentligt uttryck. De båda samfund, som voro afsedda att vårda språkets och tonernas konst, den Svenska Akademien och den Musikaliska, framträdde ur sin tystnad och gåfvo skalden be-

1) Kexél, Nya Tidsfördrif på Gäldstugan, III, företalet.

2) Stockholms-Posten 1797, n:r 155.

vis på sitt erkännande af hans förtjenster. Den senare invalde honom till ledamot; den förra tilldelade honom ett af sina pris — det Lundbladska.

Detta, skänkt af den frejdade latinaren, professor Johan Lundblad, att tjena vitterhetsidkare utom Akademien till uppmuntran, hade, då det 1789 utdelades, tillerkänts Lehnberg. Det följande året hade det icke bortgifvits. Då det nu 1791 åter blef tal om dess utdelande, tog Kellgren genast till orda för Bellman: i bredd med honom ansåge han ingen annan kunna komma i fråga. Akademien var enhälligt af samma mening. Priset tilldelades skalden och i protokollet, der beslutet utförligt motiverats, heter det bl. a.: »Herr Bellmans sällsynta och originala Snille, den förtjenst, dess arbete egde i anseende till lyckliga och rika målningar, qvicka infall, ett eget och till ämnena afpassadt rimsätt, den lyckligaste förening med musiken, det bruk, han vetat göra af språket, äro egenskaper, hvilka helt visst förvärfva dessa arbeten ett lika bifall hos efterverlden, som hos samtiden»[1]).

Hade Kellgren förut i Företalet till Fredmans Epistlar åt samtidens omdöme öfver Bellman skänkt dess gedignaste form, fick samma uppfattning här liksom den officiela bekräftelsen. Den Svenska Akademien, smakens högsta domstol inom landet, hade öppet förklarat sin beundran för skalden: det var tecknet till, att nu var motståndet brutet, Bellman hade med snillets rätt trängt igenom och hans kväden — såsom Akademien uttryckte det — vunnit »autorisation äfven af de allvarsammare i nationen»[2]).

* * *

1) Ljunggren, Svenska Vitterhetens Häfder III, 42. — Samtidigt med Bellman hade äfven Lidner anmält sig till erhållande af det Lundbladska priset. Då det senare också blef tal om att bortgifva föregående årets besparing, ville Rosenstein tilldela Bellman äfven denna. De flesta öfriga ledamöterna af Akademien önskade emellertid uppmuntra »ännu en vitterhetsidkare» och belöningen gafs på Kellgrens förslag åt Lannerstierna. Lidner erhöll ingen röst.

2) Ljunggren, a. st. III, 42.

Bellman stod nu på höjden af rykte och erkännande, men samtidigt lutade hans lefnad mot sitt slut. Han var redan, då Akademiens belöning kom honom till del, gripen af den sjukdom, som skulle lägga honom i grafven; ålderns krämpor instälde sig allt svårare och det märktes lätt för den uppmärksamme iakttagaren, att lifvets afton skymde:

Guldguler hy, matt blomstrande små kinder,
Nedkramadt bröst och platta skulderblad!
Låt se din hand... hvar ådra blå och trinder,
Ligger så svälld och fuktig som i bad.

Ännu en tid — och det rika sångarhjertat hade upphört att slå. Den 12 februari 1795 var Bellmans dödsdag.

Med saknad och deltagande mottogs dödsbudet nästan öfverallt i Sverige. I samtida bref är skaldens bortgång flerestädes omtalad och genom den »pomp och solennitet», som utvecklades vid begrafningen, lade hans beundrare sina känslor i dagen. Samtidigt slöt man icke heller blicken för det stora och sköna, som Bellman lemnat efter sig. Skaldens betydelse stod klar. Namnet Pindarus, som Kellgren en gång gifvit honom, hördes ånyo och åt hans skrifter förespåddes odödlighet.

I Danmark samma stämning som i Sverige. Sedan länge var skalden der känd och älskad, hans visor allmänt sjungna och efterbildade. Vid underrättelsen om hans bortgång införde också Kragh Höst i Nordia en nekrolog, deri han kallade honom »en udmærket Digter af en egen Art». Och något senare tog en annan beundrare till orda och skref: »At kriticere hans Smag i sine Bacchiske Poesier torde være et vanskeligt Foretagende. Bestaaer Smagen i Overensstemmelse med Sandheden, i et rigtigt Valg af det Sande, som giör mest Virkning, og i en höist naturlig Fremstillelse deraf, kan ingen Feil i Smagen bebreides Bellman... I Almindelighed er det unægteligt, at Bellman var et aldeles originalt Genie, saa originalt, at aldrig noget Land endnu har haft hans Lige»[1]).

1) Nordia 1795. II, 92—96, III, 103.

Ligger det kanske någon öfverdrift i de sist anförda orden, äro deremot de närmast föregående desto mera beaktansvärda. Det finnes en konst, hög och sann, på hvilken man icke har rätt att lägga som måttstock dagens mer eller mindre snäfva och osäkra moraliska eller estetiska smakbegrepp, utan som har sitt berättigande uti sig sjelf.

En sådan konst är visserligen Bellmans. Redan samtiden hade, som vi funnit, en förnimmelse deraf.

Lauritz Weibull.

Tvenne dikter om Bellman.

Meddelade af *Lauritz Weibull.*

Dessa dikter äro hemtade ur det De la Gardieska Arkivet i Lunds Universitets Bibliothek. Författaren till den första, som är skrifven 1768, är okänd. Den andra deremot är författad af hofsekreteraren, sedermera rådman J. Ahlgren — vid den tid »cantaten» skrefs, en ung lefnadsglad man, som stod i nära beröring med Bellman.

De båda dikternas estetiska värde är väl icke synnerligen stort: det är blott på grund af den person de röra, som de kunna göra anspråk på uppmärksamhet. Men i detta hänseende äro de märkliga. Skrifna i ett gladt lag att roa för stunden, visa de oss Bellman i en helt annan dager än den, i hvilken Atterbom och andra framstält honom. Han är här icke mannen, som med svagdrickskruset framför sig sitter tyst i ett hörn af krogen och betraktar det böljande lifvet omkring sig. Han tager frisk del deri och är icke bättre än sina hjeltar och hjeltinnor. Han skildras som »öfverste full» och »kungen bland fyllhundar alla»; det talas om hans »söl» och om huru »tapper karl» han var på Djurgården. Hans »björnar», bland dem äfven Grim och Tharmouth, uppträda och i sin ifver vilja de hafva seqvester lagd på hans lik. Janke Jenssen parenterar ute på kyrkogården öfver sin afdöde broder; Ulla Winblad och Maja Stina rista hans minne i en tenntallrik.

Är det också en öfverdrifven bild, som här gifves oss af den store skalden, säkerligen står den dock närmare verkligheten än den, under hvilken romantiken älskade att se Bellman. Han var

ett sjelfsvåldigt barn af sin tid, full af dess svaghet och skröplighet. Det var icke karakteren utan snillet, som höjde honom öfver mängden.

I.

:,: Secter Bellman för heder skull
Syns ock rida
Dock allt på sida,
Ty han är ju öfverste full :,:
:,: Som Poët han dock följa ses
Fram till griften
At Grafskriften
Upläsa, fast hans röst är hes :,:
Ty det vore mot skyldigheten,
At en broder i dieten
Ej skull' resa dess ärestod :,:
Tyst, Trompetare, var så god :,:
Min Granne, stärk ditt mod,
Värm din blod!

II.

Cantate wid Bacchi Ordens Stormästares
Herr Notarien BELLMANS
Supponerade dödeliga afgång åhr 1771,
författad af den dödas sörjande wän och ämbets Broder
von Berchou, commendeur af Bacchi orden.

Bellman, en kong för Fyllhundar alla,
Nu lägges i sin mull.
Stormästaren, som haft att befalla
Orden, sjelf tumlar kull.
Stupar lik Kolmodin
Som ett annat swin :,:

Dess ordensbröder gå djupt i sorgen
Och bära'n till sin graf.
Heij, Musicanter! Bröder, gott morgen!
Pukor och walthorn tag!
Kihlberg, Prestafven wår,
Fram för liket går :,:

Ehrenhielm, Holmström, Stenberg och flera
Gå uti Procession
Och till att ståten ännu förmera
Kommer en hel Esquadron
Af Björnar efteråt.
Kära wänner, gråt :,:

Grim och Herr Tharmouth hoppa och pusta
I djupt Melancholie,
Antasta Liket, swärja och rusta,
Wilja i Slotts Cancellie
Derpå sequester ha'.
Gubbar, det war bra :,:

»Wackert Depositum, på min ära,
Att tagas mot af oss»,
Sade herr Blomberg. De måste bära
Liket med ljus och bloss
I grafwen wärdigt ner
Som en död sectér :,:

Wid griften släcker Astrild i harmen
Sin fackla uti öhl.
Nympherne blekna, se ner i barmen,
Komma håg hjeltens söl
Och hwilken tapper karl
Han på Djurgården war :,:

Att Parentera öfwer dess Broder
Träder herr Jenssen fram,
Reser åt hjelten dråpliga stoder
Och uti Bacchi namn
Offrar en Brännwins tår,
Wapnet sönderslår :,:

Ulrika Winblad, Maija Stina Wallvick,
Bägge Vestas rena mör,
Rista på griften i en Tenntalrick
Hans minne, som sig bör.
Bellman med hjeltemod
Debaucherade, dog :,:

Hvilka voro de poetiska arbeten, som Bellman ämnade utgifva år 1772?

Ofvanstående fråga kan måhända synas väl öfverflödig, då sedan 23 år tillbaka funnits i tryck tillgänglig en publikation med den tydliga titeln: »Bellmans poetiska arbeten till år 1772, sådana han då ämnade utgifva dem.»

Och likväl torde det framstälda spörsmålet icke vara alldeles obefogadt, då man på flera håll synes tveksam rörande den verkliga halten af den nämnda boken.

Sakens förlopp är följande.

Den 7 juli 1772 ingaf skalden till Kongl. Maj:t en så lydande ansökan:

Stormägtigste Allernådigste Konung!

Uppå fleras anhållan at genom trycket utgifwa de tid effter annan af mig författade Poesier; wågar hos Eder Kongl: Maij[t] jag i diupaste underdånighet bönfalla om Eder Kongl: Maij[ts] nådigste Privilegium härå under namn af Bellmans Poetiska arbeten.

I anseende till det dryga förlag ett sådant arbete fordrar och mina swaga willkor, dristar i lika underdånighet jag bönfalla om nådig befrielse ifrån Carta Sigillat: recognition.

Framhärdar till grafven

Stormägtigste Allernådigste Konung!
Eder Kongl: Maij[ts]
Allraunderdånigste och tropligtigste
undersåte och tjänare

Carl Michael Bellman [1]).

---

1) Originalet i Kongl. biblioteket.

Redan följande dag blef denna skrifvelse för utlåtande öfverlemnad till Kansli-kollegium, som den 14 samma månad i sin tur afsände det remitterade ärendet till Kongl. bibliotekarien Wilde för kommunikation i ämnet. Då emellertid denne ej afgaf något yttrande och Kansli-kollegium till följd deraf intet utlåtande samt således något privilegium från K. M:t ej heller kunde komma i fråga, förföll det tillämnade företaget.

År 1871 skänktes till K. biblioteket ett handskrifvet samlingsband, innehållande förutom ett femtiotal af Fredmans epistlar åtskilliga dryckesqväden och andra visor. Detta manuskript uppgafs vara Bellmans egenhändiga, och på grund häraf föranstaltades kort derefter om detsammas utgifvande från trycket under ofvan anförda titel[1]).

I företalet till denna publikation yttras om handskriften bland annat:

»Visserligen finnes hvarken titel, årtal eller uppgift på skrifvarens namn, men lika visst som innehållet tillhör Bellman, lika säkert är ock att handstilen är hans egen.»

Hållbarheten af detta kategoriska påstående synes dock tarfva bevis, men något sådant har icke — åtminstone ej på tillfredsställande sätt — blifvit lemnadt. I mer än ett afseende torde alltså en undersökning vara af nöden.

Hvad då först beträffar egenhändigheten, skulle denna enligt förordet vara bevisad »genom jemförelse med flera handskrifter af Bellman, bevarade i K. biblioteket» — Författaren till föreliggande uppsats har *äfven* — eggad dertill af de tvifvel manuskriptet hos honom framkallat — anställt noggranna jemförelser ej blott med

1) Eichhorn omnämner i den nya samling af Bellmans skrifter han 1877 utgaf (del. 2, sid. 309), att skalden skulle ha skänkt manuskriptet till en sin läkare Anders Blad, men redogör ej för källan till denna uppgift. I förordet till de s. k. »Bellmans poetiska arbeten till år 1772, sådana han då ämnade utgifva dem» säges deremot: »Angående handskriftens historia är intet vidare kändt, än att dess tre senaste egare varit kapitenen P. O. Åkerman, med. d:r A. G. Wikblad i Söderhamn och notarien H. Wikblad i Stockholm, hvilken haft godheten förära den dyrbara boken till Kongl. biblioteket år 1871.»

K. bibliotekets, utan äfven med andra Bellmans autografer, men icke kunnat vinna full öfvertygelse om egenhändigheten såsom oomtvistligt faktum. Väl tyckas enstaka bokstäfver till formen förete en viss likhet med Bellmans, men denna omständighet är icke tillräckligt afgörande, enär dylika likheter kunna framvisas i flera samtida handskrifter, hvilka *ej* äro Bellmans. Hvad som väsentligen talar emot det gjorda påståendet är att *karakteren i det hela* icke — åtminstone synes det förf. så — bär prägeln af Bellmans handstil. För öfrigt äro snart sagdt alla skaldens manuskript utförda med gammal svensk stil — undantagen äro ytterst få och hänföra sig mestadels till de senare tidsskedena af hans lefnad — då deremot uti det ifrågavarande s. k. fransk, eller den i vår tid brukliga, blifvit alltigenom använd.

Af dessa skäl kan förf. för sin del icke anse handskriftens egenhändighet vara ställd utom allt tvifvel, tvärtom synas de honom snarare tala mot än för sådant antagande.

Men om ock *denna* fråga må tills vidare lemnas oafgjord i afvaktan på det resultat, hvartill andra forskare kunna komma, — hvad har man att tänka om handskriftens innehåll? — Är Bellman upphofvet till det samma i dess helhet?

Ja, vissheten derom torde till äfventyrs ej vara så alldeles fastslagen. I 1:a årgången af »Samlaren», sid. 128, meddelar professor Schück att han i en honom tillhörig samling visor afskrifna af Bellmans mångårige vän och nästan dagliga umgänge C. Völschow funnit tvänne i vår handskrift befintliga sånger, nämligen: »Systrar, hör sådan kostlig bassong», samt: »Bröders och systrars glada lag», hvilka af Völschow uppgifvas hafva till författare den förra *Tilas* och den senare *Brandel*. Härmed är ju »gärdet uppgifvet»; ty kunna två stycken — ja, vore det ock blott ett enda — härrörande från andra upphof påvisas, så är tydligt att ingen säkerhet gifves för att icke flera af samma kategori förefinnas. Och i sjelfva verket vända sig de starkaste misstankarne mot det största i handskriften förekommande poemet med öfverskrift: »Elegie: Parodie utaf Zephis» (skalden Creutz' bekanta dikt), om hvilket det

heter i förordet till den tryckta publikationen: »Kändt under namnet 'Korporal Ölbom' har detta stycke länge tillskrifvits Hallman och ingått i hans arbeten, men måste nu frånkännas honom.»

Så lättvindigt är dock ej den saken afgjord.

Må man, med hänsyn till vigten af att söka utröna hvem som är den verklige författaren, Bellman eller Hallman, ursäkta mig den omständlighet, som härvid är af nöden.

»Corporal ÖLBOM, Parodie» finnes första gången tryckt i »Nya Småsaker til Nöje och Tidsfördrif», Första delen, Stockholm 1768 (8:o), sid. 19. I en not yttras der om poemet: »Denna *Parodie,* öfwer et stort och Mästerligt stycke, är i sitt slag rätt wäl träffad. Man wil här lämna henne et rum, för at wisa, huru de wackraste Skrifter af en qwick och *Satyrisk* penna kunna wridas och förwändas.»

Den uti den aftryckta handskriften intagna variant af nämnda parodi är, jemförd med den 1768 tryckta, mycket underhaltig.

För att befogenheten af det sagda må blifva pröfvadt, framläggas här de båda läsarterna till jemförelse.

Corporal ÖLBOM, Parodie. (ur "Nya Småsaker til Nöje och Tidsfördrif".)	*Elegie: Parodie utaf Zephis.* (Ur de s. k. "Bellmans poetiska arbeten etc.".)
Wid midnatstid på *Liljans* krog, Sågs med förtwiflans steg *Corporalen Ölbom* streta, Och sig et rum i källarswalen leta, Där han sin hämd i denna klagan tog:	Om Midnatstid vid Liljans krog, Sågs med förtviflad' steg Corpralen Ölbom streta Och sig et rum i källarsvalen leta Där Han sin hämd i denna klagan tog; * * *
Ach! jag må just af ängslan spricka, Mitt unga bröst liksom en blåsbälg går, Mitt hjerta mig i halsen står, Ach! hade jag et halfstop dricka! Du Tallstrunt-öl, som alla sinnen rör, Bjud intet til min torra strupe läska, Hvad båtar mig din fragg, din ljufwa bätska; När du ger lif åt alt, så tumlar jag och dör.	Ach! jag vill just af ängslan spricka, Mit bröst liksom en blåsbälg går, Mitt hierta mig i halsen står, Ach! hade jag et halfstop dricka! Du Tallstrunt Öl, som allas hiertan rör, Biud intet till min torra strupa läska, Hvad båtar mig ditt fragg, Din liufva bäska? När Du ger lif åt alt, så tumlar jag och dör. * * *
Hvad frätes jag utaf för djefla låga! Ach! tron j wäl, i Krögar-Jungfrur små, Som födas blott til *Guarnizoners* plåga,	Hvad frätes jag utaf för knäfla låga? Men tron i väl, I Källar Nympher små, Som födens blott til Garnisoners plåga,

At på Er trolöshet man ingen hämd kan få.
Du Tomtebiss, som öfwer källrar råder,
Wälg ut et straff, en plåga utan nåder;
Lät källar-gålfwet sedan opp,
Sänd någon hit af Elfwars grymma Tropp;
Förstör och dräp hwar Krögar-Mö, som andas,
Lät Bränwin, Öl, Tobak, alt om hwart annat blandas.
Men skona *Elsa* dock, fast hon mig skymfat har;
Fast hon mig slog et trästop uti flinten,
Mig skälde för en Mes, och spände mig i klinten,
Jag henne halft om halft dock fri från straffet tar.

Ach! *Elsa*, kan du ej en gång i tankan ömma,
Du som dock fådt af mig så mången saftig puss,
Ach! kunde du så slå och glömma
Din Gardeskarl, din Pomeranske Buss,
Som gifwit dig sitt månads-*gage*,
Til möstyg, skor, til nålbref, trå och band,
Som frälsat dig från slagsmål och *Bagage*,
Och som bröt ut din murkna oxeltand;
En modig *Grenadier* med krökta knäfwelbårar,
Som från gemen har tjänt sig upp til Corporal;
Uff! Döden mig i halsen skårar,
Ach! om jag dock fick dö på krogen Rosendal!

Hwart raglar jag? I kärr och torra marker!
I hasselspön, som skärs på desse parker,
Kom wisen mig förskräckelse och nöd:
I oxar, som på desse backar wråla,
Säg' *Elsa* om min usla död,
Och huru modigt jag har kunnat döden täla.

I denna krog en dödlik tystnad rår,
I detta lugn ses inga Båtsmän klappas,
Här flyter ej den minsta Bränwins tår,
Och intet öl uti bouteiller tappas.
I spökelser om nattetid!
Förlåt mitt brått, jag rubbar edar frid.

At på Er trolöshet, man ingen hämnd kan få?
Du Tomtebys, som öfver källrar råder,
Wälg ut et straff, en plåga utan nåder.
Lät källargolfvet sedan opp,
Sänd någon hit af Älfvars grymma tropp,
At De förstör hvar Krögar-Mö som andas,
Lät Bränvin, Tobak, Öl, alt om hvartannat blandas;
Men skona Elsa dock fast hon mig skymfat har,
Fast Hon mig slog et Trä-stop uti flinten,
Mig skälde för en Skurk och spende mig i klinten,
Jag Henne halft om halft dock fri för straffet tar.

* * *

Ach! Elsa kan Du eij en gång i tankan ömma?
Du, som dock fått af mig så mången saftig puss:
Hur kunde Du så slå och glömma
Din Gardieskarl, Din Pomeranska Buss?
Som gifvit Dig sitt ringa månads gage,
Til mösstyg, skor, till nålbref, trå och band,
Som frälsat Dig från Båtsmän och Ragage
Och som bröt ut Din murkna Oxel Tand;
En modig Grenadier med krökta knäfvelborrar,
Som har ifrån gemen tient upp sig till Corp'ral:
Uff! Döden mig i halsen skorrar,
Ach! kunde jag dock dö på krogen Rosendahl!

* * *

Hvart raglar jag i kärr och tomma Parker?
I Hassel-spön, som skärs på dessa marker
Kom visen mig förskräckelse och nöd:
I Oxar som i dessa parker vråla
Säg Elsa om min usla död,
Och huru modigt jag har kunnat döden tåla.

* * *

I denna krog en dödlig tystnad rår:
I detta rum ses inga Båtsmän klappas:
Här flyter eij den minsta Bränvins tår.
Och intet öl i flaskor tappas:
I spökelser om nattetid,
Förlåt mitt brått, Jag rubbar denna frid:

Det enda dån, som skal er ro förstöra,
Det blir mitt wrål, min hesa bränwins röst;
Den enda storm, den stöt, mitt arma bröst
Lär snart mot detta gålf, i sidsta fallet göra!
Den enda wåg, som swallar i en flod,
Det blir en bränwins klunk, som friskar up mitt blod;
Gif akt! och straxt wil jag med eder spöka;
I detta ölfats djup en wålnad wisar sig,
Som bjuder mig, at Edart Sälskap söka;
Marche, undan då, och gör et rum för mig!

Hwad köld är det, som denna swalen hyser?
Här mitt Corporalska blod får ändtlig swalka sig,
Och tag mig f - - - jag mera ryser,
När min *Capten* begynner sakna mig:
Han må nu länge nog sin käpp til prygel fatta,
Däråt skal *Ölboms* rygg i sielfwa grafwen skratta.
Men hårda Öde, när du lifwet från mig tar,
Så lämna det af mig, som *Elsas* glädje war.

Farwäl du gamla bänk, farwäl i nögda lunder;
Du swarta gålf, som ofta ölstänkt såg,
Hur jag uti min sauce för *Elsas* fötter låg;
Tag mot hwad återstår af mina sidsta stunder,
Göm denna fradga i ditt sköt,
Som från min trogna mun nu hastigt söker slippa;
Ach! at en hop däraf i *Elsas* tåflor flöt,
Dem hon plär då och då på bara föttren kippa.

Du tre örs dank, som med ditt gula sken
Uplyser *Elsas* rum, förgyller hennes nätter,
När *Elsa* rifwer sina ben,
Då efter wanan hon sig på sin spishäll sätter;
Glöm ej med *Hoffbros* *) smak, min målning skildra af,

Det enda dån, som skall Er ro förstöra,

Det blir den stöt mitt arma bröst
Lär emot detta gälf vid sista fallet göra:

Den enda våg, som svallar i Er flod,
Det blir en Bränvinsklunk, som friskar upp mitt blod,
Gif acht! at strax med Eder spöka:
I detta Ölfats diup en vålnad visar sig,
Som biuder mig, att Edart sällskap öka,
March undan då, och gör ett rum för mig.

* * *

Hvad köld är det, som denna Svalen hyser?
Här mitt Corp'ralske blod skall äntlig svalka sig;
Och ta mig hin jag mera ryser,
När min Capten begynner sakna mig:
Han må nu länge nog sin käpp till prygel fatta,
Däråt skall Ölboms rygg i sielfva döden skratta;
Men hårda död, när som Du lifvet tar,
Så lemna det, som Elsas glädie var.

* * *

Farväl I kära stop, Farväl I täcka kannor,
Du svarta gålf, som ofta blodigt såg
Hur jag uti min Sår, vid Elsas fällbänk låg,
Jag icke mer för Er vill höra några bannor:

Giöm denna resten i Ditt sköt:
Du skall då städse få min ömma börda slippa:
Tänk om en del däraf i Elsas Tåflor flöt,
Dem hon plär då och då på bara föttren kippa.

* * *

Du Tre Örs Dank, som med Ditt gula sken,
Förgyller Elsasdisk, upplyser Hennes nätter,
Om Elsa rifver sina ben,
När efter vanan Hon sig på sin spishäll sätter,
Glöm eij Dess skugga måla af,

*) Lärer wara en Brefmålare. — (*Petter Lorens Hoffbro*, född 1710, död 1759. Se författarens uppsats: »Till de s. k. Bellmansfigurernas historik» i Nya Dagligt Allehanda d. 28 febr. 1895.)

På det min sorgsna hamn, som spökar här allena,	På det min sorgsna hamn, som raglar här allena,
Med hennes kunde sig förena,	Med hennes kunde sig förena
Och jag en rolig qwäll få finna i min graf.	Och jag ett Nobis finna i min graf.
	* * *
Du Tobaks-imma, när du swäfwar,	Du Tobaks-imma när Du sväfvar
Och leker kring min *Elsas* bröst,	Och leker kring om Elsas bröst!
Ach! at du ej min önskan jäfwar,	Ach! at Du eij min önskan jäfvar,
Du all min lifstids ljufwa tröst!	Du! all min lifstids liufva tröst!
Och du, du sidsta suck, som jag nu flåsar ut,	Min sista andedrägt, den jag nu pustar ut,
Ach! at en hastig fläckt, så lyckligt kunde laga,	Du värdes i Ditt qualm med Dig i sällskap taga,
At *Elsa* må på nykter maga,	At Elsa må, på nychter maga,
Få lukta om mitt qwal, min kärlek och mitt slut.	Få luchten af mitt qval, min kärlek och mitt Slut.

Efter en noggrann jemförelse mellan de båda läsarterna torde väl knappast någon tvekan kunna råda om att 1768 års upplaga i formellt hänseende eger företrädet. Men äfven i fråga om innehållet företer den i handskriften befintliga varianten åtskilliga mindre lyckliga ställen. Så t. ex. förefaller uttrycket »Källar Nympher» ej lika träffande som det sistnämnda år tryckta poemets »Krögar-Jungfrur». — »I denna krog en *dödlig* tystnad rår» är obetingadt sämre än: »I denna krog en *dödlik* tystnad rår». — »I detta *rum* ses inga Båtsmän klappas» verkar ej så naturligt som: »I detta *lugn* etc.» — Följande strof:

»Du svarta gålf, som ofta blodigt såg
Hur jag uti min Sår, vid Elsas fållbänk låg»

är betydligt underlägsen 1768 års variant:

»Du swarta gålf, som ofta ölstänkt såg,
Hur jag uti min sauce för *Elsas* fötter låg.»

(Inom parentes sagdt kunde man vara frestad att föra ordet »sår» i st. f. »sauce» på någon afskrifvares räkning till följe af oriktig uppfattning efter gehör. Så ock när »Tomte-bys» läses i st. f. »Tomtebiss», och med ännu mera skäl »Ragage» (!), der det bör vara »Bagage». — Enahanda anmärkning kan äfven göras, när vid följande ställe:

»Det enda dån, som skall Er ro förstöra,
Det blir den stöt mitt arma bröst
Lär emot detta gålf vid sista fallet göra»

en vers blifvit utesluten, hvarigenom ett manligt rim kommer att fattas.)

Så långt om det rent formella. En annan omständighet, som otvifvelaktigt talar mot Bellmans författarskap är följande sakförhållande.

När Hallman 1775 under titeln »Casper och Dorotea, Heroisk Djurgårdsballet» lät hos Lars Kumblin i Stockholm trycka sin parodi på operan »Acis och Galatea», utkom samtidigt från samma tryckeri med alldeles enahanda utstyrsel och i samma format: »Plägning til Casper och Dorotea, eller Corporal Ölbom, Parodie af samma Autor.» (Andra upplagan följde 1776.) — »Plägning» är ett gammalt ord, hvarmed förstås något, som gifves utöfver det som sålts. Häraf vill synas som om köpare af pjesen fått »Corporal Ölbom» gratis.

Här uppgifves ju formligen Hallman vara författaren [1]. Något rimligt skäl, hvarföre Bellman, såvida han varit auktor, skulle tillåtit annan person utgifva sig som sådan — något som för öfrigt visar sig fullkomligt öfverflödigt när det gäller »Casper och Doroteas» qvicke upphofsman — eller hvarföre i sådant fall ett Bellmans poem skulle gratis fått åtfölja Hallmans pjes, lärer icke kunna framläggas.

På grund af hvad här ofvan blifvit framhäfdt, vågar jag hålla före:

1:o) *att Hallman visst icke kan frånkännas författarskapet till »Corporal Ölbom»*, och

2:o) *att då dessutom, jemte detta poem, åtminstone två andra dikter, hvilka ej tillhöra Bellman, finnas intagna i handskriften, densammas innehåll i dess helhet icke kan tillskrifvas honom.*

1) I Göteborgstidningen »Hwad Nytt? Hwad Nytt?» för den 26 juni 1776 finnes införd såväl Creutz' elegi *Zephis*, som parodien öfver densamma. I en not härtill anmärkes: »Den (elegien) har lika lyckligt blifwit Parodierad af Secreteraren Hallman, hwars styrka i den slags witterheten är bekant af *Casper* och *Dorothea.*»

Den slutföljd, som dernäst kan dragas — väl att märka under förutsättning af handskriftens ej tillräckligt bevisade egenhändighet — har redan blifvit gjord af prof. Schück, när han i »Samlaren», på förut anf. st. yttrar: »Det vill synas som detta manuskript ej *endast* innehåller Bellmans egna visor, utan att han deri äfven intagit andras, hvilka fallit honom i smaken, häri följande samma princip som alla andra vissamlare från denna tid.»

I företalet till de s. k. »Bellmans poetiska arbeten etc.» framhålles såsom en »märklig» omständighet, »att då denna bok utskrefs, hade tanken på Fredmans epistlar som särskild samling ännu icke uppstått hos skalden. Först sedan han medhunnit 212 sidor mognar denna idé hos honom och han ger derefter omedelbart under nedskrifvandet rubriker och nummer åt de stycken han bestämmer för epistelsamlingen; vid de föregående tillägger han med hopträngd stil dylika öfverskrifter och siffror». — På samma gång fixeras i förordet, med för öfrigt ganska antagliga skäl, tiden för handskriftens tillkomst till »slutet af 1771 eller första början af 1772».

Det »märkliga» i den anförda omständigheten reduceras emellertid snart sagdt till noll, då det kan påvisas att tanken på Fredmans epistlar som särskild samling redan långt förut uppstått hos Bellman. Bland K. bibliotekets handskrifna samlingsband finnes nämligen en »Wisbok af D. G. N[escher].» med årtalet 1768 å titelbladet och deri påträffas å sid. 102 den bekanta episteln »Blåsen nu alla» under rubriken »St Fredmans 25 Capitel, som är ett försök til en Baccanalisk Pastoral wid Ulla Winblads Öfverfart til Djurgården». Detta faktum förutsätter naturligtvis att före sistnämnda år icke mindre än 24 epistlar erhållit sina resp. nummer. Upphofsmannen till ifrågavarande handskrift — det må nu vara Bellman eller någon annan — har således blott, efter hvad vill synas, begagnat sig af den redan *förut* bestämda nummerordningen såväl för epistlar af äldre som af yngre datum, hvilka senare då blifvit införda i oafbruten följd.

Men om man nu också ville antaga att det vore Bellman sjelf, som i handskriften numrerat epistlarne mot »slutet af 1771 eller första början af 1772», huru kan då förklaras det besynnerliga förfaringssätt han skulle hafva iakttagit genom att *samtidigt* i en annan liknande handskrift för ej mindre än 23 af epistlarne träffa en väsentligen olika nummer-anordning?

Härmed syftar förf. på den i K. biblioteket förvarade först utskrifna samlingen af Fredmans epistlar, hvilken skalden lät verkställa för att öfverlemnas till friherre J. D. Duwall, synbarligen som en tacksamhetsgärd.

Titelvignetten till denna samlings 2:a del är utförd af C. G. Roos i Febr. 1772. Att alltså 1:a delen måste hafva varit fullbordad åtminstone mot slutet af 1771 är ett antagande, som utan risk af misstag synes kunna göras och som äfven — hvilket strax skall visas — vinner bekräftelse af det samlingen inledande förordet.

De båda handskrifternas samtidighet torde härigenom få anses ådagalagd.

Nummer-anordningens olikhet dem emellan framgår af följande sammanställning:

De s. k. »Bellmans poetiska arbeten etc.»:		*Duwallska saml.:*
N:r 17	motsvarar	N:r 1
» 14	»	» 2
» 8	»	» 3
» 12	»	» 4
» 1	»	» 5
» 2	»	» 6
» 22	»	» 7
» 15	»	» 8
» 5	»	» 9
» 21	»	» 10
» 13	»	» 11
» 16	»	» 12
» 9	»	» 13
» 20	»	» 14

N:r 4	motsvarar	N:r 15
» 11	»	» 16
» 19	»	» 17
» 23	»	» 18
» 3	»	» 19
» 7	»	» 20
» 18	»	» 21
» 10	»	» 22
» 6	»	» 23

Från och med n:r 24 öfverensstämma i de båda manuskripten epistlarnes ordningsföljd.

Och härmed äro vi direkt inne på den fråga, hvilken blifvit satt som öfverskrift till föreliggande afhandling.

Månne då, efter hvad förf. här ofvan sökt framhålla, någon synnerligt stor vigt bör kunna fästas vid ett påstående, som vill göra gällande, att Bellmans poetiska arbeten »sådana han då (år 1772) ämnade utgifva dem», bestode af en samling Fredmans epistlar och åtskilliga Fredmans sånger jemte lösryckta fragment ur Bacchi ordenskapitels handlingar, äfvensom diverse andra dikter, bland hvilka några af skäligen underordnadt värde, alla huller om buller sammanförda i en handskrift, hvilken, sedd ur mer än en synpunkt, är egnad att ingifva grundade betänkligheter? — Åtminstone kan förf. för sin del ej instämma i det gjorda påståendet.

Men om ifrågavarande handskrift icke vore den, som skalden 1772 tänkte lägga till grund för de af sina arbeten, han då hade för afsigt att offentliggöra, hvar har man att söka den rätta?

Svaret kan, enligt mitt förmenande, endast blifva ett: ***Duwallska samlingen** synes vara den, hvilken Bellman ämnade utgifva vid sagde tidpunkt.*

Som stöd för detta antagande torde vara tillräckligt att ur nämnda samlings förord citera följande transsumerade utdrag:

*»Denna samling af Epistlar, till antalet 100, hvaraf till en början 1:sta Tomen, innehållande de 25 första, utgifves, äro äfven så många lefvande vedermälen af vår **Fredmans** nitälskan. — — — Skulle det påsyftade ända-*

målet härigenom vinnas, som är att en bedröfvad kan vinna styrcka i sin svaghet och ro i sin bedröfvelse, ärnar man i början af nästkommande År fortfara med utgifvandet af 2:dra Tomen, som kommer att äfven som denna innehålla 25 Epistlar och så vidare framgent till dess antalet är uppfyldt. Endast att försöka allmänhetens tycke har man äfven till prof låtit utgå en eller annan af dessa, som till Exempel **Epist: till Bröderne och Systrarne på Thermopolium, Epist: till Ulla Winblad,** *och den sinrika* **Episteln** *der man får se en skymt* **af Ormens pigor.**»

Man finner häraf, att Bellman, som på förhand bland allmänheten utsändt några epistlar till prof, ärnat utgifva 1:a delen 1771, men att denna plan ej kommit till verkställighet. I Februari 1772 var (som förut är visadt) 2:a delen färdig och i Juli samma år inlemnar han sin underdåniga ansökan om privilegium å sina arbeten.

Detta K. bibliotekets nu nämnda ex. af Fredmans epistlar utgöres af två stora qvartvolymer inbundna i kalfskinn med guldpressningar å ryggarne, den ena volymens dock mycket skadad. Skriften gjord på tjockt holländskt papper.

Första bandets titel lyder:

FREDMANS
EPISTLAR
1 TOMEN.

Derunder en större, fint tecknad vignett inom en ram i rococostil. Från en bandrosett i öfra hörnet å ramens venstra sida nedhänga herdestaf och hatt, ett bläckhorn, jemte pennor, bref och en lie. Motsvarande anordning å högra sidan utgöres af ett stop, ett glas, flaska, käpp, pipor. I midten, på en fyrkantig fotställning ett större, nästan fyldt vinglas — med form af en remmare — i hvilket en med spetsen uppåt vänd pil. Bredvid ligga en narrbjellra (s. k. marotte) och en komisk mask. Nedanför, på ornamentet, ett timglas.

Midt på titelbladets baksida denna vers:

»Cum tam Venus quam Bacchus prostet in Urbe
Cur Insigne suum non habet Alma Venus. Oven:»

På tredje sidan följande dedikation:

Kongl. Maij:ts Tro-Man
Öfverste och Riddare af Dess Svärds-Orden
Högvälborne Herr Baron
JOHAN DIEDRICH DUWALL
varder detta Werck
öfverlämnadt
Aldra-Ödmiukast
af
Utgifvaren af desse Epistlar
Carl Michaël Bellman
(namnet egenhändigt).

Andra bandets hela titelblad upptages af en stor vignett i tusch med rubrik: »FREDMANS EPISTLAR, Andra Delen», inom en oval ram, öfverst prydd med diverse musikinstrument, såsom fiol, trumpet, valdthorn; derefter en uppslagen bok, på hvars högra blad läses: »Fredm:s Epistlar, Andra delen.» Tvärs öfver venstra bladet är lagd en penna. Vidare: ett notblad, hvarunder en basfiol. Längs ned till venster en puka. Ovalen har å venstra sidan ett slätt draperi, utefter den högra löper en guirland. Vid undre kanten af ramen står att läsa: »Dessiné de Carl Gustaf Roos a Stockh. le 1 Few. 1772.» — Underst skyar, i hvilka en uggla.

Å det följande bladet en vackert textad tillegnan åt Duwall.

På tredje bladet:

»Högwälborne Herr Baron!

Nytt Sorl begyns kring Paphos ängar;
Man ser ibland en Ängla-Tropp,
Hur Bacci Män wid krus och Strängar
Och under trum-slag biudas opp.
Re'n Nattens Facklor börja brinna
Och Fredman raglar i sitt bo;
Ophöij din röst min Skalld-Gudinna
Och siung till Baron Duwalls ro.

*C. M. B****»
(Endast initialerna skrifna af Bellman.)

Exemplaret är icke egenhändigt af skalden. Olika afskrifvare hafva användts till de båda delarne. Pikturen i den första är rätt vacker och stafningen temligen korrekt. Andra delen dock i begge dessa hänseenden mera underlägsen. Denna del börjar med »Fredmans 26:e epistel. Til kiera Mor på Fyrkanten» och prydes öfverst af en teckning, reproducerad i Carléns Bellmans-upplaga (till Fredm. ep. n:r 73), men i ofullständigt skick.

Tomen afslutas med en större, af rococoram omgifven vignett — tuschlavering — som visar Fredman med lockperuk och iklädd rock med stora ärmuppslag, sittande på en stol. Bredvid honom benrangelsmannen med lie i högra handen och med den venstra räckande honom ett glas. På golfvet, till venster ett väggur, hoftång, urtafla lutad mot ett städ samt en hammare. På högra sidan en sönderslagen större butelj, hvarur rinner vin, en itubruten basfiol med sönderslitna stängar samt ett kullstjelpt stop. Längs bort ett bord med timglas och ett rykande ljus i sin stake [1]).

Ej heller i det skick och med den anordning Bellmans förnämsta arbeten te sig i det Duwallska manuskriptet kommo de till utgifvande 1772 som ämnadt var. Följande året tycktes likväl planen vara på väg att realiseras. Då innehöllo nämligen Inrikes Tidningar för den 7 Juni en så lydande annons:

»Med Secreteraren Bellmans tilstånd är man sinnad, at utgifwa et af bemälte Secreterare författadt och af honom sjelf öfwersedt och granskat Arbete, *Fredmans Epistlar* kallat. Werket kommer at bestå af 2:ne delar i regal 8:vo, hwarje del innehållande 25 Epistlar, med Musiquen dertil graverad i Koppar, jemte åtskillige til ämnet lämpel. *Portraits* och *Vignetter.* Prenumeration emottages härå med 18 Dal. K:mt i Stockholm hos Bokhandl. Holmberg (härefter uppräknas åtskilliga bokhandelskommissionärer i landsorten). Werket lofvas färdigt til Michelsmässo-tiden; och tryckas inga flere Exemplar, än Prenumeranter sig anmäla.»

Mot detta tillkännagifvande protesterade emellertid Bellman uti Dagligt Allehanda och Stockholms Post-Tidningar för den 2 September s. å. i följande ordalag:

1) Det vore önskvärdt att *denna* samling af »Bellmans poetiska arbeten till år 1772, sådana han då ämnade utgifva dem» blefve, med de tillhörande illustrationerna i facsimile, offentliggjord.

»Som jag förnummit, det Bokhandlaren Holmberg genom Trycket låtit kungöra, at han med mitt samtycke wore i begrep låta trycka några af mig författade Poetiska Arbeten, eller så kallade Fredmans Epistlar, också begärt och til äfwentyrs redan upburit Pränumerations-Medel därå, finner jag min skyldighet wara avertera det Respective Allmänna, at Bokhandlaren Holmberg aldrig af mig erhållit hvarken tilstånd eller Manuscripterna därtil, utan har jag fogat den anstalt wid mina Arbeten, som snart komma at utgifvas, at hugade Köpare ej beswäras med någon Pränumeration därå.

Carl M. Bellman.»

Sex dagar senare — den 8 Sept. — försvarade Holmberg i samma tidning sitt åtgörande medelst detta genmäle:

»Det är med stor förundran jag så wäl i *Dagligt Allehanda* som *Post-Tidningarne* funnit en Intimation, undertecknad med Secret. Bellmans namn, hwaruti jag på intet sätt igenkänner den Caracter hwar och en äger om bemälte Secreterare; ingen skriftelig öfwerenskommelse är oss emellan träffad, det är wist, men at en muntelig öfwerenskommelse skedt, lärer säkert ej kunna nekas; lika så litet som det, at Hr. Secreteraren ej hade något däremot, at jag på dess Arbete emottog Prenumeration, så mycket mera nögd därmed, som Hr. Secret. sjelf tilhandlade sig en Prenumerations-Sedel för at däraf göra en Present til en Wän. Behöfs en widlyftigare förklaring emot en aktad Medborgare?

Johan Chr. Holmberg.»

Huru det rätteligen förhöll sig med denna transaktion mellan skalden och bokhandlaren torde nu mera vara omöjligt att afgöra. — Men ännu ett år derefter (1774) voro klagomål synliga i tidningarne öfver dröjsmålet med utgifvandet af Fredmans epistlar, då likväl prenumeration å desamma vore betald.

Först 1790 utgingo, som bekant, från trycket dessa Carl Michael Bellmans mästerverk.

* * *

För aderton år sedan utkommo »Skrifter af C. M. Bellman, ny samling efter skaldens egna handskrifter och andra samtida källor», i hvilken blifvit intagna alla sådana i den 1871 till K. biblioteket skänkta handskriften förekommande stycken — inberäknadt »Corporal Ölbom» och de båda af Schück påpekade, Bellman

ej tillhöriga dikterna — hvilka ej förut varit offentliggjorda. Knappast lärer väl kunna påstås att skaldens ära tillskyndats något gagn med detta företag, och förvisso skulle han sjelf i lifstiden hafva betackat sig, om man velat publicera allt hvad han vid skilda tillfällen, oftast som ett stundens hastverk, nedskref. Märkliga äro i sådant hänseende dessa Kellgrens ord i företalet till Fredmans epistlar:

»Det är ofta icke nog för en auktors ära att bli känd för hvad han skrifvit, men ock att bli frikänd från hvad han ej skrifvit eller, det som är detsamma, hvad han icke fullt gillar: ty hvilken är den författare, som vågar säga med Gud att *allt, hvad han gjort, var ganska godt?* Men nu är man, i lärd som i allmän mening, icke far till andra barn än dem man sjelf erkänner.»

Men det betänkligaste vid ett dylikt förfaringssätt är den fara, som derigenom hotar vår litteraturhistoria att råka in på de äfventyrligaste afvägar, från hvilka det kanske icke torde blifva så lätt att åter leda henne in på rätt stråt.

Det är för att, om möjligt, afvärja en sådan fara, som förf. efter lång tvekan beslutat sig för att framlägga sina under åratal hysta tankar i det ämne här blifvit afhandladt. Han har så mycket hellre nu trott sig böra våga detta steg, som väl den tidpunkt ej torde vara synnerligt aflägsen, då skaldens skrifter i nyredigeradt skick, med tillgodogörande af alla under de senare decennierna vunna upplysningar, böra kunna emotses. Det vore högligen att beklaga, om man vid utförandet af ett sådant värf skulle, för att erhålla »en säker Bellmanstext», stödja sig på den meromnämnda handskriften utan att dessförinnan underkasta densamma en sträng, allsidig granskning.

Till dess en sådan kritisk pröfning blifvit företagen af kompetente bedömare, må de åsigter förf. här ofvan dristat sig uttala stå för hans räkning.

Johan Flodmark.

Anteckningar till Bellmansdiktens historia.

I.

Det torde väl vara tämligen säkert, att Bellmansforskningen ännu befinner sig i sitt allra första stadium. Utan att på något sätt vilja till jämförelse eller ens till ett ideelt mål uppställa de litteraturmassor, som växt upp omkring de stora kulturländernas universella andar, sådana som Dante, Shakspeare, Molière och Goethe, kan det väl ändå påstås, att de skrifter, som existera om Bellman, hvarken äro tillräckligt många eller tillräckligt belysande i förhållande till den ställning, han rättvisligen borde intaga icke blott bland våra egna skalder, utan ock i det stora världsgalleriet. Men äfven om vi aldrig för hans del skulle från främlingars sida kunna påräkna det intresse, som t. ex. låter ett Dante Society uppstå i England flere år innan Società dantesca italiana kom till, så finnes det då i alla fall ingenting, som hindrar oss att på vårt eget nationella område söka arbeta med samma pietetsfulla objektivitet, som de stora ländernas forskare prestera. Med hvilken minutiös noggrannhet letas inte allt upp ända in till det allra obetydligaste, så snart det endast är en möjlighet för, att det kan kasta något ljus öfver den omskrifne mästaren. Och det synes ibland, som ämnet vore outtömligt, ty bidragen, betraktelserna, utredningarna, dokumenterna strömma in i större antal än någonsin och kunna t. ex. för Dante ensamt fortfarande uppgå till ett hundratal om året öfver hela gebitet. Vetenskapens fordran måste alltid och oafvisligen blifva att göra aktstyckena så vidt möjligt fullständiga, för att det sedan må kunna lemnas åt personen att på dem grunda mer eller mindre individuella omdömen. Dessa senare kunna bli

subjektiva, dokumenten måste vara objektiva och fullständiga. Ett sådant påstående, som att man »gör Bellmans poet-ära en dålig tjänst» genom att trycka mer eller mindre af det, »som skalden ej utformat till konst», innebär dels ett ovetenskapligt betraktelsesätt, dels en ogrundad farhåga. En skalds storhet är helt och hållet bestämd af hans största och bästa produkter, och dessas betydelse minskas ej med ett enda milligram, om han därjämte producerat en del saker, hvilka inte hafva samma höga värde. Men väl kan just detta, som skalden »ej format till konst», för forskaren ha ett mycket stort värde, liksom ju konsthistorikern studerar skizzen i form eller färg med samma intresse som det fullfärdiga konstverket, ja kanske med större. Endast genom antagande af sådana, som det tyckes, självklara, vetenskapliga principer skall det lyckas att ge en fullständig bild af den skald, hvilken ännu för helt kort tid sedan var så godt som en myt. Det har varit de senaste åren förbehållet att sprida något ljus öfver Bellmans lif; hvad åter hans diktnings inre historia beträffar, är ännu nästan intet gjordt.

Det är en märklig diktning, Bellmans. Utan afseende på dess inre värde för öfrigt och med bortseende från de problem, som för alla skalders värk äro gemensamma, erbjuder Bellmansdiktningen i rent filologiskt hänseende ett af de intressantaste fallen i den moderna litteraturen. Det är för det första en diktning, som behöfver en nästan fortlöpande *kommentar*, ej blott för de många anspelningar på dagens händelser och personer, af hvilka den är uppfylld, utan ock i fråga om den grammatiska förklaringen af själfva texten och orden, som ofta lemna tillfälle till värkliga text-*konjekturer*. Vidare: därigenom att Bellmans dikter, för så vidt de under hans lif trycktes, blefvo publicerade först under hans senare år, äro de svårigheter, som möta i fråga om kronologien, ungefär af samma beskaffenhet som de, med hvilka den forskare har att kämpa, som studerar litteratur före boktryckarkonstens uppfinning. Och ändtligen är det ej alltid en lätt sak att ur massan af anonyma dikter från förra århundradets senare hälft urskilja

Bellmans, afsöndra det som oriktigt blifvit honom tillskrifvet och i deras ställe möjligen sätta andra. Korteligen, Bellmansforskningen kan i många punkter ungefär jämställas med studiet af den gamla isländska Edda- och skaldepoesien. Men då denna litteratur nu är samlad i bibliotek och arkiver, så är detta på långt när ännu ej fallet med hvad som kan återstå af Bellmansmanuskripter, utan dessa äro till stor del spridda hos privata personer, hvilket gör en i allo tillförlitlig undersökning för närvarande nästan omöjlig.

Så har Sondén begagnat källor, hvilka man nu icke känner till; och jag har mig bekant, att bref af okändt innehåll till och från Bellman t. o. m. existera i en enskild autografsamling i Tyskland. Af Bellmans nu förefintliga egenhändiga manuskripter äro väl *Väfrim*, den handskrift på rulle, som förvaras i Vitterhets-, Historie- och Antiqvitetsakademiens samling, den utförligaste. Men däremot är dess innehåll ej i fullt samma grad intresseväckande, såsom åtminstone till allra största delen härstammande från tiden strax före 1780 eller just detta år. En annan handskrift, som förmodligen är af stort intresse, är den Eichhorns sterbhus tillhöriga *Potpourri eller samlade skrifter af Carl Michael Bellman*, hvilken handskrift beklagligtvis ej är tillgänglig. Kongl. Bibliotekets samling af Bellmans egna handskrifter äro samtliga af mindre intresse. Den enda, som skulle utgöra undantag härifrån, är den handskrift, som af Klemming utgifvits under titeln: *Bellmans poetiska arbeten till år 1772, sådana han då ämnade utgifva dem. Efter skaldens egen handskrift*, Sthlm 1872[1]). Handskriften saknar till en början hvarje namnteckning och är också alldeles utan annan datering än den, som i de förefintliga epistlarne förtäljer året för den i dem skildrade händelsens inträffande. Så uppgifves episteln till Cajsa Lisa vara lemnad vid hennes säng den 30 juli 1771. Före detta datum kan handskriften sålunda ej vara tillkommen; huru långt efteråt är däremot svårare att bestämma. Lösligheten i Klemmings re-

1) Då jag vet, att Amanuensen Flodmark gjort denna handskrift till föremål för en specialundersökning, vill jag här endast i största korthet omnämna den. Vi hafva alldeles oberoende af hvarandra kommit till samma resultat.

sonnemang i detta afseende är ödesdigert för hela denna handskrifts värde såsom en första-hands-källa. Klemming sätter den till tiden före augusti 1772, dels emedan Bellmans dikt vid Gustaf III:s statshvälfning ej är intagen, dels emedan den ej kan vara senare än 72, alldenstund Klemming anser tanken på Fredmans epistlar såsom ett sammanhängande helt just detta år hafva uppstått. »Först sedan han (Bellman) nedskrifvit 212 sidor (af den ifrågavarande handskriften), mognar denna idé hos honom, och han ger derefter omedelbart under nedskrifvandet rubriker och nummer åt de stycken, han bestämmer för Epistel-samlingen; vid de föregående tillägger han med hopträngd stil dylika öfverskrifter och siffror». Sedermera anför Klemming att de äldsta epistlarne utskrefvos som samling redan omkring februari månad 1772, hvaraf han drar den slutsatsen, att handskriften i fråga är skrifven i slutet af 1771 eller första början af 1772. Den åsyftade samling, i hvilken epistlarne äro utskrifna, är det s. k. *Duvalls dedikations-exemplar*, 2 delar med 25 epistlar hvardera, af hvilka den senares titelblad har en vignett, ritad af C. G. Roos 1 febr. 1772. Denna andra del är sålunda ifrån 72, men första delen måste däremot vara senast ifrån 71, hvilket tydligt framgår, om man läser igenom företalet till Fredmans epistlar, hvilket går i spetsen för första delen. Här utlofvas »nästa del likaledes omfattande 25 epistlar» till följande år. Första delen är därför allra senast från 71, men väl kan den vara tidigare, då man ju ej vet, huruvida löftet i afseende på tiden blef hållet.

Redan häraf framgår, att tanken på Fredmans epistlar såsom ett helt gerna måste vara af tidigare datum än slutet af 71, hvilket återigen gör det oförklarligt, hvarför epistlarne i det af Klemming utgifna manuskriptet skulle hafva fått sina öfverskrifter först senare. Och i själfva värket har också tanken på Fredmans epistlar uppstått mycket förr. Redan i förra hälften af år 70 har t. ex. Hjelm (se nedan!) inskrifvit »Fredmans epistel af Bellman: Ack du min moder». Det skulle kunna påpekas en mängd egendomliga inre motsägelser, om man ville antaga Klemmings hypotes om den

af honom såsom Bellmans egen utgifna handskriften. Så har ju redan Schück i en af Samlarens tidigaste årgångar betviflat riktigheten af att alla de i den ifrågavarande handskriften befintliga styckena skulle stamma från Bellman, hvarför Schück tillgrep den förklaringen, att Bellman skrifvit in andras poemer bland sina egna. Men denna hypotes räcker icke till för att förklara värkliga misstag, som Bellman skulle hafva gjort sig skyldig till i fråga om sina egna dikter, i fall handskriften vore hans. Det finnes t. ex. i densamma en visa, som börjar »Konungen af Portugal», där tre strofer ha omkvädet »Heij Fylleri», hvarpå den fjärde är utan detta omkväde; men denna fjärde strof är »Bacchus reste till Turki», hvilken i Carléns upplaga utgör första strofen af Fredmans Testamente 17. Här passar denna strof tydligen bättre in, och Bellman skulle då inte haft reda på sina egna dikter. Känslan af handskriftens många oförklarliga egenskaper gjorde, att jag beslöt mig för en närmare undersökning af själfva handstilen, hvarvid jag kom till den alldeles orubbliga öfvertygelsen, att vi i det ifrågavarande manuskriptet alldeles inte ha Bellmans egen hand. Bellman skrifver vanligtvis tysk stil och latinsk endast i namn och öfverskrifter; handskriften har helt och hållet latinsk stil. Bellman skrifver oftast med en fyllig linie såsom af en grof raspig fjäderpenna och tämligen raskt; handskriften är det prydligaste, siratligaste, petigaste arbete man kan se. Slutligen har jag värkställt paralellkalkeringar af hela bokstafsserier, hemtade ur Bellmans säkra handskrifter (t. ex. hans protokoller i tullvärket), och jämsides med dem ur handskriften, hvaraf alldeles tydligt framgår, att Bellmans bokstäfver både se annorlunda ut och äro annorlunda gjorda, än hvad fallet är i det ifrågavarande manuskriptet. Endast genom att frånerkänna Bellman denna handskrift och tillskrifva den någon ännu okänd samlare kan man få förklaring på hvarför man helt oförhappandes inne i bandet träffar titeln: »Sednare Delen», under det att någon titel »Förra Delen» ej existerar. Hela den förra halfvan är en blandning af Fredmans epistlar med hvarjehanda andra poemer, under det att senare halfvan innehåller ute-

slutande Fredmans epistlar och så när som på två nummer värkligen tillhöra andra delen af det Duvallska exemplaret och det med samma epistelnummer som här. Det är sålunda »Sednare Delen» af Fredmans epistlar, som skrifvaren fått tag i och skrifvit af. Då sålunda alla både inre och yttre kriterier sammanstämma, så torde det få anses höjdt öfver allt tvifvel, att Klemming i fråga om denna handskrift begått ett misstag. Hvad dess värde för öfrigt beträffar, får detta ej alldeles underskattas. Det är en samling, där afskrifterna äro ganska tillförlitliga, och utan tvifvel har det varit skrifvarens mening, att alla de samlade poemen varit författade af Bellman, fastän han ej varit mera skyddad för misstag än många andra samtida samlare, till och med de allra bäste.

Några andra vigtigare egenhändiga manuskripter af Bellman, hvilka kunde bidraga till lösande af de svåra frågorna om kronologien för hans dikter, äro mig inte kända. Däremot existera en mängd samtida afskrifter, och jag tviflar ej på att dessa, om de på riktigt sätt samtidigt användas, skola kunna lösa de flesta hittils olösta problemen. Men en undersökning, som skulle lyckas häruti, blir dock ganska invecklad. Vigtiga upplysningar lemnas framför allt af den vissamling, *Allehanda* (Kgl. Bibl.), som gjorts af *Peter Isac Hielm.* Det är en stor handskrift i 3 band, af hvilka det första är dateradt Upsala den 26 maj 1764, det andra Upsala den 22 augusti 1767 och det tredje den 12 augusti 1771. Denna handskrift innehåller en massa af Bellmans poemer, och den säkra dateringen af själfva banden kan någorlunda kompletteras genom inne i texten befintliga uppgifter och anspelningar på samtida tilldragelser. Det öfvervägande antalet Bellmansdikter tillhöra dock tredje bandet och äro inskrifna efter 1773, delvis så sent som på 1780 och 90-talen.

En rätt viktig afskrift är också *Carl Adam Ehrengranats* »samling af Bellmans poesier påbörjad år 1769». De flesta poemen äro dock äfven i denna samling inskrifna långt senare. Från samlaren *D. G. Nescher* härröra ock några smärre band, af hvilka *»Visbok 1768»* innehåller en del af Bellmans tidigare poemer, lik-

väl som vanligt utan angifvande af författare-namn. Slutet af handskriften är dock ej från 68, utan senare, sträckande sig in i Gustaf III:s regeringsår.

För öfriga källor hänvisar jag till de olika ställen, där de i sammanhanget äro nämnda.

II.

Visserligen är Bellman i mycket af det, som gör honom stor och egendomlig, en lärjunge af den Karolinska tidens visdiktare, men detta utesluter ej, att han i synnerhet i sina mindre betydande alster också har tagit intryck af upplysningslitteraturen i de olika riktningar, i hvilka denna framträdde i Sverige. Särskildt är, såsom ofta påpekats, inflytandet från Dalin märkbart i hans allra tidigaste period, och man plägar som bevis härpå anföra satiren »Månan» från 1760. Äfven om något specielt Dalinskt tycke icke just torde kunna vindiceras åt denna dikt, hvilken snarare sluter sig till upplysningslitteraturens *hela* lynne, så går likväl Dalin mycket tydligt igen i flere andra dikter.

Men innan vi undersöka hvad som särskildt binder Bellman vid Dalin, vilja vi fästa oss vid ett par drag, som konstituera hans tidigaste diktnings allmänna frändskap med frihetstidens. Det har nu senast af E. Wrangel i Samlaren XV blifvit påpekadt, att »qväden med »Critiquer» och »Repliquer» hört till de under förra århundradet mest omtyckta», och att af dylika skrifter och motskrifter stundom hela »Versekrig» uppstått. Äfven till Bellmans namn knyta sig några sådana »Versekrig».

Enligt ett par anteckningar skulle Bellman vara författare till ett 1757 utkommet poem: *Konsten att upptäcka en obekant Masque*, Sthlm tr. hos Pet. Joh. Nyström 1757, 8 blad 4:to[1]). Är denna

1) Till min stora förvåning finner jag också denna uppgift, som mig veterligt ej förekommer i något svenskt arbete, i en artikel i den ännu under utgifning varande *La grande encyclopédie:* »il débuta dans la carrière poétique en moralisant (l'Art de dévoiler un masque 1757). Artikeln, undertecknad af *E. Beauvois*, förråder självständiga studier eller åtminstone uppgifter af någon med ämnet förtrogen.

uppgift riktig, så ha vi här sålunda hans första dikt, för öfrigt samtidig med ett par religiösa sånger, införda i Lärda Tidningar[1]). Dikten, som på titelbladet bär mottot: Qvippe simul nobis habitat discrimina nullo, Barbarus et tecti plus qvoque parte tenet; Ovid, är ett 30 strofer långt poem, hållet i en moraliserande ton. Det ingår nu visserligen ej såsom led i något »versekrig», men det sluter sig till ett par dikter i ungefär samma genre. Bellmans lärare *Clas Ludvig Ennes* hade 1755 utgifvit ett poem, som hette: *Allmänhetens åtskillige omdömen angående masquerader, samlade utur ryktets protocoll för februari månad,* och sedan hade *D. Annerstedt* samma år utsändt ett långt poem, *Den okände Masquen,* hvars mening sammanfattas i en af slutstroferna:

Kort sagdt: nog ha vi masquerader,
Och intet är i mera bruk
Än gå förklädd och vara glader,
Att ingen vet, hvar man är sjuk.
Tänk, om man masquen lyfta kunde
Och se en hvar i hjertans grunde.

Det är till denna tanke Bellman i sitt poem ansluter sig, då han söker lyfta masken från en hel del anleten:

Här talas ingalunda på
De Masquer, som med dansen följa,
Och de som blott sin ögon dölja;
Nej, de få utan åtal gå.
Dock torde hända, mången är
Till både kropp och själ masquerad,
Och den må vara meriterad,
Att han nu både hör och lär.

---

1) Fryxells nu senast af Erdmann upprepade uppgift, att Bellman skulle vara författare till det lilla lofkväde öfver *Ärlig Svensk,* som står infördt i Lärda Tidningar 3 maj 1756, måtte bero på misstag. Dikten är undertecknad C. M. P., och förf. säger sig vilja vara Ärlig Svenska »tjänarinna», hvilket förefaller egendomligt, om förf. vore maskulinum. På så lösa grunder står Fryxells påstående, att Bellman först med sympati omfattat frihetstidens politiska ideal. Härtill finnes i själfva värket intet som helst spår.

En Masque är den, som talar så
Med hvarje menniska han möter,
Att han må synas vänlig, söter,
Tills han på baken komma må;
Då vändes hvita bladet lätt,
Och svarta ord man hörer lomma,
Som ifrån samma tunga komma,
Som tala på så vänligt sätt.

En Masque är den, som orätt sak
Bemantlar medelst sina ränker;
Som säljer rätten bort för skänker
Och håller sig dock lika rak;
Som mutor utaf bägge tar,
Fastän han säger det han hatar,
Och mute-korfvars synder ratar,
Då han dem själf så väl fördrar.

Maskeraderna behandlas sedermera i flere af Bellmans tidigare poemer, t. ex. i det hos Eichhorn tryckta »Du ljufva karneval» och i det i Klemmings upplaga befintliga »All ro man önska vill». Ehuru stöden för Bellmans författareskap till denna senare dikt inte äro många, tror jag likväl, att den riktigt tillagts honom och härstammar från denna tid, alldenstund den inskrifvits af Hjelm i förra hälften af år 65. Den lyder hos Hjelm något annorlunda än i Klemmings edition:

Ack hvad för lust och nöjen köpas här i staden,
Hvem är, som ej våga vill tre plåtar på masqueraden?
Kläda sig en Chauve Souris och dansa med de stora,
Stämmas sen för slottskansli och saken sin förlora.

Poemet har fått sig en »replique» af det slag, som nämnts, och denna torde vara af annan person, fast den inskrifvits samman med det poem, till hvilket den hör, i den handskrift, Klemming utgifvit. Det hör till den kortvariga, men fruktbara öfvergångsperiod till den egentliga bacchanaliska diktningen, som karaktäriserade Bellmans ståndpunkt omkring år 63 och om hvilken mera här nedan.

Om »Konsten att upptäcka en obekant masque» så till vida sluter sig till »Versekrigen», att poemet är ett upptagande af ett ämne, som förut behandlats, så ger däremot hans sannolikt näst-följande dikt själf uppslag till ett helt sådant krig af jämförelse-vis stor omfattning. Den dikt, som så förmådde att sätta sinnena i brand, var den bekanta »*Tanckar om flickors ostadighet*».

Den väckte mycket uppseende, anmäldes i Lärda Tidningar, där 4 strofer aftrycktes, och omtalas i en samling »Lustiga saker till ro och nöje» 1759, där en strof aftryckes efter Lärda Tidningar. Bästa beviset på, huru man intresserades af detsamma, ligger dock i de många svaren.

Den första motskriften, enligt en anteckning författad af *Johan Fant*, hette: *En flickas förswar emot Tanckar om flickors ostadighet*, Sthlm 1758. I 26 strofer af samma byggnad som Bellmans tar den flickornas försvar och slutar med en önskan, hvilken liksom har något af profetia i sig:

Damon, som den tanken hyser,
Att bland flickor aldrig en
Är från laster fri och ren,
Ingen som af dygder lyser,
Billigt bör det öde få,
Att han med en flygtig anda
Nödgas sina nöjen blanda.
Himmel, lät till slut så gå!

Därpå följde: *Sanningens granskning så öfver flickors ostadighet som emot det däröfwer gifna förswar*, Sthlm 1758, ett tämligen lång-randigt försök i 27 strofer att öfva rättvisa åt begge sidor.

Vidare: *Ytterligare swar på skriften kallad Tankar om Flickors ostadighet*, Sthlm 1758.

Så: *Damons förklaring emot förswaret och det ytterligare swaret på Tankar om Flickors ostadighet.* Sthlm 1758, försedt med ett motto: *O, Virtus colui te ut rem, ast tu nomen es inane.*

Sannolikt är denna inlaga författad af Bellman själf. Därpå tyder såväl ett par små egenheter i diktionen, som att förf. an-

ger sig vilja försvara »sitt lilla skaldekvad» och hela tiden talar om sig själf som angripen. Förf. försöker här mystifiera allmänheten genom att påstå:

»Men ett under öfwer alla,
Tänk jag sjelf en flicka är,
Som mig tagit det besvär,
Om jag det beswär må kalla,
At inunder Damons namn
Några systrar söka rätta,
Hur de må sig sällt nedsätta
Uti ärans nögda famn».

Äfven denna dikt är 27 strofer lång; med afseende på det latinska måttot på titelbladet erinrar man sig, att äfven »Månan» har ett dylikt och likaledes det nyss nämnda »Konsten att upptäcka en obekant masque».

Till Damons hjälp kom så: *Genljud mot ytterligare swar på skriften Tankar om flickors ostadighet*, Sthm 1758, enligt anteckning författad af *Es. Zach. Plantin.* Den är löjligt sträng mot det svagare könet, som till sist får denna uppmaning af förf.

»Emellertid vill jag dig denna varning sända,
Så ofta du blir sjuk, dig up till minnes skrif
En dosis af moral, sitt sedan vid din slända
Och haf i Gud för alt dit största tidsfördrif».

Men striden var inte slut härmed; från försvar gå Cloris och hennes hjälpare öfver till anfall. Detta sker först i *Afmålning af en Petit-Maitre till flickors förswar emot deras tadlare, utgifwen på könets wägnar af Eva Palmberg*, Sthlm u. å.

Hvem som döljer sig under denna pseudonym, känner jag inte, men i poemet framhålles på det hela rätt bra den unge sprättens mindre goda sidor, och med afseende på olikheten i kunskaper mellan den unge mannen och den unga kvinnan svaras:

Om wårt wett i skidan råstas,
Må man där ej undra på;
Ty wi litet lära få,
Hwaremot på gossen kåstas
Alt hwad nånsin kåstas kan.
Han blir hållen att studera,
Sig i alt evertuera,
Blir dock ofta måttlig man.

Ett tämligen obegripligt inlägg, som kanske förutsätter någon okänd eller förkommen länk, är *Blindbockens wälde öfwer flickan, som obuden tagit sig an könets förswar*, Sthm 1758.

Den sista och kanske kraftigaste stöten i hela denna strid ges af *Tankar om gåssars ostadighet eller flyktighet af Sibylla*, Sthm 1759, där det haglar beskyllningar af ganska närgången karaktär:

Wår gåsse är en hurtig kar,
Hvem kan wäl sådant neka,
Som långt förr än han skäggad war
Har lärt sig pigor smeka.
Han törs ej då vår ynnest söka,
Men kan sig fritt för bumsor kröka.

Nu har han lärt en glosa
Latin och annat skole-gräl,
Strax börjar wettet osa,
Som hade han en bättre själ
Än alla qwinfolk; man kan tänka,
Hur han nu wil i mörkret blänka.

Härmed tyckes den delvis med värklig hetta förda striden hafva afstannat[1]). Visserligen finnes ännu en målning »öfver en Petit-Maitre», intagen i sällskapet Vitterleks »öfningar» för 1760, men det torde knappast höra till serien af dessa stridsskrifter. Anmärkas må, att den ofvannämnde Johan Fant var medlem af

1) Det finnes antydningar om, att Bellman skulle vara förf. till ännu en skrift från 1758, nämligen *Flickors yttrande till Venus angående änkorna*, Sthm. men då detta väl är ytterst osäkert, må här endast nämnas, att äfven detta poem gaf anledning till flere motskrifter.

detta sällskap och kanske äfven Bellman, ehuru möjligen något senare. Beviset för Bellmans medlemskap skulle vara, att i sällskapets »öfningar», tredje delen 1763 finnes intaget under titeln »Bröllop» det poëm, som i Carléns samling Fredmans Testamente har n:r 172.

Bellman lät emellertid ej af den omtalade polemiken afskräcka sig från ytterligare anfall på det täcka könet. Han gör ett nytt sådant i genremålningen »De skönas lefnadslopp» (Carléns titel, Test. 139). Den är af Hjelm inskrifven kanske redan i slutet af 64 och torde därför vara förf. senast 63. Den är för öfrigt tryckt i ett skillingstryck u. å.: *Fyra stycken nyligen utkläckta lustige Wisor; Den förste: Om fruentimrens göra hela dagen igenom etc. »Skåda sin morgon, sitt öga gnugga glad». Den andra: är ett nöjsamt swar derpå, Repliqwe: Öppna et öga och äntlig båda tu etc.*

Bellmans poem skildrar sitt ämne i en lekande och på det hela älskvärd ton, som inte har särdeles mycket af satirens skärpa, men försöker vända afsikten däråt genom sista strofen:

»Sängen är bäddad och lampan tändes opp,
Nu mitt öga sett de skönas lefnadslopp.
Klockan slår i staden just tre kvart uppå ett —
Himlen vare lof, som mig ej någon maka gett.

Det ofvan nämnda svaret[1]) ger oss nu naturligtvis den unge mannens sätt att tillbringa sin dag och slutar med att från källaren

»Hvar och en går hem till sitt, brandvakten ropar tu,
Himlen vare lof, som skonat mig, att bli er fru».

Samma gäller om ännu en replik:

»Sofva bort sin morgon, sin middag skåda nöjd,

hvilken likväl ej, så vidt jag vet, varit tryckt. Den slutar också på likartadt sätt, ehuru tonen i det hela är skarpare:

1) Möjligen af A. G. Lejonhufvud, medlem af Tankebyggarorden och Utile Dulci.

»Nu får man skåda, hur lustigt resan gått,
Om han uppå näsan ell' fötterna har stått.
Tyst, ack si! der kommer han så täck i en portchäs,
Gudskelof jag slipper vänta hem en sådan mäs.

Med den här sist nämnda dikten äro vi redan inne på den andra perioden af Bellmans diktning. Hans första moraliserande och religiösa period torde med tämligen stor visshet kunna antagas vara slut senast 1762, kanske till och med redan 61. Hans religiösa dikter äro nämligen införda i Lärda Tidningar åren 1757—61, men efter 19 mars 61 träffas där inga dylika vidare med Bellmans namn undertecknade. Detta år tycktes också i Norrköping det digra arbetet *Christian Scrivers Sanna Christendom*, men efter 61 finna vi ej några spår af religiösa sånger förr än bortemot 1787. Till de år, som nu följa, höra däremot en del genre-artade poemer och visor i folkton, slutande sig till Dalins diktning. Utom de redan nämnda maskeradvisorna och »de skönas lefnadslopp», höra till denna tid »Consistorium, hjälp en flicka» (med replik — af Bellman?), inskrifven hos Hjälm redan 64, och vidare: »Hvar skall jag födan taga, jag fattig sekreter», inskrifven hos Hjälm 65, hvaraf sålunda den slutsatsen kan dragas, att den här utkastade bilden af en sekreterare icke innehåller drag uteslutande från Bellmans eget lif, hvilket väl för öfrigt bort vara klart, då hans »hustrus profession» aldrig varit »att baka våfflor varma och sälja öl vid bron». Förmodligen är den skrifven före Bellmans rymning till Norge 1763, då han säkert inte omedelbart efter denna händelse skulle ha velat vidröra ett så ömtåligt ämne. Sannolikt hör till denna period äfven ett par andra poem, som behandla sekreterarens dåliga omständigheter: »En gång ett djur i världen kom» (Fredm. Test. 205), och »Hjärtat värker bröstet slår» (Eichhorn 1, sid. 14). Dessa tvenne visor äro skrifna till samma melodi som Dalins »En Celadon gaf fröjderop» och Odels Sinclairsvisa[1]).

1) Om denna melodi, till hvilken Bellman för öfrigt gifvit flere texter (Fredmans sång 5 o. »Dufven hjärna, matter syn», Eichh. 1, sid. 16), och om

Det är just en af de punkter, i hvilka Bellman anknyter sig till Dalin, att han under sin första tid, liksom denne, skrifver ord till gängse folkmelodier. Dalin hade i ganska stor utsträckning användt folkviseformen, såväl den gamla balladens strof med omkväde som ock enklare och nyare visformer. I allsidig blick för folkdiktningens olika former, står Dalin ända till vår tid ensam bland svenska skalder. Så har han skrifvit »Philemon dref ut sina får i en äng» och många andra dikter till Värmlandsvisans melodi; pastoralen »Marjo satt i grönan lund» till melodien af vår mest kända vaggvisa o. s. v. Såväl Dalins som Bellmans på sådana melodier skrifna dikter hafva också blifvit värkliga folkvisor. Sådant är förhållandet med »*Fyra olika sätt att fria*, som en officer, som en secreterare, som en präst och som en bonde».

Den första af dessa: »Den flickan hon är sappermenskade söt», sjunges som en på den tiden känd folkvisa, »Ett tusen sjuhundrade» o. s. v.[1]); den andra: »Ack så kall om sina händer» är en polske- eller låt-melodi[2]); den tredje sjunges som den gamla psalmen »Så skönt lyser den morgonstjern», och slutligen den fjärde: »Och skulle nu vara så dig till behag och du kära Kerstin så ville» som Dalins »Philemon dref ut sina får på en äng», eller som »Olles och Brittas visa» m. fl. Att dikten hör till Bellmans tidigare år, bevisas däraf att Hjelm skrifvit in den alldeles i början af år 66. Isynnerhet den sista af de fyra dikterna är ett förträffligt bevis på Bellmans förmåga att sätta sig in i den stämning, som alstras af landsbygdens lif, utan att han vid sådana målningar lät sig synnerligen påvärkas af herdemaneret. Fryxell upptar i ett af sina kapitel om frihetstidens poesi denna dikt såsom ett af de vackraste profven på dess visdiktning, men tillerkänner den ej åt Bellman, emedan den, enligt Fryxells förmenande, inte alls har några drag af Bellmans lynne. Emellertid är den med stor säker-

den stora roll, den spelat i Sveriges vitterhet, skall förf. på annat ställe lämna en utförligare framställning.

1) Till samma melodi Fredm. Test. 202.

2) Till samma melodi Fredm. sång 20, Fredm. Test. 134, 220 och troligen äfven ursprungligen Fredm. Ep. 34.

het af Bellman, då den finnes såväl hos Völchow och Ehrengranat, båda relativt pålitliga sagesmän, som i andra samlingar af Bellmansdikter samt i skillingstryck samman med Bellmans visor.

På samma melodi som den ofvan nämnda »officerens friarevisa» sjöngs också »God dag, sade Sidenström, god dag herr Sekter», hvilken äfvenledes härrör från Bellmans tidigare skaldeperiod, då äfven den af Hjelm inskrifvits år 66. Troligtvis är också visan: »Ack, världen är ängslig och tiden är svår» (Eichh. I, s. 13), på samma melodi som Bondens friarevisa, att räkna hit.

Efter återkomsten från Norge och under vistelsen i Sörmland 1764 skrifver Bellman ett par rimbref, begge skildrande landtlifvet, det ena till sekreteraren Lostbom: »Ädel och högaktad, min gunstig Herr Sekter»; det andra till registratorn Juslén: »Min högtärade kära bror registrator». Denna senare går på en allmänt känd folkvisemelodi, hvilken af Carlén oriktigt uppgifves vara »väfva vadmal»; det är väl snarare på den melodi, som nu är känd genom »Och salig far min han var en vestgöte han, han» m. fl. Äfven till denna har Bellman gifvit flere texter[1]), af hvilka åtminstone ett par höra till denna tid såsom *Annika* (»Fattig gumma med svafvelstickor och flinta»), *Hårfrisören* (»Stackars Pelle, som måste krusa och kamma»), hvilken är inskrifven i Neschers »Visbok 1768». Vidare höra till denna tid flere s. k. Polonäser, ex. »Vi gamla kärngar, Gunild, Brita, Klara» (Eichh. I, s. 410), hvilken befinner sig en liten af Lissander gjord samling af Bellmans visor i egenhändiga manuskripter, alla från den tid den unge skalden var ifrig gäst i sin gynnares hus, alltså från omkring 65.

Ytterligare hör till denna period, såsom inskrifven hos Hjelm i början af år 67, visan

»Håhå, jag är nu snart sjuttio år,
Min brudsäng i grafven bäddader står»,

tryckt flere gånger i skillingstryck, äfven tillsammans med ett slags replik eller paralell: »Hå hå, jag blir snart tjugu år», begge upp-

1) Fredm. Test. 78: »Ögonlocken å torra, strupen är mager; Fredm. Test. 79: »Se på glaset och vigas vid kannbuteljen».

tagna hos Eichhorn. Möjligen är endast den förra af Bellman. Omkvädet i denna visa lyder:

Hå, hå! Nå, nå! Min tid är förbi
Nå nå! Nå nå! Det må nu så bli
Tag hit min skinnkjortel, Margreta du;
Jag tror, att det ringer till bönen rättnu.

De sista två raderna ha gått ut ibland folket såsom en lösrifven liten versbit, något omstöpt i följande form:

Ta på dej skinnkjorteln
Du Margitta du;
Di ringer te böna,
Och klocka är sju![1])

Då visan gått ut i skillingstryck, anser jag det sannolikt, att Bellman är auktor, fastän hans linier blifvit omgjorda och fått en helt annan klang i folkmunnen. Likväl är det tämligen vanligt och bevisligt, att konstskalderna tagit upp strofer ur folkdiktningen. Denna förklaring är inte heller här otänkbar.

Med ganska stor sannolikhet hör också till denna period poemet »Landtmannen», en pärla af idyllisk landtlifsskildring, oöfverträffadt och troligen oöfverträffligt i sitt slag. Bevisen för att det hör till denna första period äro visserligen svåra att lägga fram; det är tryckt såsom skillingstryck i Gefle 1774, och landsortstrycken af Bellmans visor äro i allmänhet omtryck efter tidigare exemplar, utgångna från Stockholm.

Redan i och med dikter, sådana som dessa, visar Bellman sin djärfva och djupa originalitet. För oss äro dylika folkskildringar i visform ingenting nytt, men före Bellmans tid fanns i vår litteratur knappast något dylikt. Dalins visor hade visserligen lånat formen af folkdikten, men innehållet var den mondäna poesiens herdelif. Bellman sätter in det han har för sina ögon; med den allsidigt utvecklade humoristens känslor rör han sig oförskräckt med de små och låga motiven. Och hade han fortsatt på den inslagna

1) *R. Steffen*, Värmländska låtar, i Julkalendern Värmländingarne, Karlstad 1894.

vägen, så skulle han äfven utan sin bacchanaliska diktning hafva blifvit en af våra främste skalder, en enastående folklifs- och sedeskildrare. Och något egentligt framsteg eller någon vidare utveckling af riktningen ha vi sedermera ej att anteckna förr än med F. Dahlgren, hundra år senare i tiden. Bellman skref ej på landsmål, ehuru ansatser därtill finnas i den ofvannämnda »Bondens friarevisa». Sondén tillskrifver honom dock en visa på värkligt landsmål: »A aller glömmer ja, när ja skull resa jem». Visan, som finnes i ett par samtida samlingar af Bellmansdikter, uppgifves likväl af Völschow vara författad af Brandel, hvarför Sondéns uppgift kanske är oriktig. Likväl tror jag för min del ej, att Völschows intyg få tillmätas allt för stor betydelse; i vissa fall åtminstone är hans okunnighet förvånande.

Bellmans afhängighet af Dalin är dock icke uteslutande den, att han som denne skrifver visor till gängse folkmelodier. Äfven i afseende på dessas inre karaktär äro understundom öfverensstämmelser att finna, som måste bero på en direkt inverkan från den äldre skaldens sida. Så förekommer hos Dalin ofta ett slags visor, som närma sig till kupletter, i det att hvarje strof handlar om sitt ämne, t. ex. »Spådomar åt Grannarne» (»Jag spår, att du lär gammal bli»), där hvar och en får sin spådom. Sådant finnes också hos Bellman i hans tidigare period, t. ex. en Riksdagsvisa (»Jag spår om bättre tider»), där hvarje strof innehåller en spådom, eller i den bekanta »Isterhaka, väldig buk», hvars tio strofer skola afmåla lika många af hattpartiets män. I Neschers »Visbok 1768» säges likväl visan vara skrifven »Öfver kjöpmännerne i Stockholm», och detta synes antagligare, då endast deras privata och merkantila uppträdande beröres, ej deras politiska. Det är värdt att lägga märke till, att Bellmans visa har precis samma rytm som åtskilliga Visor hos Dalin t. ex. den kuplettartade

»Kanske efter hvars ens wal,
Här får bli en arsenal;
Ty täcks hwar en sig förklara,
Hvad gevär han hälst vill vara.
Hurtigt, hurtigt, låt oss skyldra hurtigt».

Omkvädet i Dalins visor på denna rytm är växlande; i en annnan lyder det: »Aldrig, aldrig, mina vänner, aldrig», hvilket lifligt erinrar om Bellmans omkväde i den sist nämnda visan: »Lappri, lappri, mina herrar, lappri». Dalinska reminiscenser påträffas för öfrigt här och där hos Bellman: Omkvädet i visan »Bjud i dansen flickan opp» (Eichhorn I, sid. 191) är hemtadt från Dalinska kuplettartade dikter. Då Dalin har skrifvit »Ombytlighet, vår tids gudinna», har Bellman skrifvit »Behaglighet, vår tids gudinna» (Eichh. I, sid. 115); och när Dalin har skrifvit en dikt:

»En gubbe borde Venus glömma
Och ej om vackra Gorger dömma»,

så är det tydligen ett minne häraf, som skymtar hos Bellman, när han så sent som 1773 skrifver:

En gubbe borde Venus glömma
Och ej om vackra ögon dömma.

Emellertid har Bellman alldeles ej gjort sig skyldig till några litterära tillgrepp, ty likheten är ej stor för resten. Den är blott i så pass hög grad att påvisa, att man tydligen kan se, att han noga varit förtrogen med Dalins diktning och i någon mån påvärkats af honom under den tidigare period af sitt skaldskap, då han ännu ej fullt utvecklat sin egen individualitet, sådan som den blef något senare.

Till denna tid höra också en del kväden i allvarligare ton: »Rundt kring i världen jag sväfvar», »Brunblåa bölja» och »Böljan fräser, brusar, slår», alla burna af en sentimental och elegisk stämning; ytterligare några poemer af reflekterande natur, »oden» och »betraktelser» öfver lyckan, människolifvet m. m. af samma beskaffenhet som hos samtida skalder af den herskande riktningen; slutligen också några pastoraler, ehuru de flesta af dessa äro från skaldens senare år.

Redan under den nu karaktäriserade perioden, som kan antagas räcka till bortemot slutet af år 66, börja emellertid dryckeskvädena att komma, om de också inte välla fram i sådan mängd

som under de härefter följande åren. Så tidigt som till år 63 måste vi sätta de äkta Bellmanska dryckesvisorna »Kom, sköna källarflickor» (Fredmans sång 15) och »Sist jag lustigt surra» (Test. 64), då de inskrifvits af Hjelm redan i maj 1764. Ej långt därefter är »Aldrig ett ord» (Fredm. sång 62), inskrifven hos Hjelm år 65, och »Portugal, Spanien, Stora Britannien» (Fredm. sång 11), inskrifven i förra hälften af 66 samt »När jag har en plåt att dricka» (Fredm. sång 56), möjligen ej inskrifven förr än i början af år 67. Än vidare höra hit Fredm. Test. 195 »Låt oss vår tid förgäta», inskrifven af Hjelm i förra hälften af år 67, en dryckessång med anspelningar på partistriderna, Fredm. Test. 101 »Danske kungen till mig sade», och naturligtvis en hel del andra, som inte kunna närmare angifvas eller uppräknas.

Det icke minst intressanta, som Bellmans diktning erbjuder under dessa år, är slutligen hans visor med motiv från gamla testamentet. Huru många af dessa, som värkligen kunna låta sig *bevisas* höra hit, vill jag låta vara osagdt, men troligen falla de inom denna period till allra största delen. Att »Gubben Noach» är skrifven före 66 framgår af följande skillingstryck:

»Twenne wackra fägne-qväden eller giljare-wahl påtänkte wid Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsens Höga Giftermål.

Det Första Om Gubben Abram etc.

Sjunges som Gubben Noach etc.

Det Andra När som en karl skal gilja gå etc.

Sjunges som En Celadon gaf frögderop. Bägge desse qväden äro i mycken wälmening, samt med god eftertanke och förfarenhet sammanskrifne af den, som uppriktigt önskar att alla äkta personer må i endrägtig kärlek och gudsfrugtan Samman-Lefwa. Tryckt samma Åhr.»

En annan upplaga af dessa visor uppgifves vara tryckt »samma år då det Höga Bröllopet stod», d. v. s. 1766. Det finnes naturligtvis ingen anledning att betvifla, det visorna värkligen skrifvits till Gustafs giftermål, alldenstund de äro tillfällighetskram af vanlig efemer beskaffenhet. Före utgången af 1766 har »Gubben Noach»

sålunda varit så pass känd, att det skrifvits imitationer af visan. Dessutom förekommer den i äldre visböcker från landsorten, som annars ej ha någon enda dikt af Bellman. Jag tror, att den med säkerhet kan sättas till 65. Det förefaller af flera omständigheter, som om Bellman ej blott skulle ha skrifvit cykliskt, utan äfven diktat cykliskt, d. v. s. som om han inte blott skulle ha under längre tider samlat poemer tillhörande samma krets till en sammanhängande följd, utan äfven värkligen concipierat och skapat dem under vissa kortare tidsperioder, hvilket naturligtvis ej hindrar, att fler eller färre kunnat komma betydligt efter att hufvudmassan var färdig. Nästan samtidigt har Hjelm skrifvit in »Gubben Noach» och sången »Om Moses och Aron» (39), begge i förra hälften af år 67, vidare »En Potifars hustru» (Sång 38), »Tacka vill jag Joachims fru»[1]) och »Ahasverus var så mäktig» 68. Båda de sistnämnda äro dessutom tryckta i skillingstryck år 69. Detta senare år följa så hos Hjelm »Habacuc fyllde Daniels fat» (Test. 193) och »Konung Saul» (Test. 189). Slutligen upptar Neschers »Visbok 1768» i sin förra hälft, utom tre af de nämnda, »Vasthi hon var en drottning så grann» (Test. 192). Nu får man ytterligare taga i beräkning, att Hjelm ofta får sina visor två à tre år, efter sedan de författats, stundom mycket längre efteråt. Det är därför åtminstone möjligt, att de gammaltestamentliga dryckesvisorna böra till den period, som jag vill räkna till inemot slutet af 66. Säkerligen äro de dock icke yngre än 67.

Innan vi gå till de epokgörande uppslag, som dessa år medförde, så kunna vi sammanfatta de hittils vunna resultaten så, att efter Bellmans tidigaste religiösa och moraliserande period, som räcker fram ungefär till år 1762, följer en annan, som åtminstone i början inte är öfvervägande bacchanalisk, utan som sluter sig till frihetstidens poesi och i synnerhet till vissa sidor af Dalins skaldskap. Bellman skrifver dessa år en mängd visor till folkmelodier så som Dalin, vidare kuplettartade dikter så som denne

1) I alla handskrifter såväl som i skillingstrycken börjar alltid sången med nuvarande strof 2.

och slutligen små genreartade bilder ur det lägre folkets lif och en och annan dikt, berörande sin egen mellan embetsgöromål, maskerader och vigilanser delade tillvaro. Redan tidigt under denna period ha äfven dryckeskvädena börjat komma, och åren 65 och 66 äro till och med ganska rika på sådana. Redan nu börjar också de cykliska dikterna i och med de gammaltestamentliga sångerna. (Forts.)

Richard Steffen.

1885—86.

1:6[1]. Samlaren, Tidskrift: VI, 1. Pris i bokh. 2 kr.
1:6[2]. „ VI, 2. „ „ „ „
7:2[2]. 1500- och 1600-talens Visböcker: II. Bröms Gyllenmärs Visbok 2 h. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
8[1]. Samlade Dramer af J. Messenius: 1 h.
9[1]. Bref rörande Nya Skolans historia: 1 h.

1886.

1:7. Samlaren VII. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
8[2]. Samlade Dramer af J. Messenius: 2 h.
9[2]. Bref rörande Nya Skolans historia: 2 h.

1887.

1:8. Samlaren VIII. Pris i bokh. 4 kr.
8[3]. Samlade Dramer af J. Messenius: 3 h.
7:2[3]. 1500- och 1600-talens Visböcker II. Bröms Gyllenmärs Visbok. 3 h. (sluthäfte.) Pris i bokh. 2 kr.

1888.

1:9. Samlaren IX. Pris i bokh. 4 kr.
8[4]. Samlade Dramer af J. Messenius: 4 h.
9[3]. Bref rörande Nya Skolans historia: 3 h.

1889.

1:10. Samlaren X. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
10[1]. Sveriges bibliografi 1481—1600 I. (1481—1501). Ej i bokhandeln.
7:3. 1500- och 1600-talens Visböcker: III. Barbro Banérs Visbok. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.
11:1-2. Skrifter från Reformationstiden. I och II. Pris i bokh. 2 kr.

1890.

1:11. Samlaren XI. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
10[2]. Sveriges bibliografi 1481—1600 II. (1501—1518). Ej i bokhandeln.
9[4]. Bref rörande Nya Skolans historia: 4 h.
12[1]. Bref rörande teatern under Gustaf III. 1 h. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.

1891.

1:12. Samlaren XII. Pris i bokh. 4 kr.
10[3]. Sveriges bibliografi 1481—1600. III. (1518—1527). Ej i bokhandeln.
9[5]. Bref rörande Nya Skolans historia: 5 h. Pris i bokh. komplett 5 kr. 50 öre.

1892.

1: 13. Samlaren XIII. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
10^{4}. Sveriges bibliografi 1481—1600. IV. (1527—1530). Ej i bokhandeln.
12^{2}. Bref rörande teatern under Gustaf III. 2 h. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
9^{6}. Personregister till Bref rörande Nya skolans historia. Pris i bokh. 25 öre.

1893.

1: 14. Samlaren XIV. Pris i bokh. 3 kr.
13: 1. Wivallius I. „ „ „ 6 kr.
1: Extra häfte. Samlaren. Extrahäfte. Pris i bokh. 3 kr.
11: 3 och 4. Skrifter från Reformationstiden. 3. Pris i bokh. 3 kr.
» » » 4. » » » 1 »

1894.

1: 15. Samlaren XV. Pris i bokh. 4 kr.
14. Bref från Esaias Tegnér till C. F. af Wingård. Pris i bokh 2 kr.
12^{3}. Bref rörande teatern under Gustaf III. 3 h. Pris i bokh. 50 öre.

1895.

1: 16. Samlaren XVI. Pris i bokh. 4 kr.
13: 2. Wivallius II. » » » 2 kr.

För angelägenheter rörande tidskriften samt sällskapets öfriga publikationer hänvände man sig till Grefve E. Lewenhaupt, Upsala.

Upsala i Maj 1895.

Svenska Literatursällskapets Arbetsutskott.

Obs.! **Samlaren** III. V. VII—XVI äro fullständigt utkomna hvardera i **ett** häfte.

Obs.! **1500- och 1600-talens Visböcker, Saml. Dramer af J. Messenius, Sveriges Bibliografi 1481—1600** samt **Skrifter från Reformationstiden** fortsättas.

